

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

RASA BURNEIKAITĖ
ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMO IŠŠŪKIAI
VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS PRADINĖSE
MOKYKLOSE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc. dr. *Jolanta Urbanovič*

VILNIUS
2024

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS.....	6
SĄVOKŲ ŽODYNAS	9
1. ĮTRAUKIOJO UGDYMO SAMPRATA	10
1.1 ĮTRAUKIOJO UGDYMO SAMPRATOS APIBRĖŽIMAS	10
1.2 ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMO TEORINIAI PAGRINDAI	14
1.3 PASIRUOŠIMAS ĮTRAUKIAJAM UGDYMU	16
1.4 ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTAI.....	21
1.5 VADOVŲ PASIRENGIMAS DIEGIANT ĮTRAUKIJŲ UGDYMĄ PRADINĖSE MOKYKLOSE	23
2. ĮTRAUKIOJO UGDYMO APŽVALGA LIETUVOJE	25
2.1. ĮTRAUKIOJO UGDYMO SITUACIJA LIETUVOJE	25
2.2. ĮTRAUKIOJO UGDYMO FINANSAVIMAS	29
3. ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMO VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS PRADINĖSE MOKYKLOSE TYRIMAS	33
3.1 TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ	41
3.2 VADOVŲ INTERVIU DUOMENŲ ANALIZĖ	41
3.3 MOKYTOJŲ INTERVIU DUOMENŲ ANALIZĖ	52
3.4 ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTŲ INTERVIU DUOMENŲ ANALIZĖ	64
DISKUSIJA.....	73
IŠVADOS	75
REKOMENDACIJOS	76
SANTRAUKA.....	77
SUMMARY.....	78
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	79
PRIEDAI	85

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė.* Sąvokų susijusių su įtraukiojo ugdymu, atitikmenys Europos šalyse, užrašyta anglų kalba
- 2 lentelė.* Pagalbos mokytojui ir mokyklai bei mokiniui teikiamos priemonės
- 3 lentelė.* Tyrime dalyvavusių informantų pasiskirstymas
- 4 lentelė.* klausimyno vadovams apibendrinimas
- 5 lentelė.* Klausimyno mokytojams apibendrinimas
- 6 lentelė.* Klausimyno švietimo pagalbos specialistams
- 7 lentelė.* Įtraukiojo ugdymo samprata vadovams
- 8 lentelė.* Įtraukiojo ugdymo grėsmės ir iššūkiai
- 9 lentelė.* Bendradarbiavimas
- 10 lentelė.* Mokytojų ir specialistų kompetencijos
- 11 lentelė.* Įtraukiojo ugdymo vadovų samprata (2)
- 12 lentelė.* grėsmės ir galimybės (2)
- 13 lentelė.* Bendradarbiavimas (2).
- 14 lentelė.* Švietimo sistemos darbuotojų kompetencijos (2)
- 15 lentelė.* Mokytojų įtraukties samprata mokyklose
- 16 lentelė.* Mokytojų įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkiai
- 17 lentelė.* Mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimas
- 18 lentelė.* Mokytojų kompetencijos įtraukties plėtroje
- 19 lentelė.* Pasiruošimas įtraukčiai
- 20 lentelė.* įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo grėsmės ir galimybės.
- 21 lentelė.* Bendradarbiavimo svarba švietimo pagalbos specialistai

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav.* Suplanuotos investicijos įtraukiojo ugdymo plėtrai 2023 – 2029 m.
- 2 pav.* Numatoma Švietimo pagalbos prieinamumo ūgtis nuo 2019 - 2030 m.
- 3 pav.* Vaiko gerovės komisijos struktūra ir pasiskirstymas
- 4 pav.* Mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais pasiskirstymas per ugdymo pakopas 2021 metais.
- 5 pav.* Švietimo pagalbai panaudotos lėšos 2021 m.
- 6 pav.* tyrimo atlikimo schema
- 7 pav.* Specialistų ir mokinių su SUP bendradarbiavimas.
- 8 pav.* Įtraukties samprata paveiki mokytojų darbui.
- 9 pav.* Specialistų įtaka mokiniui turinčiam SUP.
- 10 pav.* Kompetencijų svarba įtraukties procesui
- 11 pav.* Mokiniai susiduriantys su sunkumais
- 12 pav.* Specialistų tobulintinos kompetencijos.

IVADAS

Mokslinė problema. Lietuvos bendrojo ugdymo švietimo sistema turėtų būti sudaryta įtraukties principais, tad mokyklose itin svarbu sėkmingai įgyvendinti šiuos principus. Ugdymo įstaigose turėtų būti sudaromos sąlygos, kiekvienam asmeniui ugdytis, plėtoti savo gebėjimus, gauti jiems reikiamą pagalbą laiku, bei patirti ugdymosi sėkmę. Be galo svarbu, kultūrinėje, socialinėje veikloje būti nediskriminuojamiems, dėl švietimo pagalbos reikalingumo. 2020 metais priimti Švietimo įstatymo pakeitimai, nusako, kad bendrojo lavinimo mokyklos, negalės atsisakyti priimti mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Kiekvienas vaikas yra unikalus, turintis savo asmenines savybes, patirtį, nuostatas ir gebėjimus. Mokytojams pagrindinė užduotis yra rasti būdą kaip išmokyti unikalius vaikus. Nuo 2024 metų Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos plačiai atveria duris ir į klases įtraukia vaikus, turinčius specialiuosius ugdymosi poreikius. Įtraukiojo ugdymo klasės tampa vis labiau mūsų dienos problema, tad turime kuo greičiau į tai reaguoti ir prisitaikyti prie pokyčių (Jakavonytė – Staškuvienė, Sakadolskienė 2017).

Lietuvos pažangos strategijoje (2012) teigiama, kad „Pasaulis nuolat kinta. Būtina greičiau į tai reaguoti, išnaudoti galimybes, keistis ir prisitaikyti prie pokyčių“ (p. 3). Įtraukusis ugdymas turėtų būti laikomas procesu, kuriame atsižvelgiama į mokinių kultūrinę, socialinę, ir mokymosi įvairovę, kurie remiasi veiksniais, siekiančiais šalinti kliūtis mokymuisi ir dalyvavimui švietime ir ugdymo procese (NSA, 2018).

Įtrauktis švietime apima labai daug- įvairių poreikių turinčius vaikus, vaikus turinčius įgytų ir įgimtų sutrikimų ir negalių, vaikus, kurie patiria kalbinius iššūkius, atskirties riziką dėl nepalankių gyvenimo sąlygų, ir vaikai, kurie turi didelį mokymosi potencialą ir gabumus (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Nuo 2024 m. Lietuvos mokyklose įtraukiami mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių. Tačiau kone visos Europos šalys yra įpareigosotos siekti geresnio įtraukiojo ugdymo sistemų įsitvirtinimo. Svarbiausia šių sistemų vizija yra užtikrinti, kad būtų suteiktos prasmingos labai kokybiško švietimo galimybės mokiniams, neatsižvelgiant į jų amžių ar patirtį (European agency, 2018). Kiekvienas žmogus, yra didelė vertybė, todėl nuo 2024 metų siekiama mažinti specialiąsias ugdymo mokyklas ir mokinius su specialiaisiais poreikiais įtraukti į bendrojo ugdymo mokyklas (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Nors pasaulis nuolat tampa globalesnis, tačiau mokytojų rengimas įtraukiojo ugdymo procese nesikeičia, o tai yra labai opus klausimas, siekiant kokybiško ugdymo. Remiantis Lietuvos Respublikos seimo nutarimu „Dėl aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ siekiama, kad įtraukusis ugdymas būtų diegiamas kiekvienoje mokykloje, siekiama atliepti vaikų individualius

poreikius. Vienas prioritetinių tikslų tampa sąlygų sudarymas ir tinkamas parengimas pedagogams vykdyti įtraukujį ugdymą.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) specialieji ugdymosi poreikiai apibrėžiami kaip, mokiniai turintys specialiųjų ugdymosi poreikių dėl išskirtinių gabumų, įgimtu ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių vaikai ir jaunuoliai. Lietuvoje specialiųjų poreikių turintys vaikai gali mokytis ir ugdytis drauge su bendraamžiais įprastose ikimokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, bei pritaikyti ugdymo turinį bei metodus atsižvelgiant į vieno ar kito mokinio poreikius ir sutrikimų specifikacijas.

Aidukienė (2015) teigia, jog įtraukusis ugdymas tai procesas, kuris padės pasiekti kokybę ir leis pasiekti kokybišką ugdymą visiems dalyviams, kurio metu bus atsižvelgiama tiek į vaiko, tiek į tėvų ar globėjų lūkesčius. Taip pat siekiama, jog mokytojas nuolat tobulintų savo dalykines kompetencijas, dalyvautų mokymuose, seminaruose. Tobulėdami mokytojai galės geriau užtikrinti ir atliepti vaikų poreikius.

„Įtraukusis ugdymas – atsivėrusi erdvė, orientuojanti tiek šeimas, tiek bendrojo ugdymo mokyklas veikti bendrai, darniai ir kūrybingai, nes mūsų visuomenė jau yra pasiekusi raidos tarpsnį, kai švietimo prieinamumas kiekvienam asmeniui tapo realybe.“ (Grincevičienė, 2015, p. 74). Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011) teigiama, kad įtraukusis ugdymas (įstatyme vadinamas inkliuziniu ugdymu) yra kone svarbiausias valstybės politinis siekis. Todėl užtikrinama galimybė mokiniams įgyti ugdymą atliepiančių jų poreikius, mokytis saugioje, tinkamoje aplinkoje, kuris kiekvienas ugdomas pagal polinkius ir jų pačių galimybes. (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2011).

Galima justi įtraukiojo ugdymo svarbą ir reikalingumą. Vienas iš būdų kuris leidžia pasiekti sėkmę diegiant įtraukujį ugdymą į pradinės klases, yra konkrečių ugdymo tikslų, priemonių ir rezultatų numatymas. Taip pat svarbu yra paminėti, kad į klases atvyks, ne tik skirtingų gebėjimų, bet ir skirtingų kultūrų vaikai, kuriems reikės visokeriopos įtraukties į ugdymo procesą. Taip pat įtraukiojo ugdymo procesą palengvina ir mokyklose vykstantis mokytojų ir mokyklų vadovų ruošimas šiems iššūkiams, išteklių gausa. (Schuelka, 2018). Mokyklos kuo greičiau turi prisitaikyti prie pokyčių ir sklandžiai diegti įtraukujį ugdymą.

Tyrimo objektas. Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas Vilniaus miesto savivaldybės pradinėse mokyklose.

Probleminis klausimas. Nuo 2024 metų bendrojo ugdymo mokyklose bus įtraukiami vaikai su įvairiais specialiaisiais poreikiais. Todėl kils iššūkis mokytojams, mokyklų vadovams, švietimo pagalbos specialistams. Mokyklos įgyvendindamos šį pokytį susiduria su sunkumais tokiais kaip, mokyklos aplinkos pritaikymas, švietimo pagalbos specialistų stygius, nepakankamas mokytojų pasirengimas (Vilniaus pedagoginė, psichologinė tarnyba, 2020). Todėl rengiant šį darbą keliami

probleminiai klausimai: *Kaip reglamentuojamas įtraukusis ugdymas strateginiuose dokumentuose? Kaip suvokiamas įtraukusis ugdymas vadovams, mokyklos personalui? Kokie iššūkiai kyla įgyvendinant įtraukų ugdymą pradinėse mokyklose Vilniaus miesto savivaldybėje?*

Darbo tikslas. Išanalizavus įtraukaus ugdymo koncepcijos sampratą ir įgyvendinimo teorines prielaidas bei atlikus įtraukaus ugdymo įgyvendinimo Vilniaus miesto savivaldybės pradinėse mokyklose empirinį tyrimą pateikti rekomendacijas proceso tobulinimui.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti įtraukiojo ugdymo sampratą bei įgyvendinimo teorinius pagrindus.
2. Atskleisti įtraukaus ugdymo įgyvendinimo raišką strateginiuose dokumentuose bei įgyvendinimo reglamentavimą Lietuvoje.
3. Aptarti įtraukaus ugdymo įgyvendinimo ypatumus pradinio ugdymo įstaigose.
4. Atlikus empirinį tyrimą Vilniaus miesto pradinėse mokyklose identifikuoti iššūkius, su kuriais susiduria valstybinės ir privačios pradinės mokyklos, įgyvendinant įtraukų ugdymą.
5. Pateikti rekomendacijas įtraukaus ugdymo įgyvendinimo pradinės mokyklos tobulinimui.

Tyrimo strategija:

Tyrimo strategija numatoma kokybinė. Pirmajame tyrimo etape bus bandoma išsiaiškinti, kaip vadovai supranta įtraukų ugdymą ir kokie sunkumai kyla jį įgyvendinant. Struktūruoto interviu metu bus apklausiami mokytojai, vadovai, pagalbos mokiniui specialistai, jiems užduodami klausimai, struktūruoto interviu metu gauti duomenys – analizuojami ir sisteminami. Šio tyrimo metu bus siekiama išsiaiškinti kokia situacija yra Vilniaus miesto mokyklose su įtraukiojo ugdymo padėtimi.

Tyrimo metodai: Pirmasis uždavinys bus realizuojamas taikant mokslinės literatūros analizės metodą, kuris leis išsiaiškinti kokia yra įtraukiojo ugdymo samprata. Antras uždavinys bus įgyvendinamas aprašant ir parengiant tyrimo metodologiją įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo klausimai, surandant tyrimo dalyvius. Trečias uždavinys bus realizuojamas parengiant tris skirtingas klausimynų rūšis – vadovams, mokytojams ir švietimo pagalbos specialistams. Ketvirtas uždavinys bus įgyvendintas atlikus tyrimą, pritaikius kokybinę tyrimo strategiją. Šio tyrimo etapo metu bus taikomi kokybiniai tyrimo elementai. Įveikus šį etapą, paaiškės, kaip mokyklos tvarkosi su iškilusiais įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo sunkumais.

SAVOKŲ ŽODYNAS

1. **Specialieji ugdymosi poreikiai** – „pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių.“ (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, Nr. XII-2290,).
2. **Švietimo pagalba** – „mokiniam, jų tėvams (globėjams, rūpintojams), mokytojams ir švietimo teikėjams specialistų teikiama pagalba, kurios tikslas – didinti švietimo veiksmingumą. „(Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, Nr. XII-2290,).
3. **Ištraukusis ugdymas** – „procesas, kuriame atsižvelgiama į mokinių socialinę, kultūrinę, mokymosi įvairovę ir remiamasi veiksniais, padedančiais nustatyti bei šalinti kliūtis mokymuisi ir dalyvavimui švietime“ (Vilniaus pedagoginės, psichologinės tarnyba, 2020, p. 1).

1. ĮTRAUKIOJO UGDYMO SAMPRATA

1.1. ĮTRAUKIOJO UGDYMO SAMPRATOS ANALIZĖ

Pasauliui vis labiau keičiantis turi kisti švietimo sistema bei metodai, kuriais yra mokami mokiniai. Gerosios mokyklos koncepcijoje (2015) yra gvildinama įtraukiojo ugdymo idėja, kuri teigia, jog švietimas ir išsilavinimas turi būti prieinamas visiems, bei sudaromos sąlygos, kaip švietimas bus suteikiamas. Gausus informacijos srautas ir spartus socialinio ir kultūrinio gyvenimo kismas privedė prie ugdymo pokyčių. Pasikeitus požiūriui į vaikus su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, pasikeitė ir jų dalyvavimas socialiniame gyvenime. Įtraukiojo ugdymo samprata ir koncepcijos atsiradimas reikalauja sukurti ugdymo įstaigą visiems, šios įstaigos tikslas fokusuojasi į visavertį vaikų dalyvavimą ugdymo procese, atsižvelgiant į pačių vaikų poreikius ir ugdymosi bei fizines galimybes (Kunskienė, 2018).

Įtraukiojo ugdymo samprata analizuojama visuose švietimo lygiuose, tačiau jis traktuojamas ir interpretuojamas ne vienodai. Pasak UNESCO, įtraukusis ugdymas yra procesas, kurio metu siekiama sustiprinti švietimo sistemos galimybes pasiekti visus mokinius. Įtraukiojo ugdymo sistema pasieks savo tikslą tik tada, jeigu eilinės ugdymo įstaigos taps labiau įsitraukusios (Kunskienė, 2018). Antra vertus, akcentuojama, jog įtraukusis ugdymas yra gana jaunas reiškinys, atspindintis naują požiūrį į žmogų visuomenėje ir į švietimo sistemą. Iš esmės, galima manyti, jog įtrauktis nusako patį socialinės integracijos principą – sukurti vienodas sąlygas visiems dalyvauti bet kokiomis veiklos formomis (ten pat).

Įtraukusis ugdymas – tai ugdymas apie kiekvieną mokinį, kuris praveria mokyklos duris. Klasėje turėtų būti nepaisoma mokymosi galių, įgimtų ar įgytų fizinių požymių, socialinės aplinkos. Tad mokytojo pagrindinis tikslas – sugalvoti, kaip išmokyti vaiką (Švietimo naujienos, 2023).

Beveik 40 procentų vaikų pasaulyje neturi galimybės mokytis jiems suprantama kalba, o vaikai turintys specialiųjų ugdymosi poreikių dažniausiai į ugdymo sistemą būna neįtraukti. Įtraukusis ugdymas siekia užtikrinti, jog kiekvienam mokiniui būtų suteikta teisė į jam priklausančią kokybišką ugdymą. Inkliuzinis ugdymas reiškia, kad kiekvieno asmens poreikiai yra svarbūs, ir kad visi besimokantieji bendradarbiauja ir siekia bendro tikslo kartu (Unesco, 2023).

Įtrauktis švietime iki galo gerai neapibrėžiamas ir nuolat kinta, kintant ir socialiniai padėčiai. Inkliuzinio arba įtraukiojo ugdymo sąvoka švietime vartojama jau nuo seno. Ši sąvoka nuolat kinta, nes kinta žmonių požiūris į ją. Naudojama įtraukiojo ugdymo sąvoka dabartiniuose šaltiniuose parodo, kaip suvokiamas įtraukusis ugdymas ir jį apibrėžia, ne tik kaip vaikus su negalia, bet ir skirtingų poreikių turinčius mokinius. Pasak Galkienės (2021) skirtingais laikotarpiais ir skirtingose šalyse šios sąvokos ir švietimo reiškinio suvokimas skyrėsi, taip pat skyrėsi ir įgyvendinimo praktika. Įtraukiojo

ugdymo realizavimas švietimo sistemoje turi tris komponentus: politiką, praktiką ir ideologiją. Įtraukiojo ugdymo realizavimas negali būti grindžiamas vien pagalbos organizavimu specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams.

Gerosios mokyklos koncepcijoje (2013) galima rasti apibrėžimą, jog „įtraukusis ugdymas – kokybiškas ugdymas kiekvienam vaikui.“ (p. 5). Įtraukijį ugdymą tikslinga sieti su personalizuotu kiekvieno mokinio ugdymu, atliepiant vaikų galias ir poreikius. Įtraukusis ugdymas apima ugdymo turinio, mokytojų rengimo, pagalbos mokiniui, mokytojui, mokinių vertinimo ir ugdymo organizavimo sritis.

LR Švietimo įstatyme (2011) teigiama, jog Lietuvoje įtraukusis ugdymas yra svarbiausias švietimo sistemos politinis siekis. Mokslinėje literatūroje ir Lietuvos švietimo dokumentuose vartojamos dvi tapačios sąvokos – inkliuzija ir įtraukimas (NŠA, 2022).

Atlikus mokslinės literatūros analizę galima rasti kitokią įtraukaus ugdymo sąvoką – inkliuzinis ugdymas. Tačiau šios sąvokos iš esmės yra tapačios bei apibūdinančios tą patį švietimo procesą. Inkliuzinis švietimas – tai nuolat kintantis fenomenas. Kaip ir inkliuzinio ugdymo sąvoka, tiek ir pats procesas nuolat kinta ne tik Lietuvoje bet ir kitose šalyse (ŠMM, 2012). Nors, šiuo metu įtraukiojo ugdymo sąvoka yra kur kas populiariesnė ir iš esmės suprantamesnė.

Įtraukiojo ugdymo tikslas yra užtikrinti, sėkmingą prieinamumą prie švietimo visuose amžiaus tarpsniuose. Pagrindinis įtraukiojo ugdymo tikslas yra užtikrinti, kad su visais mokiniais elgiamasi sąžiningai ir užtikrinamos vienodos išsilavinimo galimybės. Nei vienas mokinyss neturėtų būti paliktas už švietimo sistemos ribų ar patirti segregaciją, vien todėl, jog jis turi specialiųjų ugdymosi poreikių (FutureLearn, 2021).

Įtraukiojo ugdymo koncepcija keičiasi kartu su žmonių požiūriu ir visuomenėje vykstančių procesų metu. Visuomenėje, veikiant globaliems procesams, formuojasi skirtingi ugdymosi modeliai, kurie yra grindžiami įtraukiojo ugdymo idėja, tačiau pasiekia skirtingų rezultatų įgyvendinant tai praktiškai (Galkienė, 2020).

Lietuvišką sąvoką „įtraukusis ugdymas“ mokslininkė Galkienė (2020) sieja su angliškąją sąvoka inclusive education. Žodžio „inclusive“ turinys reiškia, jog viską apimantis procesas. Tačiau analizuojant literatūrą sutinkami įvairūs apibrėžimai ir paaiškinimai.

Analizuojant mokslinę literatūrą įtraukiojo ugdymo tema, sutinkamos nuostatos, kurias svarbu suprasti, ypač jomis vadovaujasi UNESCO ugdymo politikos lyderė pasaulyje. Norint užtikrinti visaapimančią ir lygiavertišką kokybišką švietimą, bei siekiant viso gyvenimo trunkančio mokymosi įtraukimas ir teisingumas suvokiamas, kaip kokybiško ugdymo pagrindas. UNESCO skatina įtraukiojo ugdymo sistemas, kurios atsižvelgia ir gerbia įvairius poreikius, gebėjimą ir ypatumus, bei siekia šalinti kliūtis visų besimokančiųjų dalyvavimui ir pasiekimams, naikina bet kokias diskriminacijos formas ugdymosi aplinkoje. Visapusiškas švietimas turėtų būti taikomas mokymosi turiniui ir rezultatams, kurie

kuria interaktyvų, į mokinį ir mokymo ir mokymosi aplinką orientuotą ugdymą. (Vilniaus pedagoginė psichologinė tarnyba, 2022).

Įtraukusis ugdymas, pasak Paulo Freiere keičiančio švietimo kontekstą, suvokiamas kaip siekis patenkinti visų besimokančiųjų poreikius, neatsižvelgiant į jų biologines, raidos ir mokymosi trajektorijas. Ši mokslininko idėja siekiama įgyvendinti nuo ikimokyklinio etapo iki aukštojo mokslo (Lisauskienė, 2018).

Kintant Lietuvos švietimo įstatymui ir sampratai, pakito ir įtraukiojo ugdymo samprata, bei žmonių požiūris. Manoma, kad įtraukusis ugdymas yra atsivėrusi erdvė, kuri leidžia sukurti darnų mokyklos bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti kuo geresnių ir sklandesnių rezultatų, taip pat įtraukiant tėvus ir kitus ugdymo dalyvius (Grincevičienė, Dziubacka, Targamadze, 2015). Itin svarbu suprasti, jog Lietuvos švietimo įstatymas numato tarsi sistemingą perėjimą įtraukties ugdymo įstaigoms.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitime (Nr. XI – 1281) įteisinta, jog specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą įgyvendina visos privalomąjį ir visuotinį švietimą teikiančios ugdymo įstaigos ir kiti švietimo tiekėjai (LR Seimas, 2011).

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ yra teigiama, jog visuomenė turi pripažinti socialinę atskirtį patiriančių asmenų teises, padėti jiems išsaugoti orumą ir būti pilnaverčiais visuomenės nariais, užkirsti kelią stereotipams, išsaugoti ir gerinti gyvenimo kokybę, ir užtikrinti visiems lygias galimybes.

Įtraukiajam ugdymui labai svarbu kokybiška pedagoginė sąveika ir pagarba grįsta aplinka šeimoje ir mokykloje. Tai leidžia vaikams jaustis saugiau aplinkoje, kurioje jie mokosi, o tai lemia geresnius mokymosi rezultatus ir gilesnį įsitraukimą, ir vaikai su specialiaisiais ugdymosi poreikiais pasiekia geresnius rezultatus, yra labiau motyvuoti (Grincevičienė, Dziubacka, Targamadze, 2015)

Taigi, įtraukiojo ugdymo svarba ugdymo įstaigose turi didžiulę reikšmę, tačiau šis procesas nėra lengvai įgyvendinamas ir yra daugialypis bei jį paveikia daug veiksnių. Svarbiausias veiksnys – lygių galimybių užtikrinimas visiems SUP poreikių turintiems vaikams, kad jie būtų sklandžiai įtraukiami į *mokymosi procesą ir gautų išsilavinimą atliepiantį jų galimybes.*

Visuotinėje Žmogaus teisių deklaracijoje (1964) yra aprašoma teisė į ugdymą ir ugdymąsi. Judėjimas už žmogaus teises užtikrino, kad kiekvienas žmogus gautų vienodas teises į ugdymą, lygiateisiškumą, bei būtų remtasi socialinio teisingumo principais. Šie principai iš esmės yra labai svarbūs įgyvendinat įtraukųjį ugdymą mokyklose, siekiant suteikti mokiniams kuo geresnį išsilavinimą. Iki 2020 metų buvo numatyta, jog ugdymas turi būti grindžiamas demokratinėmis vertybėmis, pagarba žmogui ir žmogaus teisėms, tarpkultūrinėmis patirtimis, o kiekvienam turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių užtikrina galimybę įgyti kvalifikacijos laipsnį, pritaikant ir diferencijuojant ar net personalizuojant ugdymo turinį, atsižvelgiant į kiekvieno ugdomojo poreikius (Ališauskienė, Miltenienė, 2018).

Įvairiuose tekstuose, socialiniuose ar kultūriniuose kontekstuose, leidiniuose ar publikacijose tokios sąvokos, kaip integracija, integruotas ugdymas, inkliuzija, įtraukusis ugdymas, ugdymas visiems, gali būti skirtingai interpretuojamos, tačiau turėtų būti tarsi sinonimai, bendrai apibūdinantys tą patį švietimo reiškinį (Ališauskienė, Miltenienė, 2018). Šio darbo autorė pateikia kokios sąvokos yra susijusios Europos sąjungos šalyse, ir kokie atitikmenys gali būti naudojami ir randami literatūros šaltiniuose, ar įstatymiškai reglamentuotuose dokumentuose. Analizuojant mokslinę literatūrą, galima rasti, kaip įtraukiojo ugdymo sąvoka susiejama su užsienio šalių kontekstu, ir kokie atitikmenys gali būti randami Europos šalyje (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Sąvokų susijusių su įtraukiojo ugdymu, atitikmenys Europos šalyse, užrašyta anglų kalba.

EN	LT
Inclusion	Inkliuzija
Inclusive settings	Įtraukioji aplinka
Inclusive education	Įtraukusis ugdymas
Inclusive education setting	Įtraukiojo ugdymo aplinka

Sudaryta darbo autorės, remiantis (Ališauskienė, Miltenienė, 2018).

Tarptautiniuose dokumentuose pabrėžiama, jog įtraukusis ugdymas – tai procesas, kai vaikai turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, mokiniai su negalia bei įvairiais sutrikimais, nepalankiais socialiniais veiksniais, yra įtraukiami į bendrojo ugdymo mokyklas, tikint, prisitaikys prie standartizuotų reikalavimų ir esančios programos (Ališauskienė, Miltenienė, 2018). Pateiktose sąvokose apie įtraukųjį ugdymą galima matyti, jog dalis dėmesio yra skiriama ir įtraukiosios aplinkos kūrimui, o tai rodo, jog ugdymo įstaigos turi būti suinteresuotos sukurti tinkamas sąlygas plėtoti įtraukiojo ugdymo idėjas.

Tyrimai rodo, jog įtraukusis ugdymas yra naudingas ne tik turintiems SUP, bet ir visiems mokiniams, gerinant bendrą ugdymo kokybę. Specialiųjų poreikių mokiniai mokydami esi bendrojo ugdymo mokykloje turi didesnius šansus įgyti geresnius matematinius ir skaitymo gebėjimus. Nuosekliai vykdomas įtraukusis ugdymas gali pagerinti visų mokinių akademinius pasiekimus, gerinti tarptautinius rezultatus, skatinti emocinį ir socialinį augimą. Nacionalinio pažangos plano rodikliai numato, bendrojo ugdymo klasėse ugdyti 90 proc. visų negalią turinčių mokinių (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Analizuojant autorių šaltinius galima rasti dvejopą įtraukiojo ugdymo sąvokų naudojimą - tai inkliuzija ir įtraukusis ugdymas. Tačiau nereikia pamiršti, jog šios sąvokos yra tapačios. O įtraukiojo ugdymo tikslas yra įtraukti mokinius į švietimo sistemą, ir suteikti jiems kokybišką ugdymą, nepaisant mokinių fizinį ir emocinių sunkumų. Įtraukiojo ugdymo samprata su laiku vis keitėsi, aprėpiant vis daugiau komponentų, ir žmogaus mokymąsi visą gyvenimą.

1.2. ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMO TEORINIAI PAGRINDAI

Įgyvendinant įtraukujį ugdymą reikia jam pasiruošti. Norint sėkmingai įgyvendinti įtraukiojo ugdymo plėtrą mokyklose reikia tam iš anksto ruoštis bei sistemingai eiti pokyčių link. Nuo pasirengimo įtraukiojo ugdymo plėtrai priklauso sėkmingas bendruomenės narių bendradarbiavimas, komandinis darbas, ugdymo proceso organizavimas ir įgyvendinimas. Svarbiausias dalykas ruošiantis įtraukiojo ugdymo plėtrai yra bandymas užtikrinti švietimo prieinamumą ir lygias galimybes visiems mokiniams (Vilniaus Pedagoginė psichologinė tarnyba, 2020). Įgyvendinant įtraukujį ugdymą reiktų kreipti dėmesį į šiuos aspektus:

- **Prieinamumas.** Norima, jog visos ugdymo įstaigos ir jos patalpos būtų pritaikytos asmenims turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių – į pritaikymą įeina – specializuota kompiuterinė ar kita įranga, įvairios mokymosi priemonės.
- **Pedagogų ir švietimo įstaigos personalo pasirengimas.** Mokytojai turėtų būti susipažinę su mokinio SUP poreikiais bei taikyti reikiamus metodus juos mokant.
- **Ugdymo programų ir metodų pritaikymas.** Svarbu ugdant vaikus su specialiaisiais ugdymosi poreikiais ugdymo turinį diferencijuoti pagal jiems suprantamą gebėjimų lygį, ne per sunkius ir ne per lengvus. Kad mokiniai mokymdamiesi galėtų pasiekti mokymosi sėkmę.
- **Visų vaikų ir pedagogų požiūrio formavimas.** Itin svarbus aspektas, jog mokytojai ir tėvai yra susiformavę netinkamą patirtį apie vaikus su specialiaisiais ugdymosi poreikiais (Kunskienė, 2018).

Sklandžiam įtraukiojo ugdymo procesui reikia pasiruošimo. Tačiau, dalis mokytojų susiduria su kompetencijų stygiumi planuojant ir organizuojant įtraukujį ugdymą klasėse. Šiais mokslo metais ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigose mokosi 75 tūkst. specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, o tai sudaro 15,6 proc. visus darželius ir mokyklas lankančių vaikų. Tokie skaičiai mokyklose išties yra dideli, tad mokytojai susiduria su kompetencijų stygiumi, trūksta ir specialistų, gebančių dirbti su vaikais, kurie turi sunkius ir vidutinio sunkumo ugdymosi poreikius (Švietimo, sporto ir mokslo ministerija, 2022).

Skirtingi vaikai reikalauja skirtingos paramos, kad galėtų pilnai dalyvauti ugdymosi procese. Pedagogų pareigų ir kompetencijų plotmėje, ilgalaikėje švietimo strategijoje taip pat yra nurodyta kryptis, aiškiai apibrėžta, kokie mokytojai turėtų sudaryti mokytojų bendruomenę. Vienas iš svarbiausių aspektų, yra tas, jog mokytojai turėtų būti nuolat reflektuojantys savo darbą, gebantys pritaikyti ir individualizuoti ugdymo turinį, atviri pokyčiams ir įvairovei, siekiantys bendradarbiauti (Aidukienė, 2015).

Vienas iš būdų padėti mokiniui su SUP laviruoti ir prisitaikyti mokykloje yra ugdymo programos pritaikymas individualiems vaiko gebėjimams. Mokiniai ugdymo procese neturėtų būti mokomi įgauti tam tikrų žinių, bet ugdyti reikiamus gebėjimus. Norint tinkamai įtraukti vaikus į bendrojo ugdymo mokyklas, didelę įtaką turi ir mokytojų bei mokyklos vadovų lyderystė ir glaudi komunikacija, tiek su švietimo pagalbos ekspertais, tiek su tėvais ar mokytojais. Mokytojai turi suprati koks tai yra svarbus ir reikšmingas procesas vaikui turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių. Mokytojo pareiga yra užtikrinti saugią ir kiekvienam prieinamą, tinkamą aplinką, pritaikyti skirtingus mokymo metodus atsižvelgiant į mokinių gebėjimus. (Inclusion NB, 2020).

2021-20230 metų nacionalinio pažangos plano rodikliai numato siektiną reikšmę 2030 m. bendrosiose klasėse ugdyti apie 90 proc. negalią turinčių mokinių. Kad tai būtų įmanoma, reikia išankstinio mokyklų ir mokyklos bendruomenės pasirengimo. Šiuo metu kone kiekvienoje klasėje yra vaikų turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ir laikui einant šis skaičius keičiasi ir nuolat auga. Nors įtrauktis yra nuolatinis procesas be baigtinio rezultato ir nuolat siekiama maksimalios įmanomos ugdytinių įtraukties, todėl ypatingai svarbu yra numatyti svarbiausias kryptis, ties kuriomis būtų dirbama. Kertiniai aspektai, būtini įgyvendinant įtraukties pokyčius turėtų būti tokie, kaip mokinio ugdymasis aplinkoje, kuri maksimaliai atliepia individualius poreikius, mokykla privalo užtikrinti ugdymą, ir pagalbos teikimą visiems mokiniams jeigu jiems tik reikia. Tėvai atsižvelgdami į vaiko poreikius, turi parinkti jiems tinkamiausią mokyklą. O mokyklos ir valstybinės institucijos turi siekti pastovios ir nuoseklios įtraukties (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Ugdymo organizavimo mokykloje paskirtis turėtų būti – rasti tinkamus būdus, priimti sprendimus, padedančius užtikrinti mokinių mokymosi kokybę ir pasiekti sėkmę įtraukti mokinius į pažangą atsižvelgiant į kiekvieno mokinio poreikius ir galimybes.

Lietuvoje ir pasaulyje kiekvienais metais daugėja vaikų su įvairiais specialiaisiais poreikiais, tad mokytojai turi rasti būdų, kaip dirbti su tokiais vaikais, o vadovams reikia išspręsti tokius klausimus kaip, pritaikyti fizinę, emocinę aplinką tokiems mokiniams, kokias pagalbos priemones galima suteikti mokiniams, mokytojams, specialistams. Svarbu nepamiršti ir į sklandų perėjimo ir įtraukties procesą įtraukti ir tėvus. Labai svarbu numatyti priemones, kurios padės mokiniams patirti mokymosi sėkmę. Tarptautiniuose dokumentuose pabrėžiama būtinybė kurti ir atnaujinti švietimo įstaigų infrastruktūrą, kurioje privalu atsižvelgti į vaikus, lytį, ar negalią. Šalys yra įpareigojamos užtikrinti saugią be patyčių, įtraukią bei veiksmingą ugdymosi aplinką, kurioje gerai jaustųsi visi švietimo dalyviai (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvoje ir pasaulyje kiekvienais metais daugėja mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, mokykloms reikia ruošti ir pasirengti šių vaikų priėmimui į klases ir užtikrinti, jog kiekvienas mokinyas įgytų išsilavinimą.

1.3. PASIRUOŠIMAS ĮTRAUKIAJAM UGDYMU

Keičiantis įtraukiojo ugdymo padėčiai taip pat keičiasi ir mokytojui skirtos pagalbos priemonės. Ruošiantis įtraukties procesui būtina tobulinti mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų kompetencijas. Mokiniui, atsižvelgiant į specialiuosius poreikius, pritaikyti ugdymo programą, jeigu reikia – asistento pagalba, specialios erdvės ir ugdomoji aplinka. Taip pat, jog įtraukties procesas būtų lengviau įgyvendinamas - reikia skirtingų pagalbos mokytojui priemonių, kurie padėtų pasiruošti šiam procesui.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, kaip pagalbos mokytojui priemonės, parengė leidinį kuriame analizuojamos įtraukties švietime plėtotės kryptys, bei sritys, kurios tobulintinos bei kurias reikia tobulinti ir kaip būtų galima tą padaryti (žr. lentelė 2). Šiuo metu mokyklose, darželiuose ar kitose ugdymą organizuojančiose įstaigose juntamas didelis specialistų – logopedų, psichologų, socialinių pedagogų ar darbuotojų gebančių dirbti su sunkiais specialiaisiais ugdymo poreikiais stygius. Esant tokiai situacijai, mokytojai patiria didesnę krūvį, mokyklų vadovai turi ieškoti jiems priimtinių sprendimų. Keičiantis įtraukiojo ugdymo padėčiai taip pat keičiasi ir pagalbos priemonės mokytojui ir mokiniui. Teikiant ir organizuojant pedagoginę psichologinę pagalbą mokiniui didžioji atsakomybė tenka mokyklai. Bendradarbiaudami su mokytojais ir mokiniais specialioji pedagoginė tarnyba gali suteikti pagalbą vaikui, konsultuoti mokytojui bei tėvus. Tačiau pedagoginės psichologinės pagalbos teikimas vaikui labiau vyksta apverstos piramidės principu – pirmiausia mokymosi sunkumus ar sutrikimus pastebi mokytojas, pastebėjęs tai, mokytojas reaguoja ir koreguoja savo darbą klasėje, metodus. Esant poreikiui, ar mokytojui nesusitvarkant, jis turėtų kreiptis į švietimo pagalbos specialistus ir vaiko gerovės komisiją. Švietimo pagalbos specialistai esant poreikiui dalyvauja pamokose, kartu su mokytojais ir tėvais priima sprendimus. (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

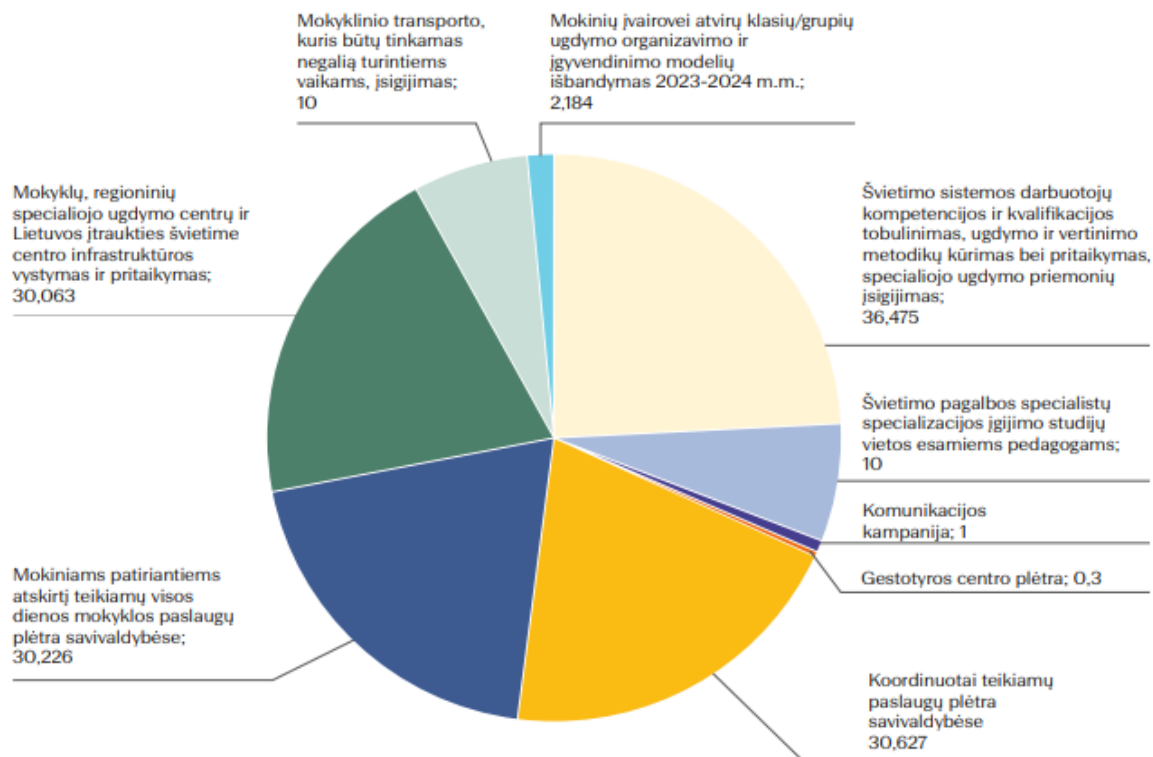
2 lentelė. Pagalbos mokytojui ir mokyklai bei mokiniui teikiamos priemonės

Įtraukiajam ugdymui reikalingi specialistai ir jų kompetencija.	Paramos mokyklai priemonės	Ugdymo procesas
Įtraukiajam ugdymui yra būtini kompetentingi mokytojai, gebantys pastebėti ir atpažinti mokinių mokymosi sunkumus, specialiuosius poreikius. Mokytojai, kurie gebėtų individualizuoti ir diferencijuoti ugdymo turinį. Kuriantys bendradarbiavimo ryšius su švietimo pagalbos specialistais. Ypač juntama švietimo specialistų stoka.	Didžioji dalis mokytojų ir specialistų įgijo išsilavinimą tada, kai įtrauktis švietime nebuvo laikoma prioritetinė sritimi. Mokinių su SUP įvairovė labai didelė, todėl yra sudėtingai atliepti visus poreikius ir būti jiems pasirengus. Todėl ypatingai svarbu sukurti pagalbos mokyklai ir mokytojui priemones.	Svarbiausias mokyklos tikslas – išmokyti vaiką, suformuoti jo gebėjimus, žinias, vertybines nuostatas. Esamas įprastas švietimo modelis negali sėkmingai atliepti įtraukiojo ugdymo padėties. Todėl reikia ieškoti alternatyvesnių metodų, kurie padėtų sėkmingai ugdyti mokinius su SUP.

Norint pasiekti nustatytus normatyvus, kol kas trūksta apie 1200 švietimo pagalbos specialistų.		
Pagrindinės kryptys: • Sudaryti sąlygas pedagogams įgyti papildomą specializaciją. • Skatinti moksleivius rinktis švietimo pagalbos, pedagogikos studijų kryptis. • Gerinti mokytojų, švietimo pagalbos specialistų darbo sąlygas • Sudaryti galimybę kompetencijų tobulinimui	Pagrindinės kryptys: • Svarbiausia tobulintina sritis – pedagoginių psichologinių tarnybų/ švietimo specialistų pagalbos kompetencijų tobulinimas. • Naujų specialiųjų poreikių vertinimo metodikų parengimas, atnaujinimas, reikiant – įsigijimas.	Pagrindinės kryptys: • Komandinio darbo tarp mokytojų ir pagalbos specialistų didinimas • Mokinių įvairovei pritaikytos ir parengtos klasės, ugdymo turinys, metodai. • Specialistų pagalba klasėje, ugdymo organizavimo metu.

Sudaryta darbo autorės pagal: įtraukties švietime plėtros gairės (2022).

Dar viena labai svarbi sritis kur turėtų būti kreipiamas dėmesys – švietimo pagalbos finansavimas. Valstybė kas metus bando didinti švietimo pagalbos finansavimą, tačiau tai yra savarankiška savivaldybių funkcija, todėl atsižvelgiant į tai, - mokyklos gauna labai skirtingą finansavimą ir turi tvarkytis su tuo ką skiria savivaldybė. (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022). Siekiant rasti nuoseklius ir sąmoningus sprendimus reikia rasti tinkamą sprendimą dėl švietimo pagalbos finansavimo sistemos. (žr. 1 pav.)

1 pav. Suplanuotos investicijos įtraukiojo ugdymo plėtrai 2023 – 2029 m. (Paveikslėlis paimtas iš įtraukties švietime plėtros gairės. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Paveiksle vaizduojama, kaip bus paskirstytas švietimo sektoriaus finansavimas ir kiek tai turės įtakos įtraukiojo ugdymo plėtrai. Didžiausia dalis finansų siekiama skirti – mokyklų, regionų, specialiojo ugdymo centrų ir Lietuvos įtraukties švietime centro infrastruktūros vystymas ir pritaikymas. Kita didelė finansavimo dalis skiriama – mokiniams patiriantiems atskirtį, teikiama visos dienos mokyklos paslaugų plėtra savivaldybėse. Didžiausia dalis finansavimo skiriama - švietimo sistemos darbuotojų kompetencijos ir kvalifikacijos tobulinimui, ugdymo ir vertinimo metodikų kūrimui bei pritaikymui, bei specialiojo ugdymo priemonių įsigijimui. Taigi, nors savivaldybės yra skirtingų dydžių, tačiau patį finansavimą mokykloms skiria savivaldybė, turint atsižvelgti į mokinių su SUP poreikiais mokykloje, specialistų ir mokytojų dalykines kompetencijas bei erdvių paruošimą ir pritaikymą mokiniams turintiems SUP. Labai svarbu, jog kuo tolyn žengia švietimo sistema, tuo labiau juntamas specialiųjų pedagogų stygius ir savivaldybės jau ne visur gali su tuo susitvarkyti.

Nuo 2024 metų mokyklos ir pamokos modelis turėtų keistis, atsižvelgiant į tai, kokie pokyčiai ir sprendimai bus įgyvendinti. Dabartiniame įtraukiojo ugdymo organizavimo modelyje sudaromos trys grandys – pasirengimas, įgyvendinimas ir veiklos analizė bei tobulinimas. Kiekvieno etapo veiklos turėtų vykti trimis lygmenimis – mokyklos, klasės ir mokinio (Vilniaus pedagoginė psichologinė tarnyba, 2022).

Siekiant užtikrinti švietimo prieinamumą ir visiems vienodas galimybes mokyklos administracija privalo įvertinti mokyklos ir jos bendruomenės kompetencijas ir gebėjimus priimti ir

teikti pagalbą vaikams turintiems SUP. Taip pat atlikti situacijos analizę, kuri leistų identifikuoti situaciją ir mokyklos bendruomenės pasiruošimą.

Svarbiausias dalykas įgyvendinant ir organizuojant įtraukujį ugdymą yra pasiruošimas bei tinkamos ugdymo aplinkos bei priemonių pritaikymas. Ugdymo aplinka turi atliepti visos ugdymo bendruomenės poreikius ir būti įvairiai pritaikyta. Turėtų būti greitai pritaikoma ir įvairioms veikloms bei būti funkcionali. Mokykla turi aprūpinti vaikus su specialiaisiais ugdymosi poreikiais reikiamomis specialiosiomis tiek ugdymui tiek techninėmis, priemonėmis, kurios gali būti skirtos įvairiai veiklai. Taip pat ugdymo dokumentuose turi būti numatyta, kaip bus teikiama pagalba mokiniams, turintiems SUP. (Vilniaus pedagoginė psichologinė tarnyba, 2022).

Rekomenduojama, kad mokyklose būtų visų švietimo pagalbos specialistų komandos narių, kurie reikiant, galėtų prisidėti prie ugdymo turinio ir modifikavimo, atliepiant mokinių specialiuosius poreikius. Tačiau, analizuojant švietimo būklės analizę (2022) mokytojai, darbą su specialiuųjų ugdymosi poreikių vaikais įvardina kaip sunkiausią sritį, ir patys jaučiasi mažiau užtikrinti ir silpniau pasirengę. Tad beveik penktadalis mokytojų išreiškė didelį poreikį mokytojų kvalifikacijos tobulinimui būtent šioje srityje. Siekiant kryptingai įgyvendinti įtraukujį ugdymą mokyklose taikomos įvairios pagalbos priemonės, kurios padeda užtikrinti mokiniams didesnę prieinamumą.

- Mažinamas didžiausias nustatytas mokinių skaičius klasėje.
- Mokytojai įtraukiami į kvalifikacijos tobulinimo kursus bei įvairias veiklas.
- Teikiama centralizuota švietimo pagalba, atsižvelgiant į mokinių SUP.

Lietuvos Švietimo įstatymas (2011) apibrėžia, jog švietimo pagalba turėtų būti teikiama ne tik mokiniams bet ir mokytojams, bei mokinių tėvams. Švietimo pagalbos veikla 2021 metais atliktame tyrime buvo įvertinta kaip veiksminga ir turinti didelę įtaką švietimo kokybės gerinimui. (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Įtrauktis mokykloje parsideda nuo vadovo lyderystės bei noro ugdymo procesą tobulinti, bei padaryti įvairialypį. Būtent mokyklos vadovai yra sėkminga sąlyga vaikų su specialiaisiais poreikiais integracijai į ugdymo procesą. Vaikai, turintys specialiuųjų ugdymosi poreikių, klasėje skirstomi proporcingai, jog dirbant mokytojams būtų lengvesnis krūvis, ir mokytojai galėtų efektyviau dirbti ir sudaryti geresnes ugdymo sąlygas (ten pat).

Tam, kad bendrojo ugdymo klasėje įtraukties procesas vyktų sėkmingai, jose gali mokytis nuo 1 iki 3 vaikų, turinčių didelių arba labai didelių ugdymosi poreikių. Mokykloje didžiulė pagalba tiek mokiniui, tiek mokytojui yra švietimo pagalbos specialistai. Švietimo pagalbos specialistai gali prisidėti prie ugdymo turinio tobulinimo, pateikti tikslingų mokymosi strategijų, patarimų pedagogams. Šiems vaikams teikiama pagalba turėtų būti mobili – sekti paskui vaiką į klasę kurioje jis mokosi ir pagalba teikiama būtent toje klasėje, o ne mokymąsi organizuoti individualiai, pasiimant arba ištraukiant vaiką iš ugdomosios aplinkos. Mobili pagalba suteikia galimybę vaikams jaustis klasės bendruomenės dalimi.

Dažniausiai įtraukios klasės modelis neveikia, jeigu klasėje yra per daug mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, arba jeigu mokytojas neturi patirties, nesidomi naujais mokymosi metodais. Taip pat mokytojai dažnai susiduria su tokiais sunkumais kaip – nepakankama tėvų parama. Šioje srityje tėvų įsitraukimas ir abipusis bendradarbiavimas yra vienas svarbiausių aspektų. Mokytojai dažnai susiduria su netinkamu tėvų požiūriu ar nenoru bendradarbiauti įtraukties klausimais (Bagaliūnienė, A., Borcovienė, A., ir kt. 2023).

Švietimo pagalba ir jos atliekamos funkcijos – viena iš pagrindinių sąlygų mokyklos įtraukčiai ir įtraukties sėkmei. Švietimo pagalba – tai specialistų teikiama pagalba, aprėpianti šias sritis – psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę, specialiąją pagalbą. Jų siekiamybė padėti mokiniams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių sėkmingai mokytis ir pasiekti sėkmę mokymosi procese. Svarbiausia sąlyga norint užtikrinti švietimo pagalbos veiksmingumą – tai bendradarbiavimas ir bendro tikslo siekimas. Specialistų – mokytojų, tėvų, švietimo pagalbos atstovų sąveika ir trilypė grandis, kuri siejama vieno tikslo link. Įgyvendinant įtraukties principus mokykloje, labai svarbu laikytis šių švietimo pagalbos kryptių:

- Stiprinti mokyklos vaiko gerovę komandos veiklą. Ši komanda padeda užtikrinti saugią ir palankią ugdymuisi aplinką, padeda užtikrinti tikslingos švietimo pagalbos prieinamumą vaikui. Bendradarbiauja su mokytojais bei tėvais.
- Skiriamas didelis dėmesys švietimo pagalbos specialistų kompetencijoms ir gebėjimams atpažinti specialiuosius ugdymo poreikius, padeda šalinti kliūtis įtraukties procesams.
- Mokykla pagal savo resursus įsivertina ir užtikrina, kad būtų reikiamas kiekis švietimo pagalbos specialistų kiekis. Mokykloje aiškiai apibrėžiamos jų pareigos bei vaidmenys planuojant ir įgyvendinant ugdymo procesą.
- Skatinamas darnus bendradarbiavimas tarp švietimo pagalbos specialistų, mokytojų, mokytojų padėjėjų, mokinio tėvų arba globėjų, administracijos.
- Mokykla siekia visų mokinių įtraukties, tad kuo daugiau bendradarbiauja su kitomis įstaigomis, tokiomis kaip, savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba, nacionaliniais regioniniais ugdymo centrais ir kt.

Įgyvendinant įtraukties principus mokykloje dar labai svarbu ir visos mokyklos bei aplinkos tiek ugdymo aplinkos tiek fizinės pritaikymas prie specialiųjų ugdymo poreikių. (ŠMSM, 2022).

Tačiau visą švietimo pagalbą ir su įtraukiuoju ugdymu susijusią plėtrą reglamentuoja Švietimo įstatymas, kuris apibrėžia, kas yra pagalba ir kaip ją turi suteikti mokytojams. „Pagalbos mokyklai ir mokytojui paskirtis informacinę, ekspertinę, konsultacinę, psichologinę, ir kvalifikacijos tobulinimo pagalbą, didinančią švietimo veiksmingumą ir skatinančią mokyklos veiklos tobulinimą, mokytojo profesinį tobulėjimą.“ (Švietimo įstatymas, 23 straipsnis, 1 skirsnis).

Apibendrinant galima teigti, jog įtraukties proceso sklaidai reikia daug pasiruošimo. Tad, kaip pagalbos mokytojų elementas yra sukurtos įvairios pagalbos priemonės, kuriomis mokytojas ar mokytojo asistentas gali naudotis. Svarbu bendradarbiauti tarp mokyklos vadovų, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų.

1.4. ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTAI

2020 metais priimti įstatymo pakeitimai, kurie siekia sumažinti kliūtis SUP poreikių turintiems vaikams, bei užtikrina galimybę mokyklose visiems gauti kokybišką išsilavinimą. Nors pagal ekspertų vertinimus – Lietuvos švietimo modelis funkcionuoja, tačiau svarbos nepraranda švietimo pagalbos specialistų klausimas, nes analizuojant naujausius duomenis – šių specialistų vis dar trūksta. (ŠMSM, 2022).

Švietimo pagalba Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme apibrėžiama kaip: „mokiniam, jų tėvams ar globėjams, mokytojams, ir švietimo teikėjams specialistų teikiama pagalba, kurios tikslas – didinti švietimo veiksmingumą“. Ekspertai vertina, jog Lietuvos švietimo pagalbos sistema funkcionuoja be stygiaus, tačiau realybėje matosi kitokie skaičiai. Augant mokinių turinčių SUP arba kuriems jau yra nustatyti SUP, skaičiai rodo, jog šalyje dalies pagalbos specialistų trūksta. 2021 metais švietimo pagalbos specialistų trūko 29 savivaldybėse. Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, pagal normatyvus iš viso trūko 1622 pagalbos mokiniui specialistų. Net tie kurie gauna švietimo pagalbą, tyrimai rodo, jog ši pagalba nėra teikiama pakankamai sklandžiai ar efektyviai, todėl fokusas turėtų krypti į švietimo pagalbos specialistų rengimo aspektus (Švietimo problemos analizė, 2022 balandis).

Europos specialiojo ir įtraukiojo ugdymo plėtros agentūra (angl. European Agency for special needs and inclusive education) yra pateikusi apibendrintas Europos sąjungos švietimo pagalbos specialistų funkcijas. Pagrindinė ašis krypta į visų besimokančiųjų teisę į išsilavinimą į kurią įeina: patarimai ir pagalba mokytojams; patarimai ir pagalba mokykloms; individualios paramos paslaugos besimokantiems, patarimai ir gairės suinteresuotiems vietos subjektams; švietimo paslaugos besimokantiems specialiosiose klasėse ar ugdymo centruose; švietimo paslaugos teikimas besimokantiems specialiose mokyklose. Šie aspektai palaikomi Europos sąjungos valstybių mokyklose. Tad fokusas krypta į tai, kaip apibrėžiamos pagrindinės švietimo pagalbos rūšys ir funkcijos Lietuvoje.

Lietuvoje išskiriamos trys švietimo pagalbos rūšys: psichologinė pagalba, socialinė pagalba, specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba. Taip pat apibrėžiamos šios švietimo pagalbos rūšys bei funkcijos Lietuvos mokyklose dirbančių specialistų:

- **Psichologinė pagalba** – stiprina mokinių psichologinę sveikatą ir psichologinį atsparumą, saugios ir palankios aplinkos kūrimas, ugdyti mokinių gebėjimą gyventi ir mokytis. **Funkcijos:**

vertinamoji funkcija: įvertina mokinio raidą, jo galias ir su kokiais sunkumais jis susiduria. Asmenybės ir ugdymosi problemas, bei vaiko brandą mokytis pagal atitinkamas programas, jų amžiaus tarpsnį. Taip pat mokyklose psichologai atlieka konsultacinę funkciją: atliekant šią funkciją mokyklos specialistai konsultuoja mokinius, tėvus, dėl įvairių ugdymosi problemų bei kylančių sunkumų. Taip pat specialistai atlieka ir bendradarbiavimo funkciją, kurios metu bendradarbiauja su mokytojais, kitais švietimo pagalbos specialistais, taip pat bendradarbiauja ir su kitomis institucijomis.

- **Socialinė pedagoginė pagalba** – padėti įgyvendinti vaiko teisę į kokybišką išsilavinimą, užtikrinti galimybę turėti saugią aplinką mokykloje. Padėti vaikui ir tėvams pasirinkti ugdymo įstaigą, kuri atlieptų vaiko poreikius, bei reikalui esant padėti adaptuotis prie pokyčių. **Funkcijos:** vertinamoji funkcija – vertina šios srities pagalbos poreikius mokiniui, jeigu reikia teikia rekomendacijas. Šios srities specialistai taip pat atlieka konsultacinę funkciją – konsultuoja vaikus ir mokytojus socialinių pedagoginių problemų sprendimo klausimais. Bendradarbiavimo funkcija: bendrauja ir bendradarbiauja su mokytojais, mokiniais kitais specialistais. Iškilus reikalui ieško socialinių partnerių, bendradarbiauja su įvairiomis institucijomis.
- **Specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba** – koncentruojasi į vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, jų poreikius, ugdymo veiksmingumą, pritaikant ugdymo turinį prie vaikų poreikių ir gebėjimų, vaiko sutrikimų lavinimas. **Funkcijos:** vertinamoji funkcija – atlieka pedagoginį mokinio vertinimą, nustato žinių ir įgūdžių gebėjimo lygius bei vertina padarytą pažangą, stebi kaip mokinių pasiekimai atitinka reikiamą jų amžiaus tarpsnio lygį. Konsultacinė funkcija šios srities specialistams sudėtingesnė – konsultuoja mokinius SUP klausimais, mokinių tėvus, kitus asmenis, kurie dalyvauja mokinio ugdymosi procese. Bendradarbiavimo funkciją atlieka su mokytojais, SUP poreikių turinčių mokinių tėvais, bendradarbiauja su kitais asmenimis tiesiogiai darančiais įtaką ugdymo procese.

Taip pat visi Švietimo pagalbos specialistai Lietuvos mokyklose atlieka ugdymo kūrimo ir įgyvendinimo funkciją, administracinę funkciją, tiriamąją funkciją ir šviečiamąją funkciją (Švietimo problemos analizė, 2022).

Apibendrinant mokslinės literatūros analizę, galima teigti, jog Lietuvoje Švietimo pagalbos specialistai dirba bendradarbiaudami išvien su mokytojais, o tiesiogiai mokytojams yra sudarytos galimybės tobulinti ir plėsti kompetencijas. Tačiau nors turint nemenką duomenų bazę ir gana stiprų pedagogų rengimą, specialistų ir mokytojų juntamas stygius. Stygius juntamas dažniausiai mažose savivaldybėse, kuriose yra mažiau SUP poreikių vaikų. Mokyklose sunku aprėpti visų vaikų turinčių SUP poreikius, todėl itin svarbu steigti pagalbos mokytojais, mokyklai priemones, kurios padėtų užtikrinti sklandesnį procesą.

1.5. VADOVŲ PASIRENGIMAS DIEGIANT ĮTRAUKŲJŲ UGDYMĄ PRADINĖSE MOKYKLOSE

Kaitos procesas mokyklose priklauso ne tik nuo mokytojų, ar pagalbos mokiniui specialistų bet ir nuo vadovų lyderystės ir drąsos pokyčiams. Kuriant įtraukųjį ugdymą mokyklose vadovai pripažįstami kaip vieni svarbiausių šio proceso dalyvių. Pasak Miltenienės (2018), įtraukusis ugdymas nėra vien tik ugdymo prieinamumas, tikrasis įtraukties procesas apima vertybes, nuostatas, įsitikinimus bei jų kaitą. Norint užtikrinti svarbiausią mokyklos veiklą – kokybišką mokymą, vadovai turėtų būti mokymo lyderiai, telkiantys reikiamus mokytojus, ieškantys resursų. Vadovų lyderystė labai svarbi, norint užtikrinti mokyklų kaitą ir prisitaikymą. Tinkamas vadovavimas taip pat labai svarbu rengiant pasiruošusius mokytojus įtraukiojo ugdymo procesui (Miltenienė, 2022).

Kokybiškas išsilavinimas ir mokslas yra kiekvieno žmogaus prigimtine teisė. Vadovo pagrindinė užduotis – užtikrinti, kad ši teisė būtų prieinama visiems. Tam reikalaujama ne tik mokytojų, bet ir vadovų pasirengimo. Kiekviena šalis turi įstatymus, kuriuose sakoma, jog mokyklos yra įpareigosotos tiekti lygų išsilavinimą visiems – atsižvelgiant į jų prigimtines galias. Mokyklos vadovo pareiga – užtikrinti, kad mokyklos būtų pasiruošusios priimti šiuos vaikus, užtikrinti, kad mokytojai tobulintų kompetencijas, mokyklose būtų švietimo pagalbos specialistų. Įtraukiojo ugdymo proceso diegimas į bendrojo ugdymo mokyklas apima ne tik mokytojų pasirengimą ar švietimo pagalbos teikimą, bet tuo pačiu perkonstruoja požiūrį į ugdymą ir visą mokyklos valdymą. Kuriant įtraukųjį mokyklą reikia apmąstyti ir ugdymo programos pokyčius, ugdymo metodus, jų dermę. Vadovavimą tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų. Užtikrinant įtraukųjį ugdymą mokyklose susiduriama su tam tikrais iššūkiais, tokiais kaip valstybinėse mokyklose įtraukusis ugdymas suvokiamas ne iki galo plačiąja prasme. Kai kurios mokyklos iki šiol atmesdavo vaikus su specialiaisiais ugdymosi poreikiais vien todėl, jog nenorėjo vadovai užkrauti didesnio krūvio mokytojams. Mokytojai susiduria su žinių trūkumų ugdant vaikus su specialiaisiais ugdymo poreikiais. Užtikrinant įtraukųjį ugdymą taip pat reikalaujama ir finansinių išteklių – dalis mokyklų neturi tinkamai pritaikytos fizinės aplinkos šiam procesui įgyvendinti (Fajarwati, 2017).

UNESCO (2015) teigimu, švietimo politikos atstovai gali užtikrinti teisę į kokybišką įtraukųjį ugdymą ir asmenys už tai atsakingi apima mokytojus, vadovus, pagalbos mokiniui specialistus (UNESCO, 2017).

Labai svarbu darnioje mokyklos bendruomenėje užtikrinti mokymosi visą gyvenimą nuostatą, mokyklos bendruomenei suteikti visapusišką informaciją apie mokyklos koncepciją, vaikus, jų specialiuosius poreikius. Kalbant apie įtraukiojo ugdymo mokyklos lygmeniu tobulinimą, svarbu apsvairstyti tokias sritis kaip:

- Ar mokykloje yra sukurta sistema, kuri padeda priimti SUP turinčius mokinius. Ar skiriamas pakankamas dėmesys aplinkai ir jos pritaikymui, darbuotojų kvalifikacijai, mokyklos bendruomenės sukūrimui.
- Susitarimas dėl krūvio ir klasės komplektavimo. Labai svarbu bendruomenėje sukurti aplinką, kuri skatintų dirbti, mokytojai nesijaustų pervargę ar nesusitvarkantys.
- Aiškos vadovų, pagalbos specialistų, mokytojų atskaitomybės. Įtrauktis svarstoma visais apsektais mokykloje.
- Mokyklos ir kitų institucijų susijusių su SUP poreikių vaikais bendradarbiavimas (Vilniaus pedagoginė psichologinė tarnyba, 2022).

Reikia atkreipti dėmesį, jog vadovaujančias pareigas einantys darbuotojai darniai palaikytų įvairovę, kitokį suvokimą, jautrumą, nustatytų ir siektų aukštų ir realistiškų įtraukties standartų. Mokyklos vadovai turėtų aiškiai ir drąsiai nustatyti įtraukties tikslus, jeigu reikia – drąsinti ir skatinti darbuotojus, aiškiai nustatyti kliūtis, maišančias įtraukties procesui (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Apibendrinant galima teigti, jog vadovų vaidmuo užtikrinant sklandų įtraukiojo ugdymo procesą yra labai svarbus. Vadovas turėtų užtikrinti ir tinkamą mokytojų pasiruošimą, įvertinti jų kompetencijas, įgūdžius ir pasirengimą įtraukiojo ugdymo klausimais, bei užtikrinti sklandų bendradarbiavimą tarp pagalbos mokiniui specialistų ir tėvų. Taip pat vadovams labai svarbu pastebėti mokytojų darbo krūvį bei klasių komplektaciją bei sandarą.

2. ĮTRAUKIOJO UGDYMO APŽVALGA LIETUVOJE

Įtraukiojo ugdymo proceso sklaidą juntama Lietuvoje, todėl yra svarbu išsiaiškinti, kokius įrankius ir metodus naudoja kitos savivaldybės, siekdamos užtikrinti kokybišką įtraukties procesą ir kokybišką ugdymą skirtingų poreikių vaikams.

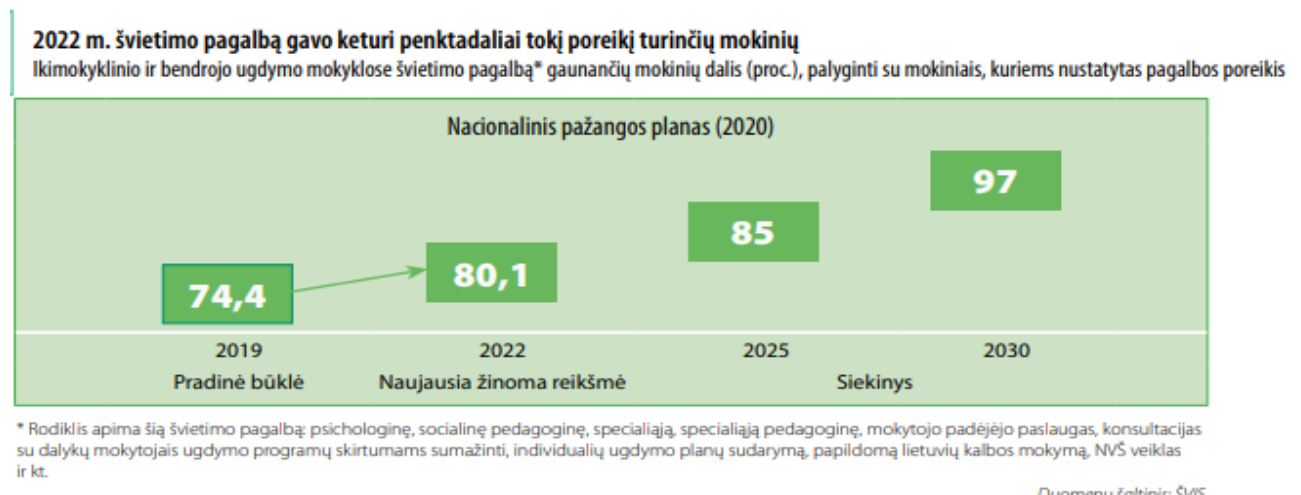
2.1. ĮTRAUKIOJO UGDYMO SITUACIJA LIETUVOJE

Vienas svarbiausių Lietuvos įsipareigojimų – Lietuva2030 metų programa, kurios siekiamybė yra „užtikrinti įtraukų ir lygiavertę kokybišką švietimą visiems ir skatinti mokytis visą gyvenimą“ (Švietimo, sporto ir mokslo ministerija, 2023).

Nagrinėjant Lietuvos švietimo strateginius dokumentus, tokius kaip Lietuva2030 ir Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, UNESCO reglamentavimus, galima matyti jog, švietimo įsipareigojimai apima įvairias švietimo tobulintinas kryptis tokias kaip: įtrauktis ir dalyvavimas švietimo programose, švietimo kokybė, išsilavinimo atitikimas darbo rinkos poreikiams, mokytojai ir jų darbo sąlygos, mokymosi aplinka ir finansavimas.

Nacionaliniuose ir tarptautiniuose strateginiuose dokumentuose fokusas krypta į visiems prieinamą ir socialiai teisingą bei įtraukų ugdymą. Siekiama pokyčių įvairiose srityse. Tačiau dabartinė situacija taip pat lieka itin rimta. Vystant įtraukų ugdymą, siekiama visiems sukurti lygias mokymosi galimybes. Būtent tam numatytos įvairios pagalbos priemonės. 2022 metais švietimo pagalba buvo suteikta keturiems penktadaliams (80 proc.) mokiniams, kuriems buvo nustatytas toks poreikis ir reikalingumas. Daliai mokinių, kuriems reikėjo švietimo pagalbos ji buvo nesuteikta, dėl to, jog trūko specialistų, buvo per mažas finansavimas ar mokytojams trūko asistentų.

Šiame paveiksle matosi, kaip procentaliai keičiasi mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių pagalbos prieinamumas ir koks numatomas tolimesnis augimas.

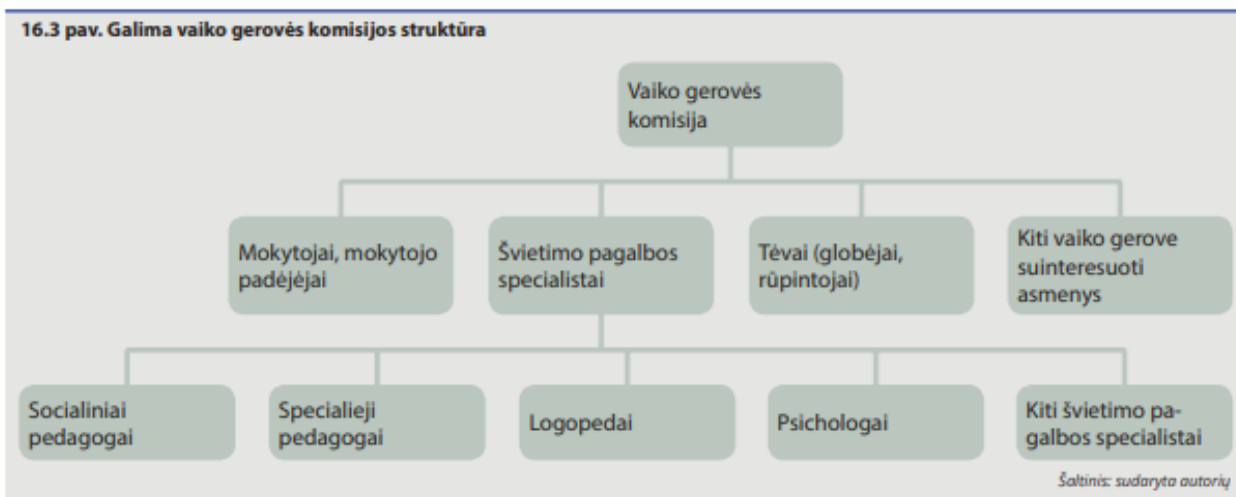
2 pav. *Numatoma Švietimo pagalbos prieinamumo ūgtis nuo 2019 - 2030 m. (Paveikslas paimtas iš Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2023. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2023).*

Paveiksle vaizduojama, kaip bėgant metams keitėsi švietimo pagalbos specialistų: psichologų, specialiųjų pedagogų, mokytojo padėjėjų prieinamumas ir numatomas pokytis iki 2030 metų. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, jog mažose savivaldybėse arba tose mokyklose kur yra mažai vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais reikalingas mažesnis švietimo pagalbos prieinamumas, ir galimybė užtikrinti šią pagalbą iš esmės sunkėja.

Švietimo pagalbai gerinti ir tapti labiau prieinamai ir kokybiškai, Švietimo plėtros programoje (2021) numatytos įvairios priemonės, kurios padeda diegti inovacijas, inovatyvius pagalbos mokiniui būdus, tobulinti mokytojų rengimo klausimus bei tobulinti jau pačių mokytojų, specialistų kompetencijas, skatinti nacionalinę ir regioninę pagalbą teikiančias institucijas. Strateginiuose dokumentuose mokytojų kompetencija ir motyvacija dirbti įvardijama kaip esminiai veiksniai, siekiant plėsti švietimo naujoves, skatinti įtraukties procesą (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2023).

Norint sėkmingai pasiruošti įtraukties procesui bei įtraukiamam ugdymui – itin svarbu turėti kvalifikuotus specialistus, kurie teigiamai veikia mokinių pasiekimus. Lietuvoje mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų atestacijos nuostatose nurodoma jog, yra keturios mokytojų kvalifikacijos kategorijos – mokytojo, vyresniojo mokytojo, mokytojo metodininko ir mokytojo eksperto (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2023).

Labai svarbu užtikrinti, kad švietimo sistema būtų pakankamai finansuojama, kurios leistų vykdyti įtraukiojo ugdymo įsipareigojimus mokyklose. Finansavimas apima, personalo poreikių patenkinimą, transportą, kuris yra reikalingas mokiniams transportuoti. Ugdymo įstaigos švietimo pagalbą užtikrina vaiko gerovės komisija, ir mokykloje dirbančius švietimo pagalbos specialistus. VGK sudėtis dažniausiai mokyklos keičiasi, priklauso nuo mokyklos poreikių, turimų specialistų ir lėšų. 2020 metais atlikus tyrimą, iš 539 mokyklų 56,6 procentai nurodė, jog mokyklose pagalbos specialistų yra nepakankamai. Dvejuose trečdaliuose mokyklų trūko psichologų, beveik pusei mokyklų trūko logopedų ir specialiųjų pedagogų, taip pat mokyklose trūko socialinių pedagogų ir surdopedagogų. 2021 m. NŠA atlikta analizė nurodo, kad švietimo pagalbos specialistų trūksta, o esamiems specialistams tenka didesnis krūvis nei nurodyta. Švietimo pagalbos specialistai, mokytojai dėl didėjančio SUP vaikų skaičiaus jaučiasi pervargę. Didesnis darbuotojų skaičius leistų optimaliau įgyvendinti ugdymo procesą bei suteikti mokiniams individualaus, jų poreikius atliepiančio dėmesio.

3 pav. *Vaiko gerovės komisijos struktūra ir pasiskirstymas.* (Paveikslas paimtas iš Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022)

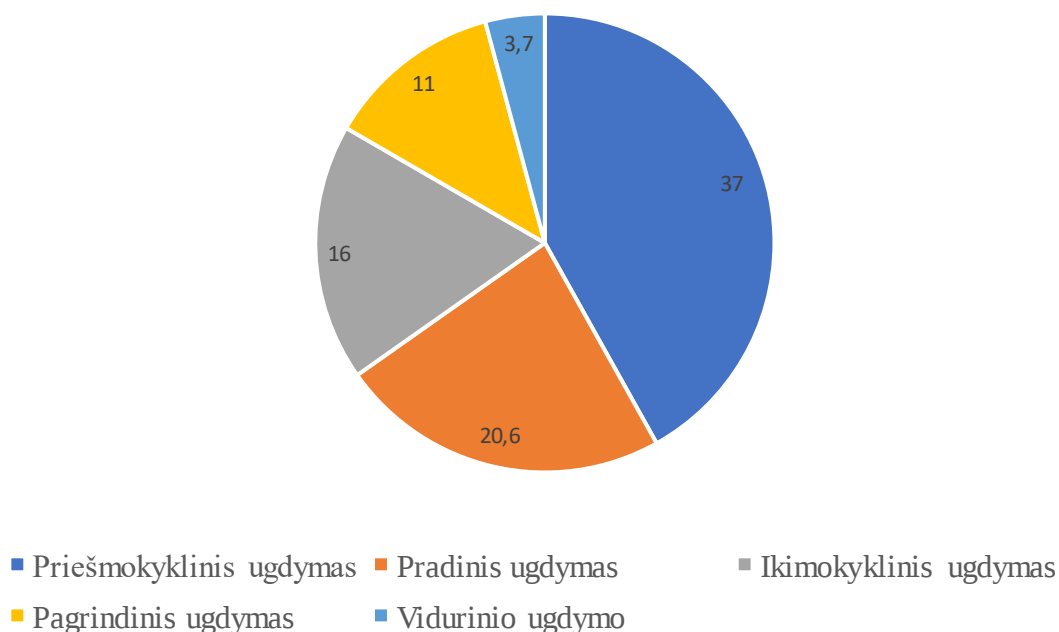
Savivaldybės lygmeniu veikia PPT įstaigos, mokytojų švietimo centrai, švietimo pagalbos ir tarnybos ir profesinio orientavimo centrai. Savivaldybės vertina asmens mokymosi sunkumus, psichologines galias ir negalias, kokias mokymosi problemas asmuo turi. Teikia pedagoginę, psichologinę, socialinę pagalbą asmenims iki 21 metų. Konsultuoja tėvus, mokytojus; teikia metodinę kvalifikacijos tobulinimo ir kitą pagalbą mokytojams ir mokykloms. Įtraukties veiksmų plane 2021 – 2024 metams numatyta šie uždaviniai: tobulinti PPT pagalbos modelį, gauti daugiau finansavimo, steigti papildomas pareigybes mokykloms, plėsti ir gilinti specialistų kompetencijas. Tapti mokyklų konsultantais (ŠMSM, 2022).

Tiesiant kelią į kokybiškesnį įtraukties procesą bei mažinant tarp savivaldybių esančius atotrūkius sukurta „Tūkstantmečio mokyklos projektas. Švietimo pažangos programa siekia mažinti mokinių atotrūkius ir sukurti integralias ir kokybiškas sąlygas kiekvienoje savivaldybėje (Europos socialinio fondo agentūra, 2022).

Šioje programoje dalyvauti norą pareiškė 56 iš 60 šalies savivaldybių. Ši programa turėtų suteikti galimybę atnaujinti mokyklas, gerinti ugdymo kokybę, ugdyti mokytojų kompetenciją ir mokyklas pritaikyti įvairių gebėjimų ir poreikių vaikams.

2021 metais SUP mokinių padaugėjo iki 71, tūkstančio, jie sudarė 15,4 proc. visų mokinių tai yra maždaug kas šeštas mokinyss turi specialiuosius ugdymosi poreikius. Pagal ugdymo programas SUP mokinius procentaliai galima paskirstyti taip: 37 proc. priešmokyklinio amžiaus vaikai, 20,6 pradinio, 16 proc. ikimokyklinio, 11 proc. pagrindinio, 3,7 vidurinio ugdymo programose vaikų su specialiaisiais poreikiais pasiskirstymas.

Mokinių su SUP pasiskirstymas pagal ugdymo pakopas

4 pav. Mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais pasiskirstymas per ugdymo pakopas 2021 metais. (Sudaryta darbo autorės)

4 paveiksle galima matyti, kaip pasiskirsto mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais per visas ugdymo pakopas Lietuvoje. Didžioji dalis mokinių turi nedidelių su kalba susijusių sutrikimų, daugiausiai šie mokiniai mokomi priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo plotmėje. Mokiniai turintys kompleksinių ir kitų negalių dažniausiai klasifikuojami kaip su vidutinio sunkumo ugdymo poreikiais. Mokiniai su negalia arba labai sunkiais specialiaisiais ugdymosi poreikiais sudaro labai mažą procentinę dalį, šių sutrikimų ūgtis keičiasi lėtai (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Norint užtikrinti kokybišką įtraukujį ugdymą, mokytojai turėtų būti pasiruošę jį suteikti, gebėti laviruoti tarp įvairių metodų ir pažinti specialiųjų poreikių specifikacijas. Vertinant savo pasirengimą, Lietuvos mokytojai vieną iš silpniausių sričių įvardino, kaip pasiruošimą darbui su skirtingų poreikių SUP vaikais. Mokytojų pasirengimas mokyti metams bėgant keitėsi ir dabartiniai mokytojai jau randa spragų mokymo procese. Ne anksčiau kaip prieš penkis metus baigę mokytojai turėjo tokius pasirengimo dalykus, kaip ugdymas daugiakultūrinėje aplinkoje, tačiau vertindami savo darbą mokytojai šias sritis įvardino kaip silpniausias. Seniai dirbančių mokytojų ir neseniai baigusių studijas patirtis taip pat skiriasi.

Viena iš svarbiausių sričių, kurios turi būti organizuojant įtraukujį ugdymą yra pagalbos mokytojų priemonės, kurios padeda kryptingai įgyvendinti šio proceso principus. Viena iš prioritetinių tobulintinių kompetencijų 2020 metais buvo mokytojų gebėjimas veiksmingai ugdyti skirtingų poreikių turinčius mokinius. Šiam prioritetui įgyvendinti numatomos dvi kryptys: mokinių skirtingumo suvokimas, atpažinimas ir jo pažangos siekimas; bendradarbiavimas teikiant įvairias švietimo pagalbos paslaugas.

Siekiant aukštų rezultatų ir pažangos, norint užtikrinti kokybišką įtraukujį ugdymą, bet jiems tai padaryti yra sunku, jeigu jiems trūksta pagalbos šiuo klausimu. Šiuo metu švietimo sistema nėra pajėgi suteikti visiems mokiniams reikiamą pagalbą, nes specialistų yra per mažai. Atsižvelgiant į mažas ir didesnes ar žiedines savivaldybes skaičiai gali kisti, tačiau didžiosiose savivaldybėse pagalbos mokytojui specialistų rasti yra lengviau, nei mažose. Ugdymosi aplinkos pritaikymas Lietuvoje vis dar sunkiai pasiekiamas, negalia turintiems mokiniams visiškai pritaikytas 0,7 proc. mokyklų. 7,7 proc. mokyklų visiškai neturi jokių pagalbos mokiniui specialistų.

Vienas iš pasaulio darnaus vystymosi tikslų yra visiems užtikrinti kokybišką ugdymą, o į tai įeina ir įtraukties plėtrą mokyklose. Darnaus vystymosi tikslai siekia užtikrinti įtraukų, lygybę grįstą, visiems prieinamą, viso gyvenimo mokymąsi, ugdymą mokyklose. O tai reiškia, jog turės iš esmės keistis ir mokymosi turinys ir kai kurie mokymo metodai. Norint užtikrinti įtraukujį ugdymo procesą kaip visiems prieinamą ugdymą, visos šalys sutaria, jog nei vienas vaikas nebūtų paliktas už ugdymo sistemos ribų. Norint pasiekti šio proceso sėkmę, reikia jog ugdymo sistemos dalyviai būtų taip pat tam pasiruošę – tad mokytojams ir specialistams turi būti skiriamas didelis dėmesys ir sukuriami įrankiai, kuriais jie galėtų laisvai laviruoti. Reikia užtikrinti, kad mokytojai būtų tinkamai paruošti šiam procesui, sukurti įrankiai kuriais būtų galima pamatuoti įtraukties rezultatus. Įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus iki 2030 metų Europos šalyse keliami tokie prieigos taškai: siekiama efektyvaus bendradarbiavimo įtraukaus ugdymo klausimais, gerinti švietimo politikos veiklą ir įstaigų bendradarbiavimą, užtikrinti teisingą ir kokybišką švietimo sistemą visiems, mobilizuoti resursus bei adekvačiai skirstyti finansavimą, užtikrinti įstaigų stebėseną. Taip pat norint gerinti įtraukties prieinamumą, reiktų užtikrinti mokytojams prieinamas duomenų bazines, kuriomis jie galėtų patogiai naudotis, drąsiai kurti, bei dalintis (Education 2030, 2015).

Taigi apibendrinant galima teigti jog įtraukaus ugdymo poreikis šalyje ir Europos sąjungos valstybėse sparčiai auga, mokytojams reikia vis daugiau pagalbos iš švietimo specialistų, o jų pasiskirstymas priklauso nuo savivaldybės dydžio ir resursų, tad dalis mokytojų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais susiduria vieni. Taip pat galima teigti, jog mokytojams ir specialiesiems pedagogams darbo sąlygos yra sudarytos gana palankios, tačiau daliai mokytojų trūksta pasirėngimo įtraukties klausimais. Europos šalyse darnaus vystymosi tikslai taip pat nurodo įtraukujį ugdymą kaip vieną iš prioritetinių sričių.

2.2. ĮTRAUKIOJO UGDYMO FINANSAVIMAS

Finansavimas yra esminė problema norint efektyviai įgyvendinti įtraukujį ugdymą mokyklose. Sėkmingas įtraukties procesas reikalauja specifinių bei papildomų lėšų, kurios padėtų sukurti reikiamas

aplinkas, gerinti mokytojų kompetencijas bei švietimo pagalbos specialistų ūgtį, bei suteikia vaikams su specialiaisiais ugdymosi poreikiais galimybes įgyti tiek pat kokybišką išsilavinimą. Vis dėl to, didelė dalis gaunamų lėšų tikrai negarantuoja geresnių ugdymo galimybių, tačiau gerina užtikrinimą, jog bus sukurtos palankios sąlygos (Ebersold, Meijer, 2016).

Mokinių ugdymas valstybinėse ir savivaldybių mokyklose yra nemokamas, tačiau valstybė skiria lėšas užtikrinti ugdymui, atlyginimų mokėjimui, inventoriaus atnaujinimui, profesinių kvalifikacijų tobulinimui, tačiau svarbiausios lėšos turėtų eiti įtraukiojo ugdymo plėtrai bei ugdymo kokybės užtikrinimui.

Nuo 2024 metų plečiantis įtraukiajam ugdymui šalies bendrojo ugdymo mokyklos nuosekliai didina švietimo pagalbą, kad visiems būtų sukurtos kuo geresnės sąlygos mokytis. Švietimo pagalbos teikimas ir organizavimas yra savivaldybės funkcija. Šiais mokslo metais mokyklose įsteigtos ir savivaldybės finansuojamos naujos 152 švietimo pagalbos specialistų pareigybės (Švietimo naujienos, 2023).

Švietimo finansavimas labai svarbi grandis, leidžianti užtikrinti ugdymo kokybę bei pasiekti aukštesnius rezultatus. Didžioji dalis lėšų į mokyklas ateina per savivaldybę ir krepšelių paskaičiavimus. Lietuvos Respublikos Konstituciją, teigiama, jog valstybė užtikrina nemokamą mokymąsi bendrojo ugdymo mokyklose. Todėl buvo įvesti mokinio krepšeliai, kurių lėšas buvo galima panaudoti mokymo procesui. Mokinio krepšelis kito ir atsirado švietimo sistemos mišrus finansavimo modelis – klasės krepšelis. Savivaldybei skiriamos lėšos ugdymo procesui vykdyti ir organizuoti, suteikti švietimo pagalbą mokyklose, ir pedagoginę psichologinę pagalbą, lėšos skirstomos prevencinių programų įgyvendinimui, švietimo pagalbos specialistams, ugdymo proceso pabrangimas dėl specialiųjų poreikių, dalį šių funkcijų taip pat finansuoja savivaldybės. (Europos komisija, 2023).

Nevalstybinės bendrojo ugdymo mokyklos mokiniams ugdyti gauna klasės krepšelius, už šių krepšelių panaudojimą mokyklos turi atsiskaityti mokyklos dokumentuose pateikiant išlaidų sąmatas Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai. Nevalstybinės mokyklos gali nustatyti papildomą mokestį už mokinių ugdymą, kuriomis gali padengti įvairias išlaidas – pavyzdžiui pagalbos specialistus reikalingus kokybiškam įtraukiajam ugdymui (Europos komisija, 2023). Taip pat dalis lėšų privačioms mokykloms atkeliauja iš mokinio krepšelio, kuris yra įsteigtas visoms mokykloms.

Nėra vieno idealaus būdo kaip finansuoti įtraukujį ugdymą. Visos Europos šalys ganėtinai skirtingos, su savais ištekliais ir gyventojais. Taip pat ir savivaldybės - vienos žiedinės, kitos mažos ar didelės, tad ir lėšos dažniausiai pasiskirsto skirtingai, nors visoje šalyje vyrauja ta pati finansavimo metodika. Vyriausybės pagrindinis uždavinys šiuo klausimu turėtų būti gerosios patirties tinklų kūrimo sinergija. Norint padėti ir sukurti visiems lygias galimybes, reikia daug žmogiškųjų išteklių, kurie geba glaudžiai dirbti ir bendradarbiauti.

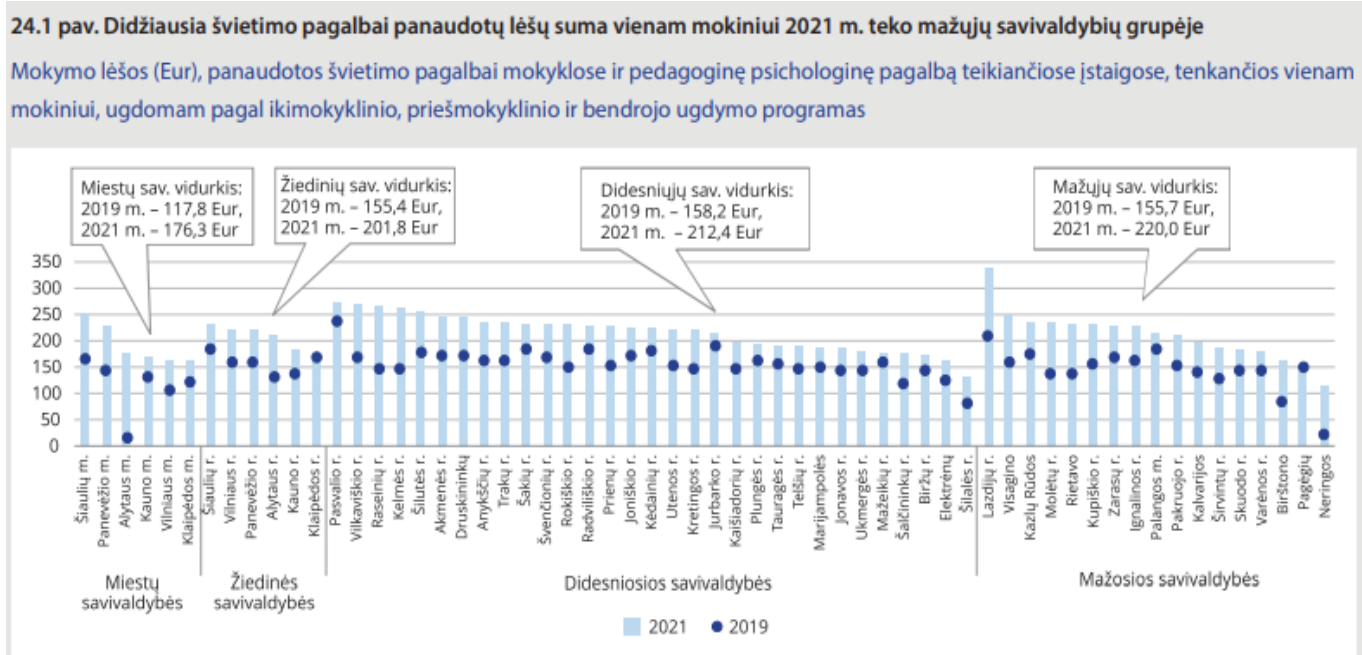
Visi finansavimo ir išteklių valdymo ir paskirstymo metodai turi būti skaidrūs ir patikrinami, siekiant užtikrinti, kad lėšos naudojamos pagal paskirtį, bei audituojamos ir teisėtai panaudojamos. Tokiu būdu užtikrinamas švietimo teisingumas ir sąžiningumas bei sukuriamą visiems universali pagalba. Lankstus įtraukiojo ugdymo finansavimas leistų stipriau įgalinti norimus pokyčius, bei užtikrinti kokybę. Ilgalaikėje perspektyvoje, manoma, įtraukusis ugdymas gali padėti sutaupyti lėšų (European Agency, 2021).

Reikia atkreipti dėmesį, jog kiekvienais metais švietimo finansavimas keičiasi. Tad keičiasi ir įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas įvairiose savivaldybėse. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio miestų mokyklos, šios savivaldybės turi daugiau resursų norint įgyvendinti įtraukujį ugdymą. Tačiau mažosios savivaldybės arba žiedinės savivaldybės, finansavimą įtraukiajam ugdymui surenka truputį daugiau - nes šiose savivaldybėse yra mažesnis kiekis mokyklų, todėl pinigų yra truputį daugiau. Tačiau didelėse savivaldybėse kenčia ir švietimo pagalbos specialistų darbo sąlygos – norint dirbti pilnu etatu, tenka dirbti per kelias mokyklas. O kai kurių miestų savivaldybėse specialiųjų pedagogų iš vis nėra, tad tenka važiuoti iš didesnių miestelių. Visa tai sueina į įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkius, nes sunku rasti specialistų norinčių dirbti tokiomis sąlygomis (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Privataus sektoriaus finansavimas paprastesnis, nes dalis lėšų ateina iš tėvų įmokų, tad specialistams ir mokytojams privačios mokyklos dažniau siūlo kitokias sąlygas ir mažesnę darbo krūvį.

Švietimo pagalba ugdymo ir mokymo įstaigose daugiausiai finansuojama iš valstybės ir savivaldybės biudžetų, taip pat Europos Sąjungos lėšų. Konkrečiai šiai sričiai finansuoti lėšos iš valstybės biudžeto skiriamos per tikslinę mokymo lėšų dotaciją. Savivaldybių lygmens duomenys rodo reikšmingus panaudos skirtumus. Lėšų skirtingumą lemia tai, kiek savivaldybėje mokosi SUP poreikių vaikų. Didžiausia lėšų suma 2021 metais teko mažosioms savivaldybėms panaudojimui. O mažiausiai lėšų – miesto savivaldybė.

5 pav. Švietimo pagalbai panaudotos lėšos 2021 m. (Paveikslėlis paimtas iš Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

5 paveiksle galima matyti, kaip pasiskirsto lėšų vidurkiai savivaldybėse. Mažų savivaldybių vidurkis 2021 metais buvo aukščiausias, o miesto savivaldybių – mažiausias. Per vidurį su lėšų pasiskirstymu liko žiedinės savivaldybės ir didesnės savivaldybės. 2019 metais lėšų pasiskirstymas tenkantis vienam mokiniui, skyrėsi mažiau, tačiau, galima matyti, jog miestų savivaldybių vidurkiai išlieka mažiausi (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Darnaus vystymosi tikslai (2015) vienas iš tikslų numatomas – užtikrinant visą apimančią lygiavertį kokybišką švietimą ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymą. Šiais tikslais valstybės siekia bendro tikslo – nemokamo, kokybiško ir visiems prieinamo ugdymo. (United Nations, 2015). Išvengti didelių atotrūkių ir norint sukurti lygias galimybes visose savivaldybėse imama plėsti tūkstantmečio mokyklų programa, kurios siekis yra užtikrinti lygiavertį, lygiateisį išsilavinimą visiems ir mažinti pasiekimų atotrūkius tarp savivaldybių.

Taigi, remiantis švietimo įstatymu, biudžeto sandaros įstatymu, eurydice ataskaita, galima daryti prielaidą, jog Lietuvoje gana plačiai aptariama įtraukiojo ugdymo finansavimo problema. Lėšos skiriamos įtraukiojo ugdymo infrastruktūros kūrimui ir plėtrai, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų samdai ir kompetencijų gerinimui. Tačiau einant metams lėšų įtraukiajam ugdymui reikmė vis labiau auga, nes auga mokinių su specialiaisiais poreikiais kiekis mokyklose.

3. ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMO VILNIAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS PRADINĖSE MOKYKLOSE TYRIMAS

Švietimo sistema – nuolat kinta ir mainosi, tad pagrindinis darbas mokytojui tenka kuo sparčiau prisitaikyti į pokyčius ir darniai dirbti pokyčių aplinkoje. Pasak, mokykla 2030, pokyčiai yra neišvengiama švietimo sistemos dalis, o į tuos pokyčius mes turime kuo greičiau reaguoti.

Šio darbo tyrimu siekiama išsiaiškinti mokytojų pasiruošimą įtraukiojo ugdymo proceso metu, aptarti su kokiais sunkumais susiduria vadovai bei specialieji pedagogai pradinėse mokyklose. Labai svarbu paminėti, jog tyrimas atliktas privačiame ir viešajame sektoriuje, o gaunami rezultatai sisteminami ir apibendrinami. Toks tyrimas dar nebuvo atliktas, ir nebuvo bandoma palyginti kaip sekasi privačiam ir viešajam sektoriuje, kokia mokytojų ir vadovų bei specialiųjų pedagogų patirtis šiuo klausimu.

Tyrime analizuojama įtraukiojo ugdymo samprata, šios sampratos kaita, mokytojų pasiruošimas, įvairios pagalbos priemonės, kurios yra skiriamos šio proceso užtikrinimui. Tyrimas remiasi švietimo įstatymo pakeitimu, kuriame traktuojama, jog įvairių specialiųjų poreikių vaikai bus priimami į bendrojo ugdymo mokyklas. Tačiau mokyklos ir mokytojai iki galo nėra pasiruošę.

Tyrimas nuspręstas atlikti keliose skirtingose Vilniaus miesto mokyklose, apklausiami mokytojai, mokyklų darbuotojai, pagalbos mokytojui specialistai. Švietimo įstatymo siekis yra užtikrinti ugdymo prieinamumą ir kokybišką išsilavinimą kiekvienam, atsižvelgiant ir pritaikant turinį į mokinių mokymosi, fizinius, emocinius, kultūrinius gebėjimus.

Tad atliekant šį tyrimą fokusuojamasi į mokytojų kompetencijas, jų pasiruošimo klausimą, kylančius iššūkius ir grėsmes, kaip bendradarbiauja mokytojai su pagalbos mokiniui specialistais, tėvais, bei vadovais, siekiant užtikrinti įtraukųjį ugdymą, kaip mokytojai, vadovai, specialistai ir tėvai bendradarbiaujant siekiant kokybiško įtraukties proceso. Darbe bandoma ištirti, kokios mokytojų kompetencijos ir kokių žinių reikia sėkmingai dirbant su SUP poreikių vaikais, bei kas padeda tas kompetencijas įgyti. Kitaip tariant, tyrimo tikslas yra išsiaiškinti, kiek mokyklos pasiruošusios įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui ir ko dar trūksta iki sklandaus proceso užtikrinimo, bei kokos gerosios patirtys veikia ir kokie metodai taikomi. Tyrimo metu taip pat siekiama ištirti ir švietimo pagalbos specialistų pasiruošimą bei bendradarbiavimą tarp mokytojų, tėvų ir vadovų.

Tad, norint pereiti prie platesnės įtraukiojo ugdymo sampratos suvokimo, mokyklos turėtų suprasti ir poreikių įvairovę bei susikurti strategijas kaip įveikti įvairius mokymosi poreikius, kylančius iššūkius, pedagogikos ir pagalbos mokytojui priemonės, šių priemonių kūrimas laikui bėgant turėtų pagerinti švietimo kokybę visiems (Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo plėtros agentūra, 2021).

Tyrimo objektas – šio tyrimo ašimi tampa mokytojai, vadovai ir pagalbos mokytojui specialistai. Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo procesas mokyklose susiduria su sunkumais, tad tyrimo

fokusas krypta į mokytojų pasirengimas ir pagalba mokytojui bei švietimo pagalbos pasirengimas įtraukiamam ugdymui. Tyrimo objektas – mokytojų pasirengimas ir pagalbos mokytojui ir mokiniui teikimas įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo procese.

Tyrimo tikslas – Ištirti, kokie iššūkiai kyla mokytojams, vadovams ir specialistams įgyvendinant įtraukijį ugdymą pradinėse mokyklose, bei kaip mokytojai ir pagalbos mokiniui specialistai yra pasiruošę šiam procesui. Išsiaiškinti, su kokiais sunkumais susiduria mokytojai, vadovai, švietimo pagalbos specialistai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis teorine analize parengti įtraukiojo ugdymo tyrimo klausimyną.
2. Išsiaiškinti su kokiais sunkumais susiduria vadovai, mokytojai, švietimo pagalbos specialistai įgyvendinant įtraukijį ugdymą.
3. Palyginti valstybinio ir privataus sektoriaus pasiruošimą įtraukiojo ugdymo proceso sklaidai.

Bandant pasiekti bei įgyvendinti įsikeltus tikslus - atliktas tyrimas bei surinkti duomenys.

Tyrimo metodai: buvo nuspręsta atlikti kokybinį tyrimą, siekiant išsiaiškinti mokytojų, vadovų, specialistų pasirengimą, bei su kokiais sunkumais jie susiduria dirbant su SUP poreikių vaikais. Kokybiniai tyrimai, arba kitaip empiriniai tyrimai dažniausiai naudojami socialiniuose moksluose. Kokybiniai tyrimai dažniausiai turėtų vykti natūralioje aplinkoje. (Vle, 2024).

Atliekant kokybinį tyrimą, teorija yra konstruojama iš surinktų tyrime duomenų, atliekant empirinį tyrimą siekiama atskleisti tyrimo reiškinių visapusiškumą. Kokybinio tyrimo metu svarbu ne tik gauti rezultatą, bet ir įsigilinti bei suprasti reiškinį. (Valavičienė, Gaižauskaitė, 2016).

Remiantis metodologais tokiais kaip (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, Bitinas, Rupšėnienė, Žydzūnaitė, 2008). Atliekant struktūruotą arba pusiau struktūruotą interviu reikia remtis tam tikromis teorinėmis prielaidomis iš kurių būtų sudaromos klausimų temos arba patys klausimai. Pusiau struktūruoto interviu metu pokalbis būna laisvesnis, todėl gaunama daugiau išsamesnių duomenų, nes galima užduoti klausimus, kurie išplaukia iš gaunamo atsakymo. Tyrimo duomenų analizės metodu buvo pasirinkta atlikti tematinę duomenų analizę ir tuo pačiu lyginamąją analizę, taip sudarant galimybę gautus duomenis palyginti tarp dviejų skirtingų sektorių.

Atliekant kokybinį tyrimą buvo naudotas **pusiau struktūruoto interviu** metodas. Atliekant tyrimą pirmiausia buvo išanalizuota teorinė medžiaga, pagal kurią sudaromi interviu klausimai. Interviu klausimai buvo sudaryti trims skirtingoms tikslinėms grupėms – mokytojams, vadovams ir pagalbos mokiniui specialistams bei atlikti valstybinėse bei privačiose pradinio ugdymą teikiančiose mokyklose.

Transkribuoti duomenys sisteminami ir naudojami tyrimo analizei pateikti. Tyrimo metu atliekama lyginamoji analizė tarp skirtingų švietimo sektorių – privataus ir valstybinio.

Tyrimo instrumentai. Tyrimui atlikti buvo pasirinkta kokybinio tyrimo strategija, o tyrimo instrumentu pasirinktas pusiau struktūruotas interviu. Interviu apima tris sritis – vadovo poziciją, mokytojo poziciją ir švietimo pagalbos specialistą. Kiekvienai grupei buvo pateikta po 10 klausimų/teiginių, į kuriuos atsakė naudojantis savo asmenine patirtimi. Tyrimo instrumento pasirinkimą nulėmė tyrimo naujumas – atlikus išsamesnius teorinius tyrimus, paaiškėjo, jog tokio pobūdžio tyrimo Lietuvos mokslo institucijos nėra atlikta. Kadangi nagrinėjamoje temoje niekada nebuvo vykdytas tyrimas apie įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkius, tad klausimynas buvo sudarytas remiantis teorinės dalies analizę, bei apsibrėžtą tyrimo sritį. Atliekant tyrimą buvo atsižvelgiama į skirtingas sritis ir interviu klausimai koreguojami pritaikant kiekvienai sričiai. Tyrimas vykdomas laikmečiu, prieš pat prasidedant pokyčiams Švietimo sistemoje. Kaip traktuojama Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo NR. I – 1489 pakeitime minima, jog mokykla privalo užtikrinti lygiavertę, šiuolaikišką kokybišką ugdymosi galimybes, bei integruoti vaikus į švietimo sistemą su specialiaisiais ugdymosi poreikiais.

Remiantis teorinėmis prielaidomis buvo sukurtas klausimynas struktūruotam interviu. Interviu klausimyną sudaro:

- Kreipimasis į informantą – instrukcijoje buvo kviečiama respondentus dalyvauti tyrime; nurodytas tyrimo tikslas, bei kaip bus naudojami duomenys. Taip pat atkreipiamas dėmesys į tyrimo duomenų anonimiškumą.
- Klausimynas buvo padalintas į tris skirtingas informantų grupes – mokyklų vadovams, mokytojams ir švietimo pagalbos specialistams.
- Klausimai analizuojant duomenis buvo sugrupuojami į kategorijas iš kurių išėjo subkategorijos.
- Įtraukties procesui mokyklose nustatyti pateikiamas dešimties klausimų interviu. Tada pateikiami respondentų atsakymai ir duomenys susistemunami.
- Toliau gauti duomenys transkribuojami ir sisteminami į reikiamus elementus.

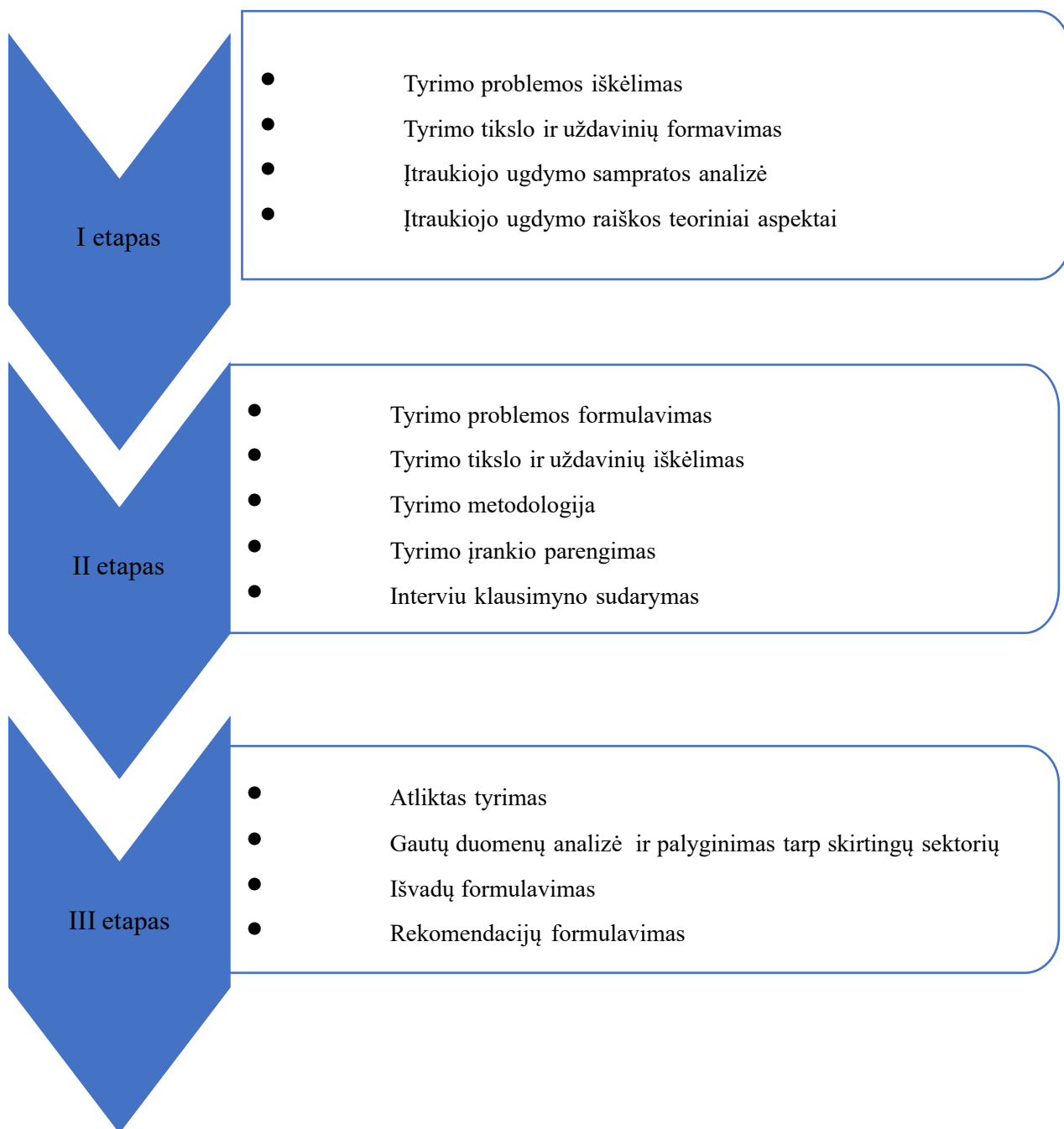
Tyrimo organizavimas

1 etapas – Literatūros analizė ir tikslų bei uždavinių išsikėlimas. Įtraukiojo ugdymo analizė, apibrėžimas bei kaita. Įtraukiojo ugdymo reglamentavimas.

2 etapas – Tyrimo problemos formulavimas ir tyrimo instrumento parengimas.

3 etapas – duomenų analizė ir interpretavimas.

5 pav. aiškiai parodo, kokia tyrimo eiga, bei kokie žingsniai buvo atlikti ruošiant magistrinį baigiamąjį darbą bei atliekant tyrimą. Trečias etapas pats sudėtingiausias, tačiau pats reikalingiausias norint kokybiškai pagrįsti teoriją ir surinktą medžiagą.

6 pav. tyrimo atlikimo schema (sudaryta darbo autorės)

Kokybinis tyrimas buvo vykdytas ir tyrimo duomenys rinkti 2024 m. kovo – balandžio mėnesį. Respondentų interviu buvo vykdomas gyvų ir virtualių susitikimų metu, užduodant ir atsakant į klausimus, o pats pokalbis įrašomas. Į atrinktus kandidatus tyrimui atlikti buvo kreipiamasi oficialiai ir susitartas pokalbiui patogus laikas. Duomenims rinkti buvo naudojama balso įrašymo programa telefone. Respondentų atsakymai buvo įrašomi o gauti duomenys – transkribuojami bei sisteminami. Atlikus tyrimą buvo analizuojami gauti duomenys, o remiantis rezultatais – pateikiamos rekomendacijos, išvados bei siūlymai. Gauti informantų atsakymai buvo transkribuojami, grupuojami pagal kategorijas, sudaromos subkategorijos. Interviu analizei Gaižauskaitė ir

Valavičienė (2016) rekomenduoja orientacinius žingsnius, nuo ko reiktų pradėti atlikti duomenų analizę.

1 žingsnis. Interviu išrašų arba transkribuoto teksto skaitymas kelis kartus.

2 žingsnis. Atrinktų duomenų kodavimas.

3 žingsnis. Kodų ir kategorijų įsivedimas.

4 žingsnis. Kategorijų priskyrimas kodų grupėms.

5 žingsnis. Kategorijų alternatyvos

6 žingsnis. Rezultatų aprašymas

7 žingsnis. Rezultatų interpretacija

Tyrimo etika. Socialiniai tyrimai dažniausiai grindžiami žmogaus dalyvavimu jose, tad „atliekant socialinius tyrimus, etikai skiriamas ypatingas dėmesys“. (Gaižauskienė, Valavičienė, 2016, p.54). Teikiant interviu klausimyną tiriamieji buvo informuoti, jog dalyvavimas tyrime yra jų laisvas pasirinkimas. Jeigu informantams klausimai bet kuriuo momentu atrodytų nepriimtini – jie turi pilną teisę pokalbį nutraukti. Tyrime nebuvo naudojama konkrečios tapatybės ar mokyklos, viskas liko anonimiška. Tyrimo pradžioje supažindinama su duomenų konfidencialumu – duomenys bus naudojami tik sisteminiui ir duomenų analizei.

Tyrimo ataskaitoje bus teikiama tik apibendrinanti informacija, o surinkti duomenys naudojami tik šiam tyrimui. Duomenys nebus naudojami kitais tikslais ar informacija nebus atskleista tretiesiems asmenims.

Tyrimo duomenys yra užšifruoti ir konfidencialūs, kiekvieno respondento tapatybė saugoma, ugdymo įstaigos neminimos – jiems suteikiami kodiniai pavadinimai.

Tyrimo imtis. Atlikto tyrimo imtis – tikslinė. Tyrime dalyvavo informantai iš skirtingų Vilniaus mokyklų – tiek privačių, tiek valstybinių. Mokyklos buvo atrenkamos atsitiktinai, norint apžvelgti dabartinę įtraukties padėtį – imtis neturėjo būti suplanuota iš anksto. Nei vienas apklaustas informantas prieš tai nedalyvavo su įtraukties įgyvendinimu susijusiais tyrimais, o mokyklose nebuvo atlikti jokie analogiški tyrimai. Pagal tikslų dalyvių skaičių - pradžioje buvo numatyta, jog tyrime dalyvaus 24 dalyviai - po 12 iš kiekvieno sektoriaus. 8 mokytojai, 8 vadovai, 8 pagalbos mokiniui specialistai. Taip pat informantai buvo renkami tiek iš valstybinio tiek iš privataus sektoriaus, jog lyginant būtų galima gauti panašumus ir skirtumus. Struktūruotame interviu dalyvavo 8 mokytojai – 4 iš valstybinių mokyklų, 4 iš privataus sektoriaus mokyklų. Tačiau tyrimo eigoje informantų kiekis kito. Tad tai turėjo įtakos kiek kitokiai proporcijai. Švietimo pagalbos specialistai buvo bandomi surinkti tiek iš valstybinio tiek iš privataus sektoriaus, pavyko rasti 4 informantus – 2 iš privataus sektoriaus, 2 iš valstybinio. Specialistų atsakymai bus sisteminami lygiai tokia pat tvarka kaip mokytojų, imant po 2 informantus iš vieno sektoriaus ir du informantus iš kito sektoriaus.

Tačiau pačiam tyrimo prasmingumui tai įtakos neturi, nes atsakymai duoti interviu metu ėmė kartotis. Informantų informacija buvo koduojama suteikiant jiems unikalų kodą „Informantas nr.

3 lentelė. Tyrime dalyvavusių informantų pasiskirstymas

Informanto kodas	Lytis	Užimama pozicija	Sektorius
Informantas nr. 1 (IN1)	Moteris	Vadovas	Valstybinis
Informantas nr. 2 (IN2)	Moteris	Vadovas	Valstybinis
Informantas nr. 3 (IN3)	Moteris	Vadovas	Privatus
Informantas nr. 4 (IN4)	Moteris	Vadovas	Privatus
Informantas nr. 5 (IN5)	Moteris	Mokytoja	Valstybinis
Informantas nr. 6 (IN6)	Moteris	Mokytoja	Valstybinis
Informantas nr. 7 (IN7)	Moteris	Mokytoja	Valstybinis
Informantas nr. 8 (IN8)	Moteris	Mokytoja	Valstybinis
Informantas nr. 9 (IN9)	Moteris	Mokytoja	Privatus
Informantas nr. 10 (IN10)	Moteris	Mokytoja	Privatus
Informantas nr. 11 (IN11)	Moteris	Mokytoja	Privatus
Informantas nr. 12 (IN12)	Moteris	Mokytoja	Privatus
Informantas nr. 13 (IN13)	Moteris	Pagalbos vaikui specialistas	Valstybinis
Informantas nr. 14 (IN14)	Moteris	Pagalbos vaikui specialistas	Privatus
Informantas nr. 15 (IN15)	Moteris	Pagalbos vaikui specialistas	Privatus
Informantas nr. 16 (IN16)	Vyras	Pagalbos vaikui specialistas	Valstybinis

Sudaryta darbo autorės pagal interviu duomenis, 2024

Tyrimo ribotumas. Tyrimas buvo vykdomas tik dalyje Vilniaus miesto privačių ir valstybinių mokyklų, todėl plataus visą Lietuvą apimančio įtraukties įgyvendinimo vaizdo nėra. Šį tyrimą tikrai būtų galima tęsti apimant ir kitus miestus bei ištirti mažas ir didesnes ar žiedines savivaldybes, kaip jie susitvarko su įtraukiojo ugdymo padėtimi. Tyrimui galėjo turėti įtakos tyrėjo patirtis renkant ir sisteminant bei analizuojant duomenis. Tyrimui buvo pasirinkta Vilniaus miesto pradinio ugdymo mokyklos. Tyrime sudalyvavo 16 informantų, - 8 iš jų privataus sektoriaus, 8 valstybinio, tarp jų po 4 vadovus, 8 mokytojus, 4 pagalbos mokiniui specialistus. Todėl galima teigti, jog gauti tyrimo rezultatai ne pilnai atspindės Vilniaus miesto įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkius ir kaip turi atrodyti įtrauki mokykla.

Atliko tyrimo ribotumas gali atsispindėti ir dėl nedidelės tyrėjos tiriamojo darbo patirties.

Klausimų struktūros logika. Remiantis nagrinėta literatūra bei kitų mokslininkų atliktais darbais pastebėta, jog duomenys geriau sisteminami tada, kai yra aiškos struktūrinės gairės. Tad informantams pateikiami klausimai buvo sugrupuoti į keturias didesnes sistemas. Lentelėse pateikiama kaip sugrupuojami buvo klausimai vadovo, mokytojo bei specialisto pozicijoms. 4 lentelėje galima matyti 4 bendras temas iš kurių kyla klausimai buvo pateikiami vadovams pusiau struktūruoto interviu metu. Šios temos yra: *įtraukiojo ugdymo samprata mokykloje, įgyvendinimo iššūkiai ir grėsmės,*

bendradarbiavimas, mokytojų ir specialistų kompetencija. Šių kategorijų susieti klausimai leidžia plačiai įsigilinti į nagrinėjama temą ir suprasti reiškinį.

4 lentelė. Klausimyno vadovams apibendrinimas

Bendros temos, kuriomis siekiama nustatyti	Klausimai
Įtraukiojo ugdymo samprata mokyklose	1. Kaip suprantate įtraukųjį ugdymą? Kaip įtraukiojo ugdymo procesas suprantamas mokyklos personalui/ bendruomenėje?
Įgyvendinimo iššūkiai ir grėsmės	2. Kaip oranizuojamas įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas mokykloje? 3. Su kokiais iššūkiais susiduriate organizuodami šį procesą? 6. Kokius įvardintumėte pagrindines grėsmes ir iššūkius mokykloms integruojant SUP vaikus ir užtikrinant įtraukųjį ugdymą? 7. Kas jūsų mokykloje jau yra padaryta ruošiantis įtraukties procesui? 10. Kaip manote, kas yra svarbiausia norint užtikrinti kokybišką pasiruošimą įtraukiajam ugdymui?
Bendradarbiavimas	4. Kokiais klausimais dažniausiai tenka konsultuoti tėvus? Mokytojus? 5. Pateikite pavyzdžių, su kokiomis problemomis dažniausiai mokytojai kreipiasi pagalbos? 9. Ar vyksta mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas mokykloje? Pateikite pavyzdžių, kaip?
Mokytojų ir specialistų kompetencijos	8. Kaip nustatote mokytojų kompetenciją dirbti su SUP poreikių vaikais?

Sudaryta darbo autorės, 2024

Taip pat buvo sudarytas ir klausimynas mokytojams bei švietimo pagalbos specialistams. Bendros temos išlieka tos pačios, tačiau klausimai skiriasi atitinkamai. 5 lentelė galima pamatyti kaip skiriasi mokytojams skirti klausimai ir kaip skiriasi klausimai skirti vadovams.

5 lentelė. Klausimyno mokytojams apibendrinimas

Bendros temos, kuriomis siekiama nustatyti	Klausimai
Įtraukiojo ugdymo samprata mokyklose	1. Kaip suprantate įtraukųjį ugdymą? Ar klasėje turite vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais?
Įgyvendinimo iššūkiai ir grėsmės	2 Kas kelia daugiausiai iššūkių dirbant su SUP vaikais? 4. Kaip manote, kas yra svarbiausia norint užtikrinti kokybišką pasiruošimą įtraukiajam ugdymui? 6. Kur daugiausiai sunkumų kyla Jums, pritaikant ugdymo turinį? Ir kas padeda konstruoti ugdymo turinį? 7. Kokios numatomos grėsmės ir galimybės? 9. Kaip jūsų mokykloje yra skatinama ir motyvuojama dirbti su SUP poreikių vaikais?
Bendradarbiavimas	3 Kokiais klausimais dažniausiai tenka konsultotis pas švietimo pagalbos specialistus?

	8. Ar bendradarbiaujate su švietimo pagalbos specialistais? Ar jie teikia rekomendacijas? 11. Ar bendradarbiaujate su tėvais įtraukiojo ugdymo klausimais ? 5. Kaip jaučiasi vaikai turintys SUP pamokų metu?
Mokytojų ir specialistų kompetencijos	10. Kokias kompetencijas ar žinias norėtumėt tobulinti šiam procesui?

Sudaryta darbo autorės, 2024.

Klausimynas mokytojams yra kur kas platesnis nei klausimynas vadovams, tačiau todėl, jog mokytojai tiesiogiai dirba su mokiniais pamokų metu ir jiems tenka didesnis krūvis ruošiantis pamokoms bei įtraukties procesui. Svarbu pabrėžti, jog tyrimo metu mokytojų buvo ištirta daugiausiai – net 8 informantai sutiko pasidalinti patirtimi ir dalyvauti tyrime, o tuo tarpu vadovų sutiko dalyvauti tyrime kur kas mažiau – surinkti tik 4 informantai. Taip pat klausimyno dydį lėmė ir tai jog, mokytojus ir jų kompetenciją bei pasirengimą įtraukties procesui pradinėse mokyklose ypač svarbu ištirti, norint nustatyti, kokiame pasirengimo lygyje jie yra, ir kokių tobulintinų kompetencijų tam prireiktų. Mokytojai dalinosi patirtimi iš skirtingų mokyklų – privačių ir valstybinių.

Sunkiausiai informantų surasti sekėsi švietimo pagalbos specialistų. Šio tyrimo metu buvo surinkta duomenys iš trijų skirtingų švietimo pagalbos specialistų dirbančių pradinio ugdymo mokyklose. Lentelė 6 galima matyti, kaip klausimai pasiskirsto jiems.

6 lentelė. Klausimyno švietimo pagalbos specialistams

SRITYS	Klausimai
Įtraukiojo ugdymo samprata mokyklose	11. Kaip suprantate įtraukųjį ugdymą? 2. Koks krūvis dažniausiai tenka Jums, dirbant su Specialiųjų poreikių vaikais?
Įgyvendinimo iššūkiai ir grėsmės	1. Kaip manote, kas yra svarbiausia nušrint užtikrinti kokybišką pasiruošimą įtraukiamam ugdymui? 3. Kokie sunkumai, iššūkiai kyla dirbant įtraukties procese? 8. Kokius įvardintumėte pagrindines grėsmes ir iššūkius mokykloms integruojant SUP vaikus ir užtikrinant įtraukųjį ugdymą?
Bendradarbiavimas	4. Pakomentuokite, kaip sekasi bendradarbiauti su mokytojais, tėvais, vadovais? 5. Kaip jūsų įstaigoje veikia vaiko gerovės komanda? Kokius tikslus ir iššūkius kelia? 6. Kaip dažnai tenka teikti rekomendacijas į PPT? Ar šis procesas yra efektyvus? 9. Kaip vyksta mokytojų ir pagalbos mokytojų specialistų bendradarbiavimas? Kokiais klausimais ir kaip dažnai kreipiasi mokytojai?

Mokytojų ir specialistų kompetencijos	10. Kokias kompetencijas norėtumėte tobulinti šiam procesui bei darbui su SUP poreikių vaikais?
---------------------------------------	---

Sudaryta darbo autorės, 2024

3.1 TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

Šiame skyriuje bus analizuojami tyrimo metu surinkti duomenys, jie sisteminami ir apibendrinami, pateikiamos dalinės išvados. Pirmiausia analizė ir duomenų sisteminimas prasideda nuo vadovų, analizuojamos keturios skirtingos mokyklos ir jų vadovų duomenys – dvi privačios ir dvi valstybinės. Šis tyrimas buvo atliktas Vilniaus mieste ir informantai buvo renkami tie, kurie dirba įvairiose Vilniaus mokyklose.

Šiame poskyryje pateikiama atlikto tyrimo rezultatai, ir tyrimo duomenų interpretacija. Pirmajame skirsnyje analizuojama vadovų interviu atsakymai, antrajame mokytojų, o trečiajame – švietimo pagalbos darbuotojų. Atliekant tyrimą Vilniaus miesto savivaldybėje informantų skaičiai pasidalina taip:

- Interviu su mokyklos vadovais buvo atlikti 4, du iš jų privataus sektoriaus, kiti 2 valstybinio.
- Interviu su mokytojais atlikti 8, 4 iš jų privataus sektoriaus, o 4 valstybinio.
- Interviu su švietimo pagalbos specialistais – 2 iš privataus, 2 iš valstybinio sektoriaus.

3.2 VADOVŲ INTERVIU DUOMENŲ ANALIZĖ

Darbe analizuojama ir lyginama dviejų sektorių – privataus ir valstybinio struktūruoto interviu metų gauti informantų duomenys. Tai sudaro vaizdą – koks yra abiejų sektorių pasirengimas įtraukties procesui.

Pirmiausia tyrimo metu buvo bandyta išsiaiškinti kaip vadovai ir mokytojai suvokia įtraukųjį ugdymą bei kas tai yra. Vadovai dalinosi, kaip jų mokyklos bendruomenė suvokia šį reiškinį bei kaip vyksta pasirengimas šiam procesui.

Taip pat buvo svarbu išsiaiškinti kokias grėsmes ir galimybes mato vadovai dirbat įtraukties procese. Su kokiais iššūkiais susiduria vadovai įgyvendinant šį procesą ugdymo įstaigose bei kas yra jau padaryta įtraukiojo ugdymo procesui, bei kas yra svarbiausia.

Tyrimo metu buvo aptarta ir bendradarbiavimas. Tiek valstybinėse mokyklose, tiek privačiose, dirbant įtraukties proceso metu yra svarbus vadovo – pedagogo – specialisto – tėvų bendradarbiavimas.

Kompetencijos itin svarbios įtraukties procese, nes mokytojo profesionalumas, vadovo gebėjimas palaikyti, lemia sklandesnę perėjimą ir darnesnę procesą. Taip pat kompetencijos padeda diferencijuoti mokiniams ugdymo turinį. Mokytojų profesinių kompetencijų apraše (2021) minima, kad mokytojas

turi nuolat atnaujinti ir taikyti žinias, bei atsižvelgti į individualius raidos ypatumus. Tačiau vadovai – atlieka svarbų vaidmenį šį visą procesą įgyvendinami.

Pirmąją klausimų grupę buvo siekta išsiaiškinti, kaip vadovai supranta įtraukųjį ugdymą bei kaip šią sampratą perduoda savo mokyklos bendruomenėje. Lentelėje pateikiami duomenis privataus ir valstybinio sektoriaus vadovų pasisakymai. Galima matyti, kad vadovai įtraukųjį ugdymą suvokia plačiąją prasme, daug kalba ir analizuoja apie būdus kaip įtraukti reiktų mokinius bei pasiekti sklandesnės įtraukties. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar Vilniaus mieste mokyklų vadovai įtraukųjį ugdymą suvokia taip pat, ir kaip šį procesą perteikia mokyklos bendruomenei – mokytojams, tėvams, administracijai.

7 lentelė. Įtraukiojo ugdymo samprata vadovams

Kategorijos	Subkategorijos	Valstybinis sektorius Informantas nr. 1 (IN1)	Privatus sektorius Informantas nr. 3 (IN3)
Įtraukiojo ugdymo samprata	Vadovų samprata	„Įtrauktis dažniausiai apima visus ir kiekvieną“.	„Įtraukties procesas – tai darni visų mokinių visuma“
	Bendruomenės samprata	„Mokytojai dažniausiai apsiriboja tik SUP poreikių vaikais“.	„Įtraukusis ugdymas jau yra puikiai suprantamo proceso dalis“

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Pagal gautus IN1 ir IN3 duomenis, matoma, kad galima sudaryti dvi subkategorijas, kaip valstybinio ir privataus sektoriaus vadovai supranta įtraukųjį ugdymą. Vienoje subkategorijoje yra pateikiama vadovų samprata, o kitoje, kaip bendruomenės samprata. Vadovai įtraukųjį ugdymą suvokia kaip ... („suvokiu įtraukųjį ugdymą visapusiškai, tiek kaip raidos ar fizinius sutrikimus, tiek kaip kultūrinį.“ (IN1). „Įtraukusis ugdymas suprantamas, ne tik kaip SUP vaikų mokymas ar įtraukimas į ugdymo procesą, tačiau specialieji poreikiai gali būti labai platūs – tiek kultūriniai – kaip mokyklose yra kitataučių ir kitakalbių vaikų – tiek psichologiniai, kai vaikai turi tam tikras galias ir negalias“ (IN3).

Kita subkategorija kuri buvo paminėta analizuojant duomenis tai mokyklos bendruomenės samprata. Įtraukties procesas mokyklose veiksnius tada, kai tiek mokytojai, tiek vadovai, tiek specialistai pradeda keisti požiūrį ir prisijaukina įtraukųjį ugdymą. Įtraukusis ugdymas nėra vien tik ugdymo prieinamumas visiems, tačiau pirma tai – įsitikinimų, nuostatų, vertybių pokytis (Mokyklų tobulinimo centras, 2022). Tad bendruomenė valstybinėje mokykloje (IN1) įtrauktį suvokia kaip: „Mokytojai apsiriboja įtraukties suvokime tik kaip darbu su SUP poreikių vaikais, tačiau įtrauktis apima visus ir kiekvieną“. Privačios mokyklos informantas dalinosi, jog įtrauki bendruomenė suvokia kaip

„ O kaip įtraukties procesas suprantamas personalui tai – reikia pabrėžti kokie platūs gali būti specialieji poreikiai, kokie unikalūs ir įvairūs, tačiau mokytojų darbas ir bendruomenės tikėjimas šį procesą daro sklandesnį.“ (IN3)

Taigi, galima teigti, jog įtraukusis ugdymas yra suvokiamas kaip specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų įtraukimas į bendrojo ugdymo mokyklą bei santykio kūrimas. **Esminis skirtumas** tarp privačios ir valstybinės mokyklos informantų galima matyti tokį, jog privačios mokyklos vadovas jau sistemingai supažindino bendruomenę su SUP poreikiais, bei gilinasi į pačią SUP sampratą. O valstybinėje mokykloje mokytojai įtraukiojo ugdymo procesą suvokia ribotai.

Antra sritis, kuri buvo aptarta su informantais buvo, kokios grėsmės ir iššūkiai kyla įgyvendinant įtraukųjį ugdymą pradinėse mokyklose. Šiais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti kaip yra organizuojamas įtraukusis ugdymas pradinėse mokyklose, su kokiais iššūkiais susiduria vadovai, kokias numato pagrindines grėsmes ir galimybes bei kas jau padaryta ruošiantis įtraukiajam ugdymui. Vadovams įgyvendinant įtraukųjį ugdymą labai svarbu yra sistemingai ir kokybiškai prisitaikyti prie pokyčių. Tad struktūruoto interviu metu gauti atsakymai padeda pamatyti dviejų skirtingų mokyklų vaizdą.

8 lentelė. Įtraukiojo ugdymo grėsmės ir iššūkiai

Kategorijos	Subkategorijos	Valstybinis sektorius Informantas nr. 1 (IN1)	Privatus sektorius Informantas nr. 3 (IN3)
Įtraukiojo ugdymo grėsmės ir galimybės	Pasiruošimas įtraukiajam ugdymui	Tūkstantmečio mokyklų kūrimas. Jų misijos ir vizijos. Visuomenės požiūrio keitimas į SUP mokinius.	Supažindinama bendruomenė. Projektas „fizinės aplinkos pritaikymui. Mokymai ir seminarai mokytojams.
	Fizinės aplinkos kūrimas	Sukurtos aplinkos nėra tinkamai išnaudojamos, nes trūksta specialistų.	Fizinę aplinką sunkiau pritaikyti, nes poreikių yra labai įvairių. Sensomotorikos kambariai.
	Finansavimas	Trūksta finansavimo mokyklos infrastruktūros atnaujinimui bei specialistų atlyginimams.	Trūkta lėšų fizinės aplinkos pritaikymui.
	Žmogiškųjų išteklių potencialas	Mokytojai ir specialistai lanko įvairius kursus. Per daug vyresnio amžiaus mokytojų.	Specialistų stygius, neapmokamos darbo valandos. Mokytojų pervargimas.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Lentelėje 8 pateikiami susisteminti informantų teiginiai, tačiau juos analizuojant išskiriamos šios subkategorijos: *pasiruošimas įtraukiajam ugdymui*, *fizinės aplinkos kūrimas*, *finansavimas*,

mokytojai ir specialistai. Pagal gautus IN1 pir IN3 duomenis matoma, kokias įtraukiojo ugdymo grėsmes ir galimybes mato privataus ir valstybinio sektoriaus vadovai.

Pirmiausia, kaip subkategorija buvo pasirinkta **pasiruošimas įtraukiajam ugdymui** ir analizuojant informantų duomenis gauti šie teiginiai: „*Kuriama infrastruktūra, kuriami ir sensomotoriniai kambariai, ugdymo įstaigos po truputį ruošiasi*“ (IN1). Privачios mokyklos vadovas dalinasi, „*Įtraukusis ugdymas mokykloje jau yra kaip procesas. Mokytojos jaučiasi gana stipriai pasiruošusios*“. (IN3). Taip pat (IN1) teigimu, galima daryti prielaidą, jog „*Tūkstantmečio mokyklų projektų vizijos – yra teiktinas pavyzdys, ko mokyklos turėtų siekti, ruošiantis įtraukiajam ugdymui*“. Ruošiantis įtraukiajam ugdymui taip pat svarbu visuomenės požiūrio pokytis, kaip pati mokykla suvokia įtraukųjį ugdymą ir mokyklos personalas žiūri į tai. „*Svarbiausias klausimas yra nuostatos, kiek žmogus nori būti lankstus ir matyti visus ir kiekvieną*“ (IN3).

Analizuojant tyrimo duomenis taip pat išryškėja ir antra subkategorija – **fizinės aplinkos kūrimas**. Fizinės aplinkos kūrimas vaikams turintiems SUP, yra svarbus aspektas lemiantis galimybę ugdytis su įprastos raidos mokiniais ir pasiekti sėkmę. Kiekviena nauja ir atnaujinta ugdymo įstaiga turi atitikti universalaus dizaino principus (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022). Informantu teigimu, galima grįsti, jog privačiose mokyklose atsiranda sensomotoriniai kambariai, taip pat vadovui kyla sunkumų pritaikant fizinę aplinką mokiniams su SUP. „*Aplinką siekiame pritaikyti, kuo geriau vaikams, nors esame privati mokykla, tačiau turime limituotus išteklius, tad kartais fiziniai aplinkai trūksta lėšų*“ (IN3). Valstybinės mokyklos vadovas teigia: „*Kuriama reikalinga infrastruktūra, kuriami ir sensoriniai kambariai, mobilūs baldai, ugdymo įstaigos po truputį ruošiasi*“ (IN1).

Kita tyrimo metu išryškėjusi subkategorija yra - **finansavimas**. Reikia atkreipti dėmesį, jog valstybė kas metus didina švietimo pagalbos finansavimą. Tačiau reikia nepamiršti, jog švietimo pagalbos finansavimas – savarankiška savivaldybių funkcija. (ŠMSM, 2022). Privачios mokyklos dalį finansavimo gauna kaip mokinio krepšelio, o kitą dalį finansavimo susirenka kaip privatus sektorius - už ugdymo paslaugų teikimą.

Informantų teigimu, buvo galima matyti, jog finansavimo trūksta infrastruktūros kūrimui bei švietimo pagalbos specialistų darbo krūvio apmokėjimui. „*Juntamas finansavimo stygius, ypač mažesnėms mokykloms*“ (IN3). „*Problema yra su pagalbos mokiniui specialistais – jie pereina dirbti į privačius sektorius, kur jiems moka daugiau, o mokyklos lieka be specialistų*“. (IN1). „*Aplinką siekiame pritaikyti, tačiau ypač trūksta finansavimo erdvėms įrengti, taip pat trūksta inovatyvesnių priemonių leidžiančių efektyviau įtraukti vaikus į ugdymo procesą*“ (IN3).

Dar viena tyrimo metu išryškėjusi subkategorija yra **mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai**. Tyrimo metu paaiškėjo, jog kaip grėsmės ir galimybės taip pat numatoma, kaip mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų stygius ir perdegimas. Norint tinkamai pasiruošti įtraukties procesui taip pat svarbu yra dirbti ir su mokytojais bei švietimo pagalbos specialistais, įvertinti jų pasirengimą ir

kompetencijas. Informantų teigimu, „pagrindinis iššūkis yra specialistų stygius, grafikų klausimas“ (IN1). „Specialistų stygius. Didžioji dalis specialistų mokykloje nedirba pilnu etatu – nes jiems nesudaromos geros darbo sąlygos ir reikiamo dydžio atlyginimai“ (IN3). Pagrindinę grėsmę įvardinčiau kaip – dar didesnę specialistų stygių, pasiekimų nuosmukį, bei mokytojų pervargimą ir perdegimą. (IN3). Vienas iš iššūkių taip pat buvo įvardintas kaip: „sukuriamos vietos mokytojų padėjėjams, tačiau jie būna be kvalifikacijos, šiems žmonėms taip pat turėtų būti keliamas įsilavinimo standartas“ (IN1).

Aptariant įtraukiojo ugdymo grėsmes ir galimybes išryškėja paskutinioji subkategorija – **žmogiškųjų išteklių potencialas**. Norint kokybiškai užtikrinti vaikų įtrauktį bei įtraukios mokyklos idėją, mokytojai nuolat turi keistis ir ieškoti būdų ir metodų kaip dirbti. O tuo tarpu vadovas, turi užtikrinti, kad mokytojo kvalifikacija atitinka keliamus standartus. Interviu metu išaiškėjo šios pagrindinės grėsmės – mokyklose per daug vyresnio amžiaus mokytojų. Taip pat prie iššūkių išskiriama ir vyresnės kartos mokytojai bei mokyklų darbuotojai. „Kitos kartos pedagogai – vyresnio amžiaus mokytojų yra per daug, nes stabdo mokyklų ir pasikeitimų kaitą bei jų nuostatos įsišaknijusios“ (IN1). Manoma, kad mokytojų ir specialistų stygius ves prie darbuotojų perdegimo bei pervargimo.

Taigi, lyginant privataus ir valstybinio sektoriaus mokyklas galima matyti, jog yra skirtumų ir panašumų. Tiek privačiame, tiek valstybiniame sektoriuje trūksta pagalbos mokiniui specialistų, bei kaip viena iš grėsmių įvardinama finansavimo stygius rengiant fizines erdves bei mokytojo darbo krūvio didinimas. Esminis skirtumas tas, jog privačios mokyklos dažniausiai turi daugiau lėšų, kurias gali įvairiai pritaikyti – specialistų samdai, mokytojų kvalifikacijos tobulinimui, fizinės aplinkos įrengimui. Taigi, apibendrinant galima teigti, kad tiek privačiose tiek valstybinėse mokyklose daug kas priklauso nuo darbuotojų požiūrio į įtraukujį ugdymą, vyresnio amžiaus pedagogų, bei finansavimo.

Kita sritis aptarta pusiau struktūruoto interviu metu su informantais yra **bendradarbiavimas**. Norint, kad įtraukties procesas būtų sklandus itin svarbu vieningas mokytojų, vadovų, pagalbos vaikui specialistų bendradarbiavimas ugdymo turinio, bei kitose srityse. Būtina apie tai kalbėti su tėvais, ir esant poreikiui jiems teikti konsultacijas ar patarimus. Interviu metu buvo aptarta, kokiais klausimais dažniausiai tenka konsultuoti tėvus ir mokytojus, su kokiais klausimais dažniausiai jie kreipiasi pagalbos. Taip pat buvo aptartas bendradarbiavimas tarp mokytojų ir specialistų.

9 lentelė. Bendradarbiavimas

Kategorijos	Subkategorijos	Valstybinis sektorius Informantas nr. 1 (IN1)	Privatus sektorius Informantas nr. 3 (IN3)
Bendradarbiavimas	Mokytojų, tėvų, specialistų konsultavimas.	Kaip turėtų būti diferencijuojamas ugdymo turinys SUP poreikių vaikams.	Per didelis kiekis mokinių klasėje, tad sunku su klasės valdymu.

	Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas	Receptų kaip dirbti su SUP poreikių vaikais kokybiškai – tikrai nebus.	Dažnai kreipiamasi įvairias atvejis, tačiau dėl specialistų stygiaus atsakymų kartais negauna.
--	---	--	--

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Analizuojant bendradarbiavimą tarp mokytojų ir pagalbos vaikui specialistų vadovo požiūriu, galima matyti, jog atsakymai pasiskirsto į dvi subkategorijas – **mokytojų, tėvų ir specialistų konsultavimas** ir **mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas**.

Tyrimo metu paaiškėjo, jog mokytojų, tėvų ir specialistų bendradarbiavimas įtraukiojo ugdymo klausimais yra būtinas. „*Dažniausiai tenka konsultuoti mokytojus ir tėvus tokiu klausimu, kaip namuose padėti vaikui, kokias dar pagalbos priemones gali gauti*“ (IN3). Mokytojai dažniausiai kreipiasi patarimo dėl tam tikrų metodų taikymo arba „...*kaip būtų galima gauti tam tikras priemones reikalingas pamokoms*“ (IN1). Taip pat pastebima, jog mokytojams, kurie klasėje turi daugiau nei du SUP poreikių vaikus tampa sunkiau valdyti klasę. „*Per daug mokinių klasėje, tad mokiniai su SUP neturi reikiamų sąlygų dirbti pamokų metu*“ (IN3).

Kita atsiradusi subkategorija tyrimo metu – **mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas**. Vadovo teigimu, jog „*receptų kaip dirbti su SUP poreikių vaikais tikrai nebus, nes į kai kuriuos atvejus reikia gilintis čia ir dabar, o ne laukti instrukcijų*“ (IN1). „*Dažnai kreipiamės į specialistus pagalbos, tačiau dėl stygiaus pedagogai turi ieškoti atsakymų patys, nes nesulaukia jokios pagalbos iš šalies. Nes nors ir privati mokykla, pas mus yra keli padaliniai ir per šiuos padalinius turime tik po vieną specialistą*“ (IN3). Tarp privataus ir valstybinio sektoriaus šioje srityje pastebimų skirtumų nėra – abejose sektoriuose trūksta pagalbos mokiniui specialistų darniam bendradarbiavimui užtikrinti.

Paskutinė sritis kuri buvo aptariama interviu metu su informantais – **mokytojų kompetencija dirbti įtraukties klausimais**. Labai svarbu pastebėti, jog čia privatus ir valstybinis sektorius turi kelis skirtumus.

10 lentelė. Mokytojų ir specialistų kompetencijos

Kategorijos	Subkategorijos	Valstybinis sektorius Informantas nr. 1 (IN1)	Privatus sektorius Informantas nr. 3 (IN3)
Švietimo sistemos darbuotojų kompetencijos	Vadovų kompetencija	Mokykloje visą klimatą ir sampratą kuria vadovai.	Vadovas – svarbiausias įtraukties proceso dalyvis.
	Mokytojų kompetencija	Ugdymo įstaigos po truputį ruošiasi – seminarai, mokymai.	Mokytojams sudaromos sąlygos dalintis patirtimi.
	Specialistų kompetencija	Mokytojų padėjėjai dažnai būna be kvalifikacijos.	Specialistų kompetencija nėra abejojama, padeda ir konsultuoja mokytojus.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Pedagogai su savo darbo kompetencijų aprašu būna supažindinti dar iki pedagoginio darbo pradžios, pedagoginių studijų metu. Itin svarbu įtraukties procese greitai prisitaikyti prie kintančios aplinkos bei raguoti į situaciją. Taip pat svarbu, jog ne tik mokytojas bet ir vadovas turėtų kompetencijos bei būtų platesnės pasaulėžiūros. Šiuo klausimu buvo siekiama nustatyti vadovų ir mokytojų kompetenciją dirbti su sup poreikių vaikais. Mokytojai ir švietimo pagalbos specialistai turi įvertinti savo kompetencijas, reikalingas mokinio ugdymui, ir esant poreikiui kelti kvalifikaciją. (

Analizuojant gautus duomenis susidarė trys subkategorijos: **vadovų, mokytojų, specialistų kompetencijos**. Analizuojant pirmąją subkategoriją galima matyti, jog **vadovas** yra bene svarbiausias proceso dalyvis, nes būtent perteikia viską mokytojams. „Žinau atvejį, kai pasikeitus mokyklos vadovui išsisprendė visos bėdos mokykloje su ypač aktyviais vaikais, tad šitoj vietoj labai svarbus vadovo požiūris“ (IN1). Kalbant apie mokytojų pasiruošimą informantai teigė: „Ugdymo įstaigos pamažu ruošiasi, mokytojai lanko įvairius kursus plečiant SUP žinias“. (IN1) Tačiau privačioje mokykloje, pasak informanto, jau yra įtraukusis ugdymas ir mokytojai patirties turi dirbant su SUP poreikių vaikais. „Mokytojams sudarome sąlygas dalintis patirtimi, konsultuotis su švietimo pagalbos specialistais“ (IN3). Paskutinioji subkategorija aptariama kaip specialistų kompetencija. Tyrimo metu paaiškėjo, jog mokyklos savo specialistais pasitiki.

Taigi išanalizavus šiuos du interviu ir gavus dalinę išvadą galima matyti, kokia padėtis yra privačioje ir valstybinėje mokykloje Vilniaus mieste. Galima teigti, jog mokyklos pamažu ruošiasi įtraukties procesui – mokytojai dalinasi patirtimi, vadovai ieško specialistų galinčių kokybiškai užtikrinti švietimo paslaugas. Šiuose dviejuose interviu didelės atskirties tarp valstybinės ir privачios mokyklos nesimato – tik finansavimo klausimu privati mokykla turi kur kas daugiau resursų darbuotojų samdai ir geresnių sąlygų kūrimui.

Kitos dvi informantų vadovų grupės informantas nr. 2 (IN2) ir informantas nr. 4 (IN4) taip pat buvo siekiama išsiaiškinti kaip mokyklose sekasi su įtraukioju ugdymu. Kaip ir pirmąją pora informantu, taip ir šios poros interviu atsakymai pradedami nuo įtraukties suvokimo analizės.

11 lentelė. Įtraukiojo ugdymo vadovų samprata (2)

Kategorijos	Subkategorijos	Valstybinis sektorius Informantas nr. 2 (IN1)	Privatus sektorius Informantas nr. 4 (IN4)
Įtraukiojo ugdymo samprata	Vadovų samprata	Įtraukusis ugdymas suvokiamas plačiąją prasme. „Suvokiu plačiau ir žiūriu į kiekvieną vaiką“	Įtraukusis ugdymas suvokiamas kaip bendruomenės sukūrimas.
	Bendruomenės samprata	Mokytojams sunku suvokti įtraukujį ugdymą plačiąją prasme.	Bendruojama su personalu ir dalinamasi patirtimi. Bandoma įtraukiojo ugdymo sampratą visiems suvienodinti.

Analizuojant interviu metu gautus duomenis galima matyti, jog tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje įtraukusis ugdymas suvokiamas plačiąją prasme, vadovai yra gana plačių pažiūrų ir linkę bendruomenę supažindinti su tuo. „*Aš į įtraukujį ugdymą žiūriu plačia sąvoka, tai nėra tik vaikų su negalia ugdymas, tai yra kur kas daugiau*“ (IN2). Tačiau taip pat šioje mokykloje vadovas pastebi, kad įtraukujį ugdymą bendruomenės nariams suvokti yra sunku. „*Lietuvoje labai siaurai suprantamas įtraukusis ugdymas, labai daug reikia dirbti su personalu, kad bendruomenė plačiau suvoktų šį procesą*“. Tačiau privačioje mokykloje informantas nr. 4 dalinasi, jog „*įtraukujį ugdymą aš suprantu kaip vaikų su spec. poreikiais įtraukimą į ugdymo sistemą, ir bendruomenės sukūrimą*“ (IN4). Kalbant apie bendruomenės sampratą privataus sektoriaus vadovas dalinasi: „*Mokyklos personalui ir bendruomenei keliu tikslą, jog gilintųsi į platesnę įtraukiojo ugdymo sampratą*“ (IN2). Taigi esminiai skirtumai tarp šių dviejų įstaigų vadovų įtraukties sampratos – tai, jog viena mokykla įtrauktį suprantą kaip bendruomenės dalį, o kita mokykla šią sąvoką jaukinasi dar, ir iki galo nesuvokia kokie platūs yra specialieji poreikiai. „*Reikia įdėti labai daug darbo norint, jog bendruomenė suvoktų įtrauktį, kaip savaiminį pokytį ir procesą*“ (IN2). **Taigi, lyginant visų keturių mokyklų vadovų įtraukties sampratą**, galima daryti išvadą, jog vadovai įtrauktį suvokia panašiai, tačiau turi sunkumų perteikiant sampratą bendruomenei.

Kitas aspektas, kuris su šiais dviem vadovais buvo nagrinėtas taip pat grėsmės ir iššūkiai, kuriais dalinasi privataus ir valstybinio sektoriaus mokyklų vadovai.

12 lentelė. grėsmės ir galimybės (2)

Kategorijos	Subkategorijos	Valstybinis sektorius Informantas nr. 2 (IN2)	Privatus sektorius Informantas nr. 4 (IN4)
Įtraukiojo ugdymo grėsmės ir galimybės	Pasiruošimas įtraukiajam ugdymui	Mokytojų požiūrio keitimas. Visuomenės požiūris į SUP poreikių vaikus.	Mokytojai įtrauktį suvokia kaip natūralų procesą.
	Fizinės aplinkos kūrimas	Fizinės aplinkos pritaikymas. Sukuriama aplinka neatitinka visų SUP poreikių.	Kuriamos atidos dėžutės bei jos pritaikomos klasėse. Sensomotoriniai kambariai.
	Finansavimas	Pritaikyti ugdymą visiems SUP yra didžiulės investicijos.	Ieškoma papildomo finansavimo įrengiant ir pritaikant mokyklos erdves.
	Mokytojai ir Specialistai	Žmogiškųjų išteklių paieškos ne visada būna sėkmingos.	Specialistų stygius ir sunkumas randant tinkamus žmones užimti pozicijas.

Privataus ir valstybinio sektoriaus mokyklų vadovai dalinasi, kad grėsmė atsiradus įtraukiamam ugdymui mokyklose – turės daug investuoti, kad pasikeistų visuomenės požiūris į vaikus su specialiaisiais poreikiais. Privačios mokyklos vadovė dalinasi „mes kalbamės su bendruomene, jau turime puikių įtraukties pavyzdžių, nematau, to kaip grėsmės mokykloms ar proceso kuriam reiktų labai daug pastangų“ (IN4). „Mokytojai turi suvokti, jog mes galime padėti ir turime padėti“. (IN2). Tačiau valstybinėse mokyklose pastebima, jog mokytojų požiūris į įtraukties procesą gali būti traktuojama kaip grėsmė. Tas pat buvo minima ir IN1 interviu metu.

Fizinės aplinkos kūrimas labiau kaip grėsmė matomas valstybinėje mokykloje, nes „poreikių labai daug, sunku visiškai atliepti visus poreikius ir taip pritaikyti aplinką, tačiau darome ką galime“. (IN2). Privataus sektoriaus vadovas dalinasi „nuosekliai rūpinamės fizine baze, bandome įrengti nusiramino kampelius klasėse, atidos dėžutes“ (IN4). tad fizinės aplinkos pritaikymas šiai mokyklai neatrodo kaip grėsmė, o labiau kaip galimybė praturtinti fizinę bazę.

Tačiau tiek valstybinio tiek privataus vadovai kaip didelę grėsmę mato nepakankamą finansavimą. „...<priemonių įsigijimas kainuoja brangiai...> (IN2). „taip pat ieškome papildomo finansavimo erdvių įrengimui ir tobulinimui, nors ir privati mokykla, tačiau resursai limituoti“ (IN4). Finansavimą kaip grėsmę mato ne tik erdvių ir priemonių įsigijimui, bei ir kaip specialistų stygiaus klausimu. „Sudėjus vyriausybės ir savivaldybės lėšas, gaunasi labai mažas etatas mokytojų padėjėjams“ (IN2).

Taip pat kita subkategorija priskiriama prie grėsmių ir matoma kaip specialistų ir mokytojų stygius. Tai, kad tiek privatus, tiek valstybinis sektorius specialistų ir pedagogų trūkumą numato, kaip didelę grėsmę, kuri yra išties labai reali, nes kiekvienais metais vis mažėja pedagogines studijas besirenkančių studentų. „Specialistų trūksta, logopedų trūksta, net ir asistentų, kuriems nereikia kvalifikacijos, taip pat trūksta“. (IN2). Tačiau privačios mokyklos vadovas dalinasi, jog specialistų yra, tačiau norint plėsti specialistų bazę, „didžiausias iššūkis, kaip pritraukti mums reikiamų specialistų, juk numatomas švietimo pagalbos specialistų stygius“. (IN4)

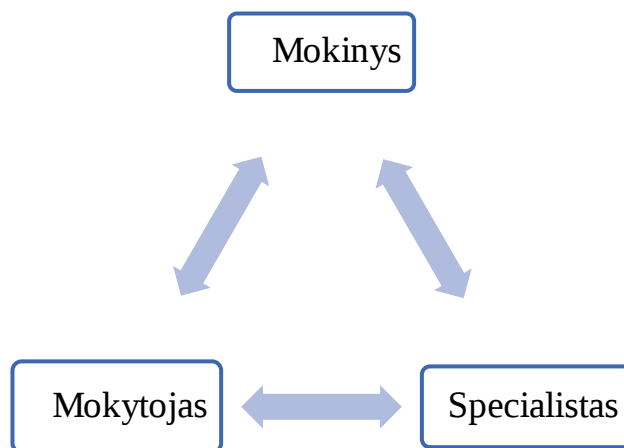
Kitos vadovų įvardintos grėsmės, tačiau nepriskirtos prie subkategorijų, nes nepasikartojo nei vieną kartą yra šios: „pasiekimų vertinimas tampa nebe toks aiškus“ (IN4). „Labiau kreipiamas dėmesys į mokyklų įtrauktį, bet nenumatoma, kaip keisis mokinių rezultatai“ (IN2).

Pagrindiniai skirtumai išryškėja lyginant šias dvi skirtingų sektorių vadovų patirtys: viena mokykla jau teigia esanti pasiruošusi įtraukčiai ir daug sunkumų jiems nekylo. Tuo tarpu valstybinės mokyklos vadovas dalinasi, kad net įtraukties sampratą visiems pakeisti yra sudėtingas ir ilgas procesas. Tad prieinama išvada, jog privati mokykla įtraukčiai šiuo klausimu yra labiau pasiruošusi.

Kita nagrinėta sritis taip pat yra bendradarbiavimas. Mokytojai ir specialistai turi sėkmingai dirbti įtraukties klausimu, norint jog procesas būtų sklandus.

Analizuojant informantų duomenis galima matyti, kaip specialistų ir mokytojų bendradarbiavimas sąveikauja ir yra itin svarbus. Šiame paveiksle vaizduojamas ryšys ir

bendradarbiavimo procesas tarp mokinio, mokytojo ir švietimo pagalbos specialisto. Mokytojas ir švietimo pagalbos specialistai dirbdami iš vien ir koncentruojasi į mokinio specialiuosius poreikius ir bendradarbiaudami daro įtaką mokiniui ir jo gebėjimams. Įtraukties procesas sėkmingas tik tada, kai mokyklose vyksta bendradarbiavimo procesas (žr. 7 pav.)

7 pav. *Specialistų ir mokinių su SUP bendradarbiavimas.* Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Šiame paveiksle pavaizduotas, mokinių, mokytojų bei specialistų bendradarbiavimo santykis. Reikia nepamiršti, jog dėka **vadovo** ir jo gebėjimo lyderiauti mokykloje, galima sukurti darnų, pasitikėjimu grįstą santykį. Mokyklų vadovų vadybiniai gebėjimai ir profesionalumas yra pagrindinės sąlygos lemiančios mokyklos sėkmę ir efektyvumą. Vadovas – pavyzdys, kuris perteikia viziją, misiją, įkvepia siekti tikslų, ugdo ir sukuria pozityvią darbo aplinką. Vadovavimas švietimo įstaigai tai gebėjimas sujungti ir suburti komandas dirbti darniai (Dinapienė, 2020). Tad 6 paveiksle pavaizduotas santykis tarp mokytojo, specialisto ir mokinio yra pagrįstas vadovo profesionalumu.

13 lentelė. Bendradarbiavimas (2).

Kategorijos	Subkategorijos	Valstybinis sektorius Informantas nr. 2 (IN2)	Privatus sektorius Informantas nr. 4 (IN4)
<i>Bendradarbiavimas</i>	<i>Mokytojų, tėvų, specialistų konsultavimas.</i>	Tėvų konsultavimas – kur ir kokios pagalbos galima rasti. Mokytojų darbų organizavimas.	Mokytojo mentoriaus sistema. Suteikiama laiku reikiama pagalba mokytojui.
	<i>Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas</i>	Kaip specialistams būti vietoje ir laiku. Specialistai pateikia reikiamas strategijas.	Glaudus, pasitikėjimu grįstas bendradarbiavimas.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Analizuojant gautus tyrimo duomenis, galima matyti, jog mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas yra glaudus, Privataus sektoriaus vadovas dalinasi „mokytojai pasitiki specialistais,

specialistai pasitiki mokytojais“ (IN4). „Specialistai įsigilina į vaikų poreikius, o tai leidžia pateikti išsamesnes rekomendacija“ (IN4). „Dažniausiai dalinamės patirtimi – kas veikia ir kas ne, ir kokias strategijas taikyti tam tikruose atvejuose“ (IN2). Esminiai skirtumai tarp privataus ir valstybinio sektoriaus analizuojant bendradarbiavimo aspektą vadovų klausimu, matomi šie, jog privati mokykla sukūrusi glaudų ir pasitikėjimu grįstą santykį su specialistais ir mokytojais.

Kita sritis – švietimo darbuotojų kompetencijos. Taip pat lyginant du sektorius tarpusavyje išryškėja skirtumai ir panašumai. Jie aptarti 14 lentelėje. Pastebima, kad bendradarbiavimas ir švietimo darbuotojų kompetencijos glaudžiai susijusios, nes bandomas kurti santykis, kad mokytojai dalinasi patirtimi ir taip ugdo naujus atėjusius pedagogus.

14 lentelė. Švietimo sistemos darbuotojų kompetencijos (2)

Kategorijos	Subkategorijos	Valstybinis sektorius Informantas nr. 2 (IN2)	Privatus sektorius Informantas nr. 4 (IN4)
Švietimo sistemos darbuotojų kompetencijos	Vadovų kompetencija	Užtikrinti pozityvią aplinką ir ugdymo galimybes visiems.	Užtikrinama pozityvi aplinka ir pasitikėjimas mokytojais ir specialistais.
	Mokytojų kompetencija	Mokytojų kompetencija ir patirties dalinimasis su naujais pedagogais.	Mokytojai kaupia patirtį jau dirbdami su sup poreikių vaikais.
	Specialistų kompetencija	Vaiko gerovės komisija konsultuoja mokytojus ir kuria strategijas.	Specialistai gilinasi į mokinių poreikius ir tai leidžia labiau pamatyti vaikus.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Tiek privačiame tiek valstybiniame sektoriuje vadovai bando sukurti pozityvią, pasitikėjimu grįstą aplinką. „Mokytojus dažnai tenka motyvuoti ir pagirti, kad ieško ir bando, atranda“ (IN4). „Mokytojoms kartais nepakanka kompetencijų, arba tiesiog nepavyksta atrasti kelių kaip prisijaukinti mokinį su dideliais SUP poreikiais“ „Esant didelei mokinių jėgai kartais sunku užtikrinti mokytojų saugumą. (IN2). Mokyklos vadovai taip pat teigia, jog itin svarbu mokytojų patirties dalinimasis tarpusavyje. „patirties dalinimasis padeda jauniems pedagogams atsistoti ant kelio“. (IN4). „Specialistai įsigilina į vaikų poreikius o mums tai leidžia pamatyti vaiką iš visų pusių, matome jo stiprybes ir silpnybes, galime sudaryti aiškų planą kaip ir ką daryti“ (IN4).

Taigi analizuojant vadovų duomenis gautus tyrimo metu, galima prieiti išvadą, kad tiek privataus tiek valstybinio sektoriaus vadovai susiduria su iššūkiais ir sunkumais diegiant įtraukųjį ugdymą mokyklose. Pirmiausia, kur mokyklos susiduria su sunkumais – tai įtraukties samprata, nes ne visi mokytojai ir darbuotojai nori suvokti ir dalintis patirtimi. Kitas sunkumas į kurį reikia atkreipti dėmesį – mokyklų vadovai akcentuoja finansavimo stygių įkuriant fizines erdves ir jas pritaikant.

Vadovai teigė, jog mokykloms skirtas krepšelis tiek specialistų ar asistentų samdai yra per mažas, reikia ieškoti papildomų paramos šaltinių, ar dalinti asistento etatus didesniai kiekiui vaikų.

Dar viena sritis, kuri buvo aptarta su mokyklų vadovais – mokytojų kompetencijų stygius. Nors privačiose mokyklose mokytojai jaučiasi labiau pasiruošę, nes ten yra įvairios mokytojų mentorystės programos, tačiau valstybiniame sektoriuje, vadovai jaučia, jog mokytojams trūksta tam tikrų kompetencijų dirbant su įtrauktimi.

3.3 MOKYTOJŲ INTERVIU DUOMENŲ ANALIZĖ

Antra tyrimo dalis buvo kreipiama į mokytojus. Tyrimo metu mokytojams buvo pateikiamas klausimynas (priedas nr. 2). pagal kurį mokytojai struktūruoto interviu metu atsakinėjo į klausimus. Kaip ir vadovų, taip ir mokytojų klausimynas suskaidytas į tas pačias kategorijas - mokytojų įtraukties samprata, mokytojų akimis matomos grėsmės ir galimybės mokykloms, bendradarbiavimas tarp vaiko gerovės komisijos, PPT, bei švietimo pagalbos specialistų. Bei mokytojų kompetencijų stygius, patys mokytojai įvertino, kuriose srityse jiems reikia tobulėti.

Mokytojai dalinosi patirtimi ir kylančiais sunkumais įtraukties klausimui. Kaip ir vadovų interviu, taip ir mokytojų interviu bus analizuojamas kiek kitokia tvarka, ir atsakymai bus sisteminami imant keturis skirtingus informantus iš vieno sektoriaus ir keturis skirtingus informantus iš kito sektoriaus (imamos grupės pažymėtos skirtingomis spalvomis 3 lentelėje).

Pirma klausimų grupė buvo siekiama išsiaiškinti kaip mokytojai mokyklose suvokia įtraukųjį ugdymą ir kiek vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais jie turi klasėje. Būtent nuo mokytojo sampratos ir požiūrio daug kas nulemta dirbant su vaikais turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių.

15 lentelė. Mokytojų įtraukties samprata mokyklose

Kategorija	Subkategorija	Valstybinis sektorius	Privatus sektorius
<i>Įtraukties samprata mokyklose</i>	Mokytojų samprata	Mokytojai įtraukųjį ugdymą suvokia kaip mokinių su skirtingais gabumais ugdymą. Mokytojai suvokia kaip bendravimą ir bendradarbiavimą tarp mokinių. Mokytojai dalinasi ir apie labai gabius mokinius. Į įtraukties sampratą eina ir neįgalūs vaikai.	Įtrauktis suvokiama kaip ugdymas visiems. Mokinio ugdymas atsižvelgiant į jo individualumą ir stipriąsias savybes. Mokiniai, kuria patiria socialinę integraciją ir segregaciją.

	Atvejų klasėje skaičius	Mokyklose ir klasėse atsiranda po kelis atvejus vaikų su SUP.	Klasėse mokytojos turi daugiausiai iki trijų vaikų su SUP.
--	----------------------------	---	--

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Pirmiausia įtraukties mokykloje sampratos kategorija padalinta į dvi atskiras kategorijas – mokytojų samprata, siekiama išsiaiškinti, kaip mokytojai suvokia įtraukties procesą ir patį įtraukųjį ugdymą. Valstybiniame sektoriuje dirbantys mokytojai įtrauktį suvokia kaip: kaip mokinių su skirtingais gabumais ugdymą „*manau, kad čia ugdymas, kuris apima vaikus, kuriems reikia truputį daugiau pagalbos, juos bandyti įtraukti į bendrą veiklą*“ (IN6). Kiti kalbinti mokytojai suvokia įtraukųjį ugdymą kaip bendravimą ir bendradarbiavimą tarp skirtingų gebėjimų mokinių „*įtraukųjį ugdymą suvokiu, kaip sėkmingą bendravimą ir bendradarbiavimą tarp mokinių, jiems sukurtoje sėkmingoje aplinkoje*“ (IN5). Kiti mokytojai įtraukties procesą suvokia kaip: „*įtraukusis ugdymas yra ne tik apie specialiųjų ugdymosi poreikius, bet ir apie įprastų poreikių vaikus ir apie labai gabius mokinius, ir kaip tuos gabumus atskleisti. Tad įtrauki mokykla turi būti pasiruošusi tiek sunkumų, negalių ar talentų turintiems mokiniams*“ (IN7).

Privataus sektoriaus mokytojai įtrauktį suvokia kaip: įtrauktis suvokiama kaip ugdymas skirtas visiems „*įtraukusis ugdymas, tai ugdymas skirtas visiems, tiek įprastos raidos mokiniams, tiek įvairaus socialinio sluoksnio vaikams*“ (IN11). Taip pat įtraukusis ugdymas privačiam sektoriuje suvokiamas kaip: „*kai vaikas turi specialiųjų ugdymosi poreikių tai programos pritaikymas pagal jo sunkumus ir asmeninės pažangos, jog vaikas pasiektų sėkmę*“ (IN9). „*Įtraukusis ugdymas tai ugdyti mokinių atsižvelgiant į jo individualumą, suteikti galimybę mokytis su įprastos raidos mokiniams*“ (IN12). Kiti mokytojai suvokia įtraukųjį ugdymą kaip ugdymą visiems: „*aš įtraukųjį ugdymą suvokiu kaip ugdymą visiems, tai tarkim, nesvarbu ar vaikas turi kokią negalią, ar specialiųjų poreikių, fizinį, emocinį ar socialinių sunkumų, apibendrinant tai ugdymas visiems*“ (IN10).

Pirminis žingsnis leidžiantis sėkmingai užtikrinti įtraukties proceso sėkmę – tai bendra visos bendruomenės vizija, vertybinės nuostatos ir svarbūs susitarimai. Norint užtikrinti sėkmingą įtraukties procesą svarbu, jog mokyklos bendruomenė suprastų įtrauktį teisingai – kaip kokybiško ugdymo pagrindą, kuris yra prieinamas visiems, bei suvoktų mokinių poreikių įvairovę. (Nacionalinė Švietimo agentūra, 2022). Organizuojant ugdymo procesą ir įgyvendinant įtraukųjį ugdymą itin svarbu atsižvelgti į individualius kiekvieno vaiko poreikius. (Valiušytė, Lamanauskas, 2021).

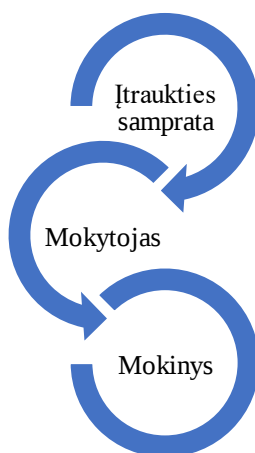
Kita subkategorija kuri išryškėjo struktūruoto interviu metu – tai, kiekvienas apklaustas mokytojas turėjo vieną ar daugiau atvejų klasėje, kur vaikams buvo diagnozuota specialieji ugdymosi poreikiai.

Valstybinėse mokyklose mokytojų atsakymai pasiskirstė taip: „*turiu klasėje 3 vaikus su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, vienas iš jų sunkų emocinį sutrikimą turintis*“ (IN8). „*Turiu du jau diagnozuotus atvejus ir vienam dar kol kas nustatomi poreikiai ir laukiame specialistų išvadų*“ (IN5).

„Pati klasėje turiu du mokinius, bet anais metais turėjau tris“ (IN7). „Tikrai teko susidurti, turėjau net kelis atvejus vienu metu“ (IN6).

Tuo tarpu privačių mokyklų informantai dalinasi, jog jie susiduria su mažesniu kiekiu vaikų įtraukties procese. Tam turi įtakos, tai jog privačiose mokyklose klasėse yra žymiai mažiau mokinių, nei valstybinėse, ir mokytojoms sukuriamos palankios sąlygos. Privačių mokyklų informantų atsakymai teigia, jog klasėse būna nuo vieno iki dviejų mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, kurie jau yra diagnozuoti. „Klasėje šiuo metu turiu berniuką, su stipriais elgesio sutrikimais“ (IN10). „Šiuo metu užfiksuotų atvejų neturiu, bet praeitais metais turėjau vieną“ (IN9).

Taigi, tarp privataus ir valstybinio sektoriaus mokytojų atsakymų galima pamatyti kelis esminius skirtumus. Pirmiausia – privataus sektoriaus darbuotojai įtraukųjį ugdymą supranta kaip holistinį, visą apimančią procesą, kurio centre yra vaikas ir jo individualūs gebėjimai. Privataus sektoriaus mokytojai labiau koncentruojasi į vaiką ir jo individualias savybes ir unikalius gebėjimus, pritaikydami ir atrasdami reikiamus metodus ir būdus. Mokytojai taip pat nepamiršta paminėti ir segregaciją patiriančius mokinius, bei iš skirtingų socialinių sluoksnių esančius. 8 paveiksle pavaizduota, kaip mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais ir pačios įtraukties sąvoka turi įtakos mokytojo darbui su mokiniais. Jeigu mokytojas yra nusistatęs prieš pokyčius ir nenorintis suvokti įtraukties proceso svarbos ir reikšmės, tada ir mokymas bei bendradarbiavimas šiame procese taip pat neturi reikšmės ir yra labai apsunkinamas, nes mokytojas tiesiog nenori priimti. Tad nuo to, kaip mokytojas suvokia įtrauktį priklauso ir požiūris į mokytojo darbą bei mokinio emocinę būseną klasėje.

8 pav. Įtraukties samprata paveiki mokytojų darbui. Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Mokytojo samprata ir požiūris į įtraukties procesą turi itin didelę įtaką mokytojų darbui su specialiujų poreikių vaikais (**8 pav.**) pavaizduota, kaip svarbu suvokti įtraukties procesą plačiąją prasme, kad mokiniai jaustųsi gerai mokyklose ir mokytojas galėtų prasmingai dirbti. 8 paveikslas sudarytas gavus

ir išanalizavus privačių mokyklų mokytojų interviu. Paveiksle siekiama parodyti, kaip tinkama įtraukties sąvoką turi įtakos mokytojo darbui su vaikais.

Valstybinio sektoriaus mokytojai įtraukties sampratą suvokia kaip visuminį procesą, tačiau atskirai gilinasi į skirtingus poreikius, o ne į pačius mokinio gebėjimus ir stiprybes. Taip pat tiek privačiame sektoriuje, tiek valstybiniame, mokytojai atkreipia dėmesį ir į labai gabius vaikus, kurie įeina į įtraukties apibrėžtį.

Kitas esminis **skirtumas** tarp privataus ir valstybinio sektoriaus mokytojų ir mokyklų galima matyti, kad valstybinėse mokyklose vienu metu klasėje mokosi didesnis kiekis mokinių su specialiaisiais ugdymosi poreikiais. Turbūt tai lemia didesnės klasių sandaros bei didesnis kiekis mokinių. Tyrimo duomenimis valstybiniame sektoriuje, pasitaikė vienu metu po du ar tris mokinius su skirtingais specialiaisiais poreikiais.

Kita sritis kurią struktūruoto interviu metu buvo aptarta su mokytojais – tai grėsmės ir iššūkiai, kokias mato mokytojai įtraukties procese. Aptariant šią temą su informantais buvo keliami klausimai, kas jiems kelia daugiausiai iššūkių dirbant su SUP vaikais, kas yra svarbiausia norint užtikrinti kokybišką pasiruošimą šiam procesui. Kur mokytojams dirbant su mokiniiais kyla daugiausiai sunkumų, kokias grėsmes ir galimybes mato patys mokytojai, bei kaip jie yra skatinami ir motyvuojami dirbti su SUP poreikių vaikais.

Interviu duomenys gauti ir apibendrinti 16 lentelėje.

16 lentelė. Mokytojų įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkiai

Kategorijos	Subkatgorijos	Valstybinis sektorius	Privatus sektorius
<i>Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkiai</i>	Iššūkiai dirbant su vaikais	Ugdymo turinio pritaikymas ir planavimas Sunku reaguoti į emocinius vaikų poreikius. Priemonių ir metodų stygius mokyklose. Specialiųjų poreikių įvairovė.	Skirtingi mokinių poreikiai vienoje klasėje – sunku aprėpti visus. Klasės valdymo problemos – kai klasėje daugiau emocinių sunkumų turinčių vaikų. Ugdymo turinio pritaikymas ir planavimas.
	Pasiruošimas įtraukiamam ugdymui	Mokytojų požiūrio kaita. Mokytojų pasiruošimas per gerosios patirties sklaidą. Mokyklose visuotinis mokytojų kompetencijų tobulinimas. Mokytojų asistentų rengimas ir ruošimas darbui klasėse.	Pedagogų, specialistų tėvų bendradarbiavimas. Mokytojų pasiruošimas per gerosios patirties sklaidą. Ugdymo aplinkos pritaikymas. Nėra paruošto išankstinio plano darbui su sup poreikių vaikais.

	Kylantys sunkumai	Užtikrinti sėkmingą ugdymą. Mokinių žinių vertinimas Klasės valdymo sunkumai.	Klasės valdymo problemos Neaiškus mokinių su SUP poreikiais vertinimas. Kaip įgyvendinti ugdymo turinį.
	Grėsmės ir galimybės	Vaikai su dideliais fiziniais poreikiais. Agresyvaus charakterio mokiniai. Mokytojų kompetencijų stygius darbui su SUP poreikių vaikais	Pedagogų perdegimas. Specialistų stygius. Asistentų trūkumas Pakitusi klasės dinamika.
	Motyvacinė sistema mokyklose	Jokios motyvacinės sistemos mokyklose. Kiek didesnis atlygis už darbą su SUP vaikais.	Neturi jokios motyvacinės sistemos dirbant su sup poreikių vaikais. Gal kiek didesnius pridus prie algos.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Aptariant su kokiais iššūkiais susiduria mokyklos įgyvendindamos įtraukujį ugdymą - išsiskiria šios subkategorijos – iššūkiai, kurie kyla mokytojams dirbant su sup poreikių vaikais, kaip ruošiamasi įtraukiamam ugdymui, kokie sunkumai kyla mokytojams, kokias grėsmes ir galimybes mato. Ir kokia yra motyvacinė sistema dirbant su įtraukties procesu.

Tad analizuojant duomenis, pirmoji subkategorija atsikleidė, kaip iššūkiai kylantys mokytojams dirbant su vaikais. Valstybiniame sektoriuje galima matyti tokius gautus atsakymus: jog mokytojams dirbant įtraukties procese sunkumų kelia turinio planavimas ir ruošimasis pamokoms „*man kyla sunkumų ugdymo turinio pritaikymui, nes mokytojas šioje situacijoje yra labai vienišas, kiekvienam mokiniui su skirtingais poreikiais reikia atrinkti jiems tinkamą turinį*“ (IN7). „*Man iššūkis – yra organizuoti ugdymą specialiųjų poreikių vaikams, nes vaiko galio dažnai neatitinka duodamų rezultatų*“ (IN5). Privataus sektoriaus mokyklų darbuotojams taip pat kyla iššūkių su ugdymo turinio įgyvendinimu: „*man labiausiai trūksta laiko, laiko stoka ir realiai negalėdavau vaikui reikalingą turinį, nes tai užima labai daug laiko*“ (IN9). „*Man labai sunku įgyvendinti su mokiniiais ugdymo turinį*“ (IN11).

Ugdymo turinio planavimas – yra vienas svarbiausių sėkmingos įtraukties principų, siekiant jog, visi mokiniai pasiektų ugdymosi sėkmę ir pažangą. Planuojant ugdymo turinį visa medžiaga turi būti personalizuojama ir pritaikoma pagal mokinio galias ir poreikius, būtina atsižvelgti į mokinių skirtumus, poreikius. Ugdymo planavimas remiasi visų mokinių skirtumų pažinimu bei galiomis. Ugdymo turinys visada turi būti planuojamas lanksčiai, tačiau nuosekliai, plano įgyvendinimas aptariamas sus mokytojais ir pagalbos mokiniui specialistais. Šiame procese turi būti, jog kiekvienas

mokinys pasiektų sėkmę savo galiomis ir jėgomis. Prireikus mokiniams gali būti pritaikomas ugdymas vadovaujantis teisės aktų numatyta tvarka. (Nacionalinė Švietimo agentūra, 2022).

Analizuojant tyrimo duomenis, taip pat paaiškėjo, jog mokytojoms iššūkiai kyla reaguojant į emocinius vaiko poreikius bei sunkiau prisitaikyti prie specialiųjų poreikių įvairovės. „*Sunkiausia yra reaguoti į jų emocijas, nenorą įsitraukti, vis tiek esi pripratęs, jog visi vaikai jau kažkaip geba valdyti savo emocijas, tokiems vaikams reikia labai daug papildomos pagalbos*“ (IN6). Privataus sektoriaus mokytojai dalinosi: „*Man kaip naujai mokytojai iššūkių kyla kiekvieną dieną, vienas iš didžiausių iššūkių buvo klasės ir situacijos valdymas, nes dažniausiai jokie man žinomi metodai nepasiteisina*“ (IN10). Taip pat mokytojai interviu metu kaip iššūkius minėjo ir metodų bei priemonių stygių, laiko stoką ruošiantis pamokoms.

Kita subkategorija išryškėjo analizuojant tyrimo metodus – pasiruošimas įtraukiamam ugdymui. Mokytojai pokalbio metu išskyrė kelis, jiems nerimą keliančius aspektus. Valstybinio sektoriaus mokytojai dalinosi: jog pirmiausia pasiruošti reikia nuo mokytojų sampratos ir nuostatų keitimo, jog kiekvienas pedagogas būtų susipažinęs su įtraukios mokyklos vizija ir vertybėmis. „*Mokyklose labai svarbu požiūris, nes atsiradusi labai didelė stigma, ir mokytojai labai bijo šių mokinių, nes būtent čia yra labai didelė nežinomybė. Mokytojai turi mokytis ieškoti, mokytis nenusigręžti*“ (IN7). „*Didelė grėsmė mokykloms yra ten kur ir pats branduolys – mokytojų rankose, nes didelė dalis pedagogų bijo mokinių su specialiaisiais poreikiais*“ (IN7).

Mokytojai teigia, jog pasiruošimas įtraukties ugdymui būtų sklandesnis, jeigu būtų dalinamasi gerąją patirtimi „*gyvas pavyzdys – kaip gerosios patirties sklaida, vėliau sekančios diskusijos kas pasiteisina, o kas ne*“ (IN8). Taip pat mokytojai dalinasi, jog sklandesnį pasiruošimą įtraukčiai padėtų pasiruošti geresnis mokytojų asistentų pasirengimas „*kaip organizuoti ugdymą, kai padėjėjai nėra tam pasiruošę ir atėjusius naujus žmones, mes dar turime mokytis kaip bendrauti su vaikais ir kaip viskas vyksta?*“ (IN5).

Ta pati situacija buvo aptarta ir su privataus sektoriaus mokytojais – jie dalinosi, jog ateinantys asistentai be jokio išsilavinimo, tik apsunkina mokytojų darbą. O privačios mokyklos nors ir apmoko naujus asmenis, bet turi praeiti keli mėnesiai, kol darbuotojas apsipranta su ugdymu ir visu procesu. Kita dalis privataus sektoriaus mokytojų dalinosi, jog nėra „*iš anksto*“ (IN11) parašyto plano kaip ruoštis įvairioms situacijoms ir kaip pagerinti procesą.

Kita tyrimo metu išryškėjusi subkategorija – mokytojams kylantys sunkumai. Valstybinių mokyklų mokytojai dalinosi, jog jiems sunkumų kyla užtikrinant sėkmingą ugdymą, klasės valdyme, bei mokinių žinių vertinime. „*Man daugiausiai sunkumų kyla su klasės valdymu, kai klasėje yra keli aktyvesni vaikai, nes jiems reikia daugiau individualaus dėmesio*“ (IN6). „*Man sunkumų kyla pritaikant ir personalizuojant ugdymo turinį mokiniui*“ (IN7). „*Atsispiriu nuo pirmos klasės pagrindų, nors vaikas*

mokosi trečioje klasėje, man sunku būna vertinti tokį vaiką – kaip tą padaryti aiškų instrukcijų nėra“ (IN8).

Privataus sektoriaus mokytojai susiduria su tokiais sunkumais: nežino, kaip įgyvendinti ugdymo turinį, pedagoginės psichologinės tarnybos vertinimas nebūna labai aiškus ir sklandus tad viskas užtrunka, bei klasės valdymo sunkumai. *„praėjo pusę metų, o matosi tik minimali pažanga, nes tėvai nesutinka siųsti vaiko į PPT, o mes savo jėgomis darome ką galime“*. (IN10). *„Veiklų pasirinkimas atsižvelgiant į mokinio pajėgumą, labai padeda mokytojų geroji patirtis, dalinimasis jomis* (IN12). Lyginant valstybinio ir privataus sektoriaus mokytojams kylančius sunkumus galima pastebėti, kad yra daug sutapčių, tokių kaip ugdymo organizavimas, arba nepakankama patirtis klasės valdyme, ar tiesiog neturėjimas patirties dirbat su dideliais specialiaisiais poreikiais. Kas truputį skiriasi – tai, jog privačiame sektoriuje mokytojos dalinasi gerąją patirtimi, mokyklose vyksta pedagogų mokymai, vadovai atsižvelgia į mokytojų norą tobulėti. Tačiau į privačias įstaigas daugiau ateina jauni žmonės, dar neturintys patirties, tad susiduria su sunkumais daug daugiau, nei jau patirtį turintis asmuo.

Kita subkategorija išryškėjusi tyrimo metu – **grėsmės ir galimybės**. Mokytojai iš **valstybinio** sektoriaus išskyrė šiuos aspektus kaip grėsmes: vaikai su dideliais fiziniais poreikiais, agresyvaus charakterio mokiniai, mokytojų kompetencijų stygius darbui su SUP. *„numatoma, jog bus didelis mokytojų stygius“* (IN5). *„Mane gąsdina į klases ateisiantys agresyvaus charakterio mokiniai su kuriais nežinosime kaip tvarkytis“* (IN8). *„Mane kaip pedagogę gąsdina vaikai su dideliais specialiaisiais poreikiais, nes neturime asistentų, erdvių, bei fiziškai kaip priimti tuos mokinius“* (IN8). *„Grėsmių matau daug – per menkas finansavimas, stinga specialistų, įrangos, nėra sensorinių kambarių, liftų, stinga mokytojų padėjėjų“* (IN7). Tačiau privataus sektoriaus darbuotojai yra linkę išžvelgti ir galimybes *„turėsime didesnes bazes, turėsime daugiau patirties, o svarbiausia labiau priimančių ir atviresnę visuomenę“* (IN7).

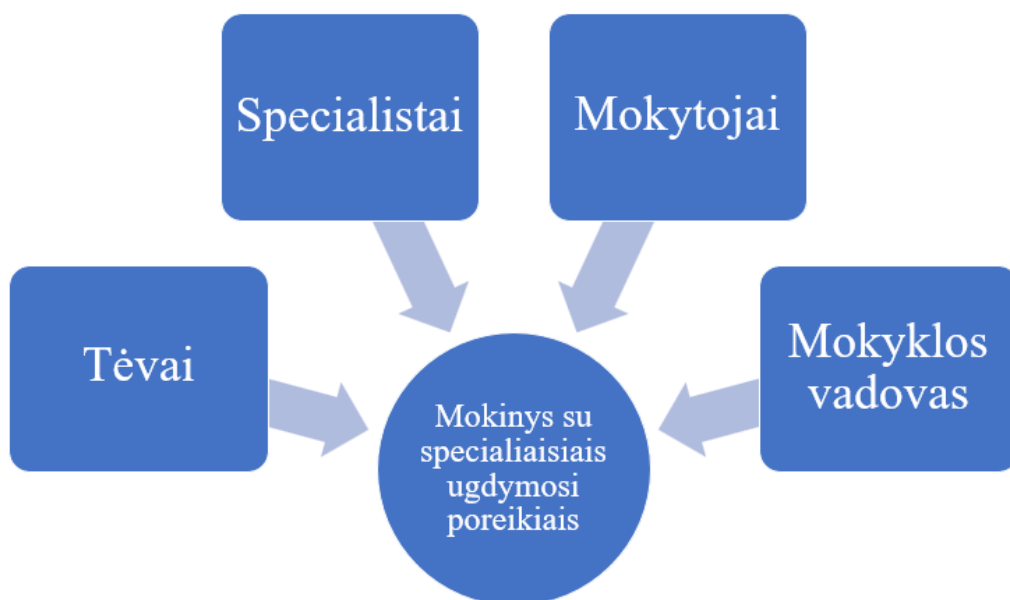
Privataus sektoriaus darbuotojai susiduria su šiomis **grėsmėmis** – pedagogų perdegimas, specialistų stygius, asistentų trūkumas, pakitusi klasės dinamika. *„Mokytojai yra persidirbę, bandydami viską aprėpti“* (IN9). *„pedagogų perdegimas, sudėtinga dirbti su SUP poreikių vaikai. Jeigu klasėje yra hiperaktyvus vaikas tai atsiliepia ir klasei ir pedagogui ir vaikams“* (IN11). *„man didžiausia grėsmė atrodo specialistų stygius“* (IN12). Privalumų privataus sektoriaus darbuotojai įtraukties procese nemato, tik abejoja ar tai bus labai didelis pokytis, nes kai kuriose privačiose mokyklose įtraukties procesas puikiai veikia.

Paskutinioji subkategorija (16 lentelėje) – yra **motyvacinė sistema mokyklose**. Tiek privataus tiek valstybinio sektoriaus mokytojai dalinasi, jog dirbti su SUP poreikių vaikas išties yra labai sunku, tačiau mokyklose nėra taikoma jokios motyvacinės sistemos. *„neskatinama visiškai, neturiu jokių priedų ir algos koeficientas nekinta“* (IN8). *„Vienintelis dalykas kiek didesnis atlyginimas, taip yra nustatyta Vyriausybės pagal darbo apmokėjimo tvarką, bet daugiau nieko į galvą nešauna“* (IN7). *„Jeigu dirbame*

be asistento, ir vadovai mato, kad yra sunki situacija – moka truputį didesnius priedus, bet jie nėra labai dideli“ (IN11).

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog labai didelės atskirties tarp valstybinio ir privataus sektoriaus pradinių mokyklų nėra. Pedagogai teigia, jog jiems trūksta patirties klasės valdyme, suvokime, kokie platūs gali būti specialieji ugdymosi poreikiai. Mokytojams dažniausiai kyla sunkumai vertinant ir pritaikant ugdymo turinį, junta specialistų stygių. Taip pat dalis mokytojų nerimauja dėl pervargimo ir išsekimo. Tačiau mokyklose nėra kuriamos jokios motyvacinės sistemos, ar vietos, kur mokytojai galėtų ateiti ir išsakyti savo sunkumus, tiek privačiame tiek valstybiniame sektoriuje, dirbant su SUP poreikių vaikais, mokoma vos didesnė alga, tačiau kai kurie mokytojai to net nežino.

Kita sritis aptarta su privataus ir valstybinio sektoriaus pedagogais – **tai bendradarbiavimas**. Bendradarbiavimas – sėkmingas raktas į įtrauktį. Mokytojai, vadovai, švietimo pagalbos specialistai, tėvai ir asistentai turi dirbti vieningai ir sistemingai. 8 paveiksle pavaizduota, kiek skirtingų mokyklos darbuotojų turi įtakos mokiniui su Specialiaisiais ugdymosi poreikiais, ir kaip mokinys gauna pagalbos tiek namuose tiek ugdymo įstaigoje.

9 pav. *Specialistų įtaka mokiniui turinčiam SUP.* Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Sėkmingas įtraukties principas neįmanomas be bendradarbiavimo ir bendravimo, tarp švietimo pagalbos specialistų, tėvų, mokytojų, vadovų. Bendradarbiavimas galimas visur – tiek organizuojant veiklas, tiek tiesiogiai dirbant klasėse. Tik supratimas, bendradarbiavimas ir pagarba grįstas santykis – sėkmingas kelias į įtraukties procesą. (NŠA, 2022).

Tad dar viena aptarta sritis su mokytojais – **bendradarbiavimas**. Interviu metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokiais klausimais mokytojai dažniausiai kreipiasi į švietimo pagalbos specialistus, kokias rekomendacijas jie teikia, ir ar bendradarbiauja su tėvais ir kaip jie bendradarbiauja. 17 lentelėje matomi tiek privataus, tiek valstybinio pasiskirstę duomenys.

17 lentelė. Mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimas

Kategorija	Subkategorijos	Valstybinis sektorius	Privatus sektorius
Bendradarbiavimas	<i>Mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas</i>	Per mažai specialistų mokyklose. Yra tekę konsultuotis, tačiau pagalba nebuvo konkreti. Mokyklose įrengiami SOS skambučiai. Bendradarbiaujama klasės valdymo klausimais.	Švietimo pagalbos specialistai nenori prisiimti atsakomybės. Dažniausiai konsultuotis reikia dėl metodų bei programos pritaikymo. Dėl specialistų stygiaus – konsultuojamės vieni su kitais.
	<i>Tėvų bendradarbiavimas</i>	Tėvai dažnu atveju neįsitraukia į ugdymo procesą ar pagalbos vaikui paieškas. Dažnai pasitaiko tėvų, kurie neigia specialiuosius vaikų poreikius. Su tėvais aptariamos strategijos įvairiais įtraukties ir pagalbos mokiniui klausimais.	Tėvai dažnu atveju sunkiai bendradarbiauja su švietimo pagalbos specialistais. Su tėvais sudaromas aiškus veiksmų ir susitarimų planas. Su tėvais pradžioje buvo itin sudėtingi pokalbiai.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Analizuojant gautus tyrimo duomenis, matomos dvi išskirtos subkategorijos – taip **bendradarbiavimas** tarp mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų, kita subkategorija – bendradarbiavimas su tėvais, kas įtraukties procese yra itin reikiama. Darnus bendradarbiavimas tarp mokytojų, specialistų ir tėvų lemia geresnius rezultatus ir sklandesnę patį įtraukties procesą bei sklandesnę adaptaciją ugdymo įstaigoje.

Taigi, valstybinio sektoriaus mokytojai dalinasi, jog bendradarbiavimas tarp pagalbos mokiniui specialistų vyksta, tačiau specialistų yra per mažai. „*deja, nesikonsultuoju jokiais klausimais, nes specialistą visai mokyklai turime tik vieną ir jis negali atsakyti į mums rūpimus klausimus, jis nesuteikia jokių rekomendacijų kaip dirbti su vaiku*“ (IN8). „*Mokyklose juntamas didelis krūvis specialistams, turėtų būti daugiau, tačiau specialistų nėra, net paskelbus konkursus neatsiliepia. Logopedų, psichologų, socialinių pedagogų stygius*“. (IN7). „*Šių specialistų mokykloje būti privalo, nes be jų įtrauki mokykla tik teoriniame lygmenyje*“ (IN7). Tačiau dalis informantų dalinasi, jog pavyksta

sklandžiai bendradarbiauti su švietimo pagalbos specialistais: „*Taip, jeigu vaikas turi sunkumu, ateina jo stebėti natūralioje aplinkoje, po to teikia patarimus kaip su jais dirbti, kad jiems būtų geriau*“ (IN6). Kiti mokytojai teigia, jog konsultuojasi su mokyklos specialistais, tačiau jų rekomendacijos nebūna veiksmingos ir informatyvios „*Ugdymas buvo nesėkmingas, pagalbos vaikui specialistai mane nuvylė*“ (IN5).

Diskutuoju su mokytojais iš privataus sektoriaus apie bendravimą su švietimo pagalbos specialistais taip pat galima matyti pasikartojimus su valstybiniu sektoriumi – dėl specialistų stygiaus mokytojai turi konsultuotis tarpusavyje ir patys ieškoti sprendimo būdų. „*pas mus švietimo pagalbos specialistų beveik nėra, tad mes su kolektyvu vis ką nors išbandome ir dalinamės patirtimi*“ (IN10). Dalis informantų teigė, jog mokyklose specialistai nenori prisiimti atsakomybės ir viską turi daryti mokytojas „*kartais susidaro jausmas, jos švietimo pagalbos specialistai nenori prisiimti atsakomybės*“ (IN11). Kiti interviu dalyviai dalinasi, jog bendradarbiavimas su švietimo pagalbos specialistais buvo sklandus ir naudingas bei tinkamas mokiniui. „*manau, tik bendras darbas mokinio labui duoda geriausius rezultatus*“ (IN12).

Taip pat mokytojai dalinasi, kad sunkiau pritaikyti ugdyme sekasi gautas išvadas iš pedagoginės psichologinės tarnybos. Mokytojai teigia, jog išvados nėra tikslingos ar informatyvios, tik bendrinės ir nieko nepadedančios įtraukties etape. „*PPT rekomendacijos nėra tikslingos ar informatyvios, tik mokslo metų pabaigoje gavau specialistų išvadas kurios man jau buvo nebenaudingos*“ (IN11). „*Buvo tik šabloninės rekomendacijos, visiškai nepritaikytos vaikui, norėtusi gilesnių ir informatyvesnių*“ (IN9).

Tad apibendrinus gautus tyrimo duomenis, galima teigti, jog valstybiniame sektoriuje itin trūksta pagalbos mokiniu specialistų. Pagal statistiką, įtraukiojo ugdymo specialistų daugėja, bet jų neatsiranda taip greitai, kad būtų galima pilnai sukomplektuoti mokyklose, tad valstybinėse mokyklose specialistams tenka dirbti per kelias vietas. Privačiame sektoriuje pagalbos mokiniui specialistų yra daugiau, nes jiems sudaromos geresnės darbo sąlygos ir mažesnis darbo krūvis.

Kita subkategorija išryškėjusi tyrimo metu – tai **tėvų ir mokytojų bendradarbiavimas**. Tėvų ir mokytojų darbus bendradarbiavimas lemia didesnę sėkmę įtraukties procese. Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis galima matyti abiejų sektorių tendenciją – kad tėvai dažnai bijo pripažinti vaiko specialiųjų poreikių, arba ne visada noriai eina į kontaktą su mokytojais. Taip pat pasitaiko ir tėvų kurie visiškai neigė vaikų specialiuosius poreikius ir bendradarbiauti su mokytojais visiškai nenorėjo. „*dažnu atveju, tėvai visiškai neįsitraukdavo, jokios informacijos iš tėvų negaudavau, nesulaukiau ir jokio grįžtamojo ryšio, taip pat ir apie ugdymą tėvai visiškai nesidomi*“ (IN8). „*Dažnai pasitaiko tėvų, kurie neigia vaikų specialiuosius poreikius, su jais bendradarbiauti yra žymiai sunkiau*“ (IN5). Tačiau kiti mokytojai teigia, jog bendradarbiavimas su tėvais puikiai pavyko ir susidėliojo reikiama planą, kuris padėjo mokiniui pasiekti reikiamų tikslų. „*Taip, bendravau, bet pradžioje buvo labai sudėtingi pokalbiai*

apie ribas ir taisykles“ (IN9). „Taip, sudarėme aiškų planą, tiek namuose, tiek mokykloje bandėme laikytis tų pačių susitarimų“ (IN11).

Kita sritis aptarta tyrimo metu su privataus ir valstybinio sektoriaus mokytojai yra **mokytojų ir specialistų kompetencija**. Diskutuojant su mokytojais šia tema, buvo aptarta, kokių kompetencijų jiems trūksta dirbant įtraukties procese. Mokytojo kompetencijos ir gebėjimai yra itin svarbūs norint pasiekti sėkmę. Įtraukčiai įgyvendinti būtini kompetentingi mokytojai, gebantys atpažinti įvairius mokinių poreikius ir sutrikimus. Individualizuoti ir diferencijuoti ugdymo turinį bei gebėti dirbti komandoje su kitais specialistais (ŠMSM, 2022). 18 lentelėje aptariama, kokių kompetencijų ar dalykinių ar bendrųjų žinių trūksta mokytojams, dirbantiems su specialiųjų poreikių vaikais.

18 lentelė. Mokytojų kompetencijos įtraukties plėtroje.

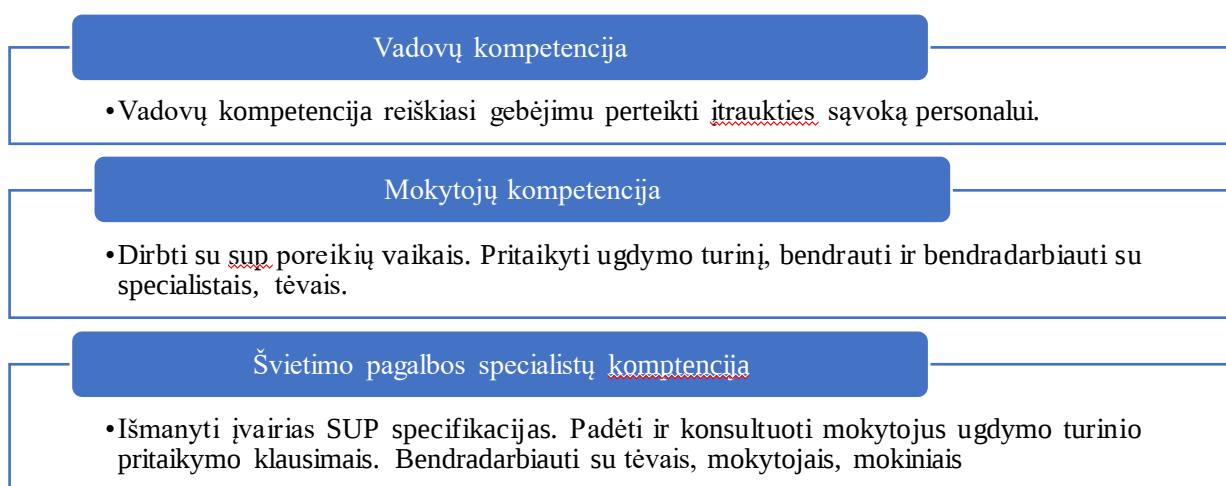
Kategorija	Subkategorija	Valstybinis sektorius	Privatus sektorius
Kompetencijos	Mokytojų kompetencijų stygius	Stinga kompetencijų ties mokinių vertinimu ir specialiųjų poreikių pažinimu. Daugiau informacijos apie SUP poreikius bei klasės valdymą. Reikia mokytis specialiosios pedagogikos nuo pagrindų.	Reikia žinių, kaip bendradarbiauti ir dalintis iššūkiais, kaip valdyti klasę. Aiškių ir konkrečių pavyzdžių kaip dirbti su specialiųjų poreikių vaikais. Pavyzdžiais grįsto užduočių kūrimo.
	Kompetencijos įgyjamos pedagoginių studijų metu	Daugiau praktinių seminarų studijų metu. Daugiau naujos informacijos ir tyrimų.	Kaip dirbti su SUP poreikių vaikais, kaip PPT išvadas pritaikyti praktiškai.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Analizuojant tyrimo duomenis, galima pastebėti, kad sudarytos dvi subkategorijos – mokytojų **tobulintinos kompetencijos** ir ką norėtų ugdyti, ir žinios kurių pritrūko ar norėtų mokytis universitete ruošiantis pedagoginiam darbui. Nors šiuo metu ugdymosi įstaigose vyksta ganėtinai spartus mokytojų kompetencijų tobulinimas, tačiau tyrimo duomenimis, matoma, jog valstybinio sektoriaus mokytojai norėtų savo kompetencijas tobulinti mokinių vertinimu ir specialiųjų poreikių pažinimu. „Man labai būtų gerai sužinoti, kaip vertinti vaiką kai jam yra pritaikyta programa, nuo ko turėčiau atsiremti vertindama“ (IN8). „Norėčiau sužinoti kaip fiksuoti ir vertinti mokinio pažangą“ (IN5). Kiti informantai teigė, jog reikia mokytis specialiosios pedagogikos pedagoginių studijų metu „Turime kažkokių būdų mokytis specialiosios pedagogikos, nes jaučiu, kad negaliu atlikti savo pareigų, kai apie įprastos raidos vaikus žinau viską, apie specialiųjų poreikių vaikus – nežinau nieko“ (IN7). Taip pat valstybinio sektoriaus mokytojai nurodė, kokių dalykų trūko mokantis pedagoginių studijų metu – nurodė, jog trūko praktinių seminarų, bei daugiau informacijos ir naujausių tyrimų. „Tie kas ruošia mokytojus – tai pasiruošimas turėtų būti visiškai kitoks, reikia daugiau informacijos ir naujų tyrimų“ (IN5).

Privataus sektoriaus mokytojai savo kompetencijas norėtų tobulinti ties klasės valdymu ir kaip bendrauti su mokiniais. Mokytojams taip pat reikia aiškių, konkrečių pavyzdžių kaip dirbti su specialiujų poreikių vaikais. Taip pat pavyzdžiais grįsto užduočių kūrimo - „*norėtusi turėti daugiau žinių apie įvairius sutrikimus, labai trūksta pavyzdžiais grįsto užduočių kūrimo*“ (IN9). „*reiktų žinių kaip bendrauti ir dalintis iššūkiais, norėtusi ir universitete daugiau praktinių užsiėmimų kaip valdyti klasę*“ (IN10). Mokytojai taip pat dalinosi, kad studijų metu būtų norėję daugiau įgyti žinių apie tai, kaip dirbti su SUP poreikių vaikais ir kaip PPT išvadas pritaikyti praktiškai – jas įgalinti. „*Labai noriu konkrečių pavyzdžių*“ (IN11). „*Po studijų baigimo sunkiausia buvo pritaikyti PPT rekomendacijas pritaikyti praktiškai*“ (IN9).

Taigi, didelės atskirties tarp privačio ir valstybinio sektoriaus mokytojų kompetencijų srityje nėra, mokytojams labai reikia praktinių žinių ir pamatymo gerosios patirties, kaip veikia tam tikri metodai, kas veikia, kas ne. Mokytojų užduočių pritaikymas ir kūrimas itin svarbus aspektas sėkmingai įtraukčiai – čia tiek viename, tiek kitame sektoriuje mokytojai turi sunkumų. Pastebima, kad reikia naujos informacijos apie SUP poreikių vaikus bei pagalbos mokytojams juos atpažinti. Mokytojai taip pat dalinosi, kad studijų metu norėtų aiškesnių instrukcijų kaip dirbti su šių poreikių vaikais. 10 paveiksle pavaizduota, kaip įtraukties procese yra svarbu turėti tiek kompetentingus mokytojus, vadovus, bei švietimo pagalbos specialistus. Paveiksle pavaizduota, kad sėkmingam įtraukties procesui reikia ne vien tik mokytojų kompetencijos, tačiau labai svarbu švietimo pagalbos specialistų ir vadovų kompetencija, tik taip įtraukties procesas bus sėkmingas ir fokusuosis į vaiką ir jo stiprybių pažinimą.

10 pav. Kompetencijų svarba įtraukties procesui. Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024. Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Apibendrinant mokytojų tyrimo duomenis, gautus struktūruoto interviu metu galima teigti, kad tiek privatus, tiek valstybinis sektoriaus atstovai ruošiasi įtraukties proceso įgyvendinimui, susiduria su tam tikrais sunkumais ar iššūkiais, numato grėsmes ir galimybes, ieško adekvačių sprendimo būdų. Didesnis atotrūkis jaučiasi valstybinių mokyklų specialistų trukume, nes tada mokytojams tenka didesnis

krūvis. Mokytojai tiek privačiam, tiek valstybiniame sektoriuje gana sėkmingai suvokia įtraukiojo ugdymo plotį bei bando pritaikyti užduotis atliepančius jų gebėjimus. Analizuojant tyrimo duomenis išaiškėjo, jog nei privatus nei valstybinis sektorius neturi sukūrusi jokios motyvavimo sistemos mokytojams, kai kur mokytojai dirbdami sunkiomis sąlygomis nesulaukia jokio palaikymo. Bendradarbiavimo svarba suprantama tiek privačiame sektoriuje tiek valstybiniame, tendencija išryškėjo, jog bendradarbiavimas su tėvais įtraukties klausimais sėkmingesnis privačiame sektoriuje. O specialistai ir mokytojai sėkmingai bendradarbiauja, valstybinėse mokyklose kai kur nėra specialistų, tad ir bendradarbiavimas nevyksta. Taip pat mokytojai numato ir daug grėsmių kurios gali kilti įtraukties procese – svarbiausios iš jų – mokytojų pervargimas ir perdegimas, dar didesnis specialistų stygius, mokyklos fiziškai nepasiruošusios priimti didelių specialiųjų poreikių vaikų. Tiek privatus tiek valstybinis sektorius turi kur tobulėti įtraukties įgyvendinimo procese.

3.5 ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTŲ INTERVIU DUOMENŲ ANALIZĖ

Trečias tyrimo etapas buvo kreipiamas į švietimo pagalbos specialistus, nes be jų įtrauki mokykla ir įtraukusis ugdymas taptų tik idėja ir sunkiai įgyvendinimu siekiu. Tyrimo metu švietimo pagalbos specialistams interviu metu buvo pateikti klausimai (priedas nr. 3). Kaip vadovų ir mokytojų, taip ir švietimo pagalbos specialistų klausimynas buvo suskirstytas į keturias kategorijas – įtraukties samprata, krūvis tenkantis darbui su specialiųjų poreikių vaikais, taip pat specialistų numatomos grėsmės ir iššūkiai, bendradarbiavimas su mokytojais, vadovais, pedagogine psichologinę tarnyba, bei tobulintinos kompetencijos.

Pirma klausimų grupė buvo siekiama išsiaiškinti, koku krūviu dirba specialistai mokyklose, bei kaip suvokia jie įtraukties procesą į bendro ugdymo klases. 19 lentelėje pažymėta, kaip pasiskirsto informantų atsakymai per du skirtingus sektorius. Pirmu klausimų etapu buvo siekta aptarti su specialistais, koks krūvis dažniausiai jiems tenka dirbant su specialiųjų poreikių vaikais. Tad šioje vietoje 19 lentelės kategorijos truputį skirsis nuo vadovų ir mokytojų interviu metu sudarytų kategorijų ir subkategorijų. Tad 19 lentelėje galima pamatyti, kaip pasiskirsto mokytojų darbo krūvis dirbant privačiame ir valstybiniame sektoriuje. Taip pat lentelėje matoma, kaip specialistai įvardina, o trūksta ruošiantis įtraukčiai mokyklose.

19 lentelė. Pasiruošimas įtraukčiai

Kategorija	Subkategorijos	Valstybinis sektorius	Privatus sektorius
<i>Pasiruošimas įtraukties</i>	Darbo krūvio pasiskirstymas	Tenka nemažas krūvis, taip pat teikiamos VGK rekomendacijos.	Krūviu dalinasi su keliais kolegomis.

proceso įgyvendinimui		Dėl kabinetų stokos dirbti individualiai galimybės nėra.	Gali įsigilinti į situaciją ir teikti kokybiškas rekomendacijas. Dirba 0,5 etato ugdymo įstaigoje.
	Pasiruošimas įtraukiajam ugdymui	Materialinė bazė, mokytojų ir specialistų tinkamas pasirengimas, Požiūrio kismas visuomenėje. Bendradarbiavimas tarp mokytojų – tėvų, specialistų.	Požiūrio visuomenėje keitimas. Mokytojų, specialistų, vadovų pasiruošimas, Sistemingas ir kryptingas ruošimasis šiam procesui. Svarbu suvokti vienodai įtraukties principus.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Taigi lentelėje matoma išryškėjusias dvi subkategorijas – **specialistų darbo krūvį** ir **pasiruošimą įtraukiajam ugdymui**. Darbo krūvis valstybiniame sektoriuje pasiskirsto taip: „kadangi dirbu valstybinėje mokykloje, tai krūvis tenka nemažas, mokinių su SUP mokykloje yra beveik 10 proc. o aš savo srityje dirbu viena, tad darbo tikrai daug, ypač jeigu noriu viską atlikti kokybiškai ir padėti vaikui“ (IN13). „individualiai su vaikais dirbti galimybės neturiu dėl kabinetų stokos, dažniausiai bendrauju klasės valandėlių metu“ (IN16).

Kita subkategorija - **pasiruošimas įtraukiajam ugdymui** – valstybinio sektoriaus darbuotojai dalinasi, jog ruošiantis įtraukiajam ugdymui itin svarbu sukurti materialinę bazę, parengti tinkamai specialistus, bei šviesti visuomenę, taip pat – itin svarbu bendradarbiauti su tėvais ir mokytojais. „Reikalinga materialinė bazė, mokytojų ir specialistų tinkamas pasirengimas, ir visapusiškas bendruomenės švietimas. Pirmiausia turi būti formuojama nuomonė apie įtraukties procesą“ (IN16). „Svarbiausia dalykas ruošiantis įtraukiajam ugdymui – tai mokykloje vienodas požiūris į įtraukiamą mokyklą bei mokytojų ir vadovų požiūrio kitimas“ (IN13). „Labai svarbu turėti metodinę bazę naudotis naujausiais tyrimais bei metodais, nuolat tobulėti ir mokytis, užtikrinti visapusišką mokinių įtrauktį“ (IN13).

Privataus sektoriaus atsakymai yra skirtingi nei valstybinio. Kalbant apie darbo krūvį specialistai dalinasi „visą krūvį dalinuosi su keliu kolegomis“ (IN15). „Aš dirbu puse etato ugdymo įstaigoje, bet nematau prasmės didintis – suspėju viską“ (IN14). Kalbant apie pasirengimą įtraukties procesui specialistai dalinasi: požiūrio keitimas visuomenėje yra labai svarbus, mokytojų, vadovų, specialistų pasiruošimas, bei svarbu vienodai suvokti įtraukties principus. „Mokytojų, mokyklų specialistų pasiruošimas, priemonių gausa, metodikos tobulinimas, bei sistemingas ir kryptingas pasiruošimas šiam procesui“ (IN15). „Pirmiausia manau viskas prasideda nuo požiūrio, tam kad vyktų sklandžiai įtraukimas, turime mokėti priimti kitokį asmenį nei aš pats“ (IN14).

Taigi, pagrindinis skirtumas matomas tarp privataus ir valstybinio sektoriaus – tai darbuotojų darbo krūvis – valstybiniame sektoriuje specialistai turi labai daug vaikų su specialiaisiais poreikiais, ir nuolat trūksta specialistų, kitaip nei privačiame – kur yra sudaryta specialistų komanda ir gali pilnai padėti vaikui ir suteikti reikiama pagalbą.

Dėl pasiruošimo įtraukiamam ugdymui – tiek privatus tiek valstybinis sektorius akcentavo požiūrio visuomenėje ir mokykloje svarbą, svarbą bendradarbiaujant tarp mokytojų, vadovų, tėvų, taip pat privataus sektoriaus darbuotojai akcentavo, jog svarbu pokyčius priimti sistemingai.

Kita sritis aptarta su švietimo pagalbos specialistais – įtraukiojo ugdymo **įgyvendinimo grėsmės ir galimybės**. Diskutuojant su specialistais šia tema buvo aptarta, kokias grėsmes ir galimybes mato įgyvendinant įtraukųjį ugdymą pradinėse mokyklose. Kokie sunkumai kyla dirbant įtraukties procese, bei svarbu buvo išsiaiškinti su tokiais sunkumais susiduria patys vaikai. Gauti duomenys pateikti 20 lentelėje.

20 lentelė. įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo grėsmės ir galimybės.

Kategorija	Subkategorijos	Valstybinis sektorius	Privatus sektorius
Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo grėsmės ir galimybės	<i>Sunkumai kylantys įtraukties procese</i>	Specialistų stygius – ypač specialiųjų pedagogų. Aplinkos pritaikymas Metodinių priemonių stygius Darbo krūvis specialistams.	Metodikų stygius ir poreikių gausa. Nekeičia nuostatų ir neieško naujų metodų darbui su vaikais. Sunkumai keičiant požiūrį.
	<i>Aplinkos pritaikymas</i>	Mokyklos nebus pritaikytos priimti specialiųjų poreikių vaikus. Pasiekimų nuosmukis	Perpildytos klasės ir pasimetę mokytojai. Programų pritaikymas skirtingų poreikių vaikams. Ne visi SUP poreikių vaikai gali ugdytis mokyklose.
	<i>Sunkumai su kuriais susiduria mokiniai su SUP mokyklose</i>	Vaikai mokyklose lengvai adaptuojasi pasiekia gerų mokymosi rezultatų. Vaikai turi sunkumų adaptacijos metu. Vyresnėse klasėse gausėja patyčios ir šių vaikų diskriminacija.	Mokiniais dažnai kyla sunkumų neatsilikant ugdyme nuo bendraamžių. Jaučiasi mažiau galintys. Ugdymo turinys nėra jiems pritaikytas, o tai kelia sunkumus.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Analizuojant tyrimo duomenis, galima matyti, jog susidarė trys subkategorijos – sunkumai kylantys įtraukties procese, numatomos grėsmės ir galimybės, ir sunkumai su kuriais susiduria mokiniai turintys specialiųjų ugdymosi poreikių. Analizuojant pirmosios subkategorijos duomenis galima matyti, jog sunkumai valstybiniame sektoriuje specialistams kyla šie: trūksta specialistų ir specialistų stygius

juntamas. Taip pat specialistai dalinasi, jog juntamas metodinių priemonių stygius. Bei didelis darbo krūvis specialistams: „*didžiausias rūpestis dėl specialistų stygiaus – ypač specialiųjų pedagogų, taip pat aplinkos pritaikymas, artėjant visiškos įtraukties momentui būtų sunku priimti fizinę negalę turinčius vaikus*“ (IN16). „*Man sunkumus kelia darbo krūvis – kadangi vaikų su SUP nemažėja, tad darbo būna daug ir vis įvairesnio*“ „*taip pat labai gerai reikia išmanyti specialiųjų poreikių specifikacijas*“ (IN13).

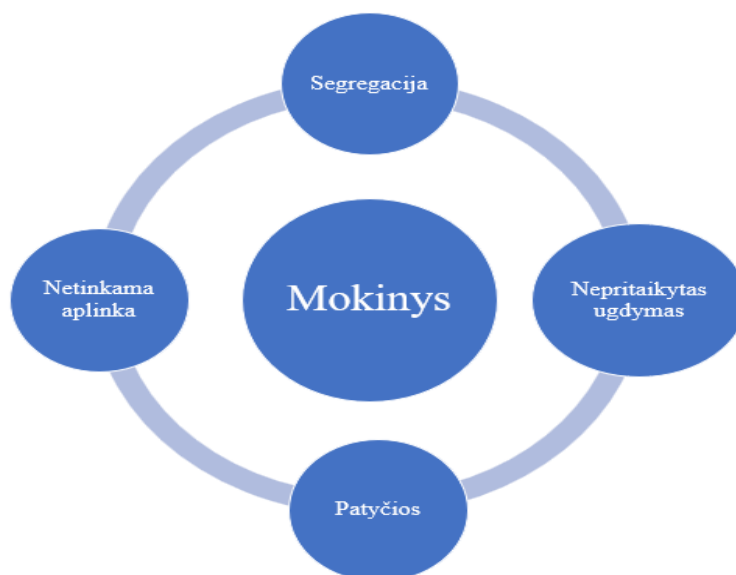
Privataus sektoriaus mokytojai dalinasi, kad sunkumus jiems kelia: metodikų stygius ir poreikių gausa, bei sunkumai keičiant nusistovėjusį bendruomenės požiūrį: „*aš kaip socialinė pedagogė matau, kad pedagogai ir specialistai dažnai nekeičia nusistovėjusių nuostatų, neieško naujų mokymo metodų, nesidomi*“ (IN14). „*Metodikų stygius bei poreikių gausa, kartais galima pasimesti tarp tiek gausių įvairių poreikių ir mokytojams rekomendacijų teikimo*“ (IN15).

Kita subkategorija aptarta tyrimo metu su specialiaisiais pedagogais – **aplinkos pritaikymas**. Aplinka gali būti tiek fizinė, tiek emocinė, tačiau lygiai taip pat turi atliepti įtraukties procese mokinių specialiuosius poreikius. sektoriaus darbuotojai dalinasi, kad grėsmės numato tokias: mokyklos nebus pasiruošusios priimti vaikų su dideliais specialiaisiais poreikiais; pasiekimų nuosmukis. „*kol kas mokykloms trūksta fizinės bazės, aiškiai jausis mokyklų atotrūkiai, o tai labai diferencijuos mokinių ir pačių mokyklų rezultatus*“ (IN13). „*Pagrindinė grėsmė – kad mokykla nebus prisitaikiusi priimti visų sutrikimų ir negalių vaikus, tiek aplinkos pritaikymo prasme, tiek pedagogų ir padėjėjų pasirengime*“ (IN16).

Privataus sektoriaus darbuotojai grėsmes ir galimybes mato kaip: perpildytos klasės ir pasimetę mokytojai, programos pritaikymo grėsmės ir ne visi vaikai gali būti ugdomi mokyklose. „*perpildytos mokyklos ir pasimetę mokytojai. Dalis mokytojų jau dabar nežino kaip dirbt su sup poreikių vaikais – kai šių vaikų mokyklose atsiras daugiau, dalis mokytojų tiesiog paliks mokyklas ir prasidės didesnis specialistų stygius*“ (IN15). „*Programų pritaikymas skirtingiems poreikiams. Vienoje klasėje yra 20 vaikų, tris iš jų su visiškais skirtingais poreikiais ir individualizuotoms programoms – kaip mokytojoms su tuo dirbti?*“ „(IN15) „*Visų pirma manau, kad ne visi SUP vaikai gali mokytis mokyklose, pirmiausia manau reiktų žiūrėti kaip vaikas jaučiasi ugdymo aplinkoje...*“ (IN14).

Trečia subkategorija išryškėjusi tyrimo metu – mokiniai su SUP susiduriantys su iššūkiais mokykloje. Buvo siekta išsiaiškinti, su kokiais iššūkiais susiduria mokiniai ugdydamiesi bendrojo ugdymo klasėse. Valstybinio sektoriaus atsakymai pasiskirstė taip: mokiniai pasiekia sėkmę, lengvai adaptuojasi, kai kurie patiria sunkumų adaptacinio periodo metu, o kai kurie vyresnėse klasėse patiria patyčias. „*mūsų mokykloj šie vaikai pasiekia gerų rezultatų ir gana lengvai adaptuojasi, tačiau atsiranda tokių atvejų kai mokykloje juos atstumia ir tyčiojasi iš jų*“ (IN16). „*Vaikai su SUP dažniausiai turi sunkumų prisitaikant prie klasės dinamikos, kai kurie jaučiasi atstumti ar kažko negebantys, kitiems yra sunkiau bendrauti ir aiškiai reikšti emocijas*“ (IN13).

Privataus sektoriaus specialistai pastebi – vaikams sunkumų kelia atsilikimas nuo bendraamžių, ko nors negebėjimas ar negalėjimas. „dažnai ugdymo turinys nėra jiems tiksliai pritaikytas, nes pedagogai tiesiog nežino kaip“ (IN14). „Mokiniam sunku neatsilikti ugdymo plotmėje, prisivyti bendraamžius, juntama vaikų segregacija vyresnėse klasėse“ (IN15). 10 pav. galima matyti, su kokiomis problemomis ir sunkumais susiduria tiek privataus, tiek valstybinio sektoriaus mokiniai turintys specialiųjų ugdymosi poreikių.

11 pav. Mokiniai susiduriantys su sunkumais. Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Kita kategorija kurią išsiskiria analizuojant tyrimo metu gautus atsakymus – **bendradarbiavimas**. Įtraukties metu itin svarbu darniai ir nuosekliai bendradarbiauti bei dirbti mokinio labui. Su specialistais buvo siekiama išsiaiškinti, kaip sekasi bendradarbiauti su mokytojais, kokius patarimus galima teikti mokytojams ir tėvais, kaip veikia vaiko gerovės komanda bei kaip dažnai vyksta bendradarbiavimas su PPT. 21 lentelėje matosi, kaip pasiskirsto gauti duomenys privačiame ir valstybiniame sektoriuje.

21 lentelė. Bendradarbiavimo svarba švietimo pagalbos specialistai

Kategorija	Subkategorijos	Valstybinis sektorius	Privatus sektorius
Bendradarbiavimas	<i>Bendradarbiavimas su mokytojais, tėvais, vadovais</i>	Vieni tėvai pripažįsta vaikų sutrikimus – kiti ne. Mokytojai yra labai geranoriški, matosi, kad dirba vaikų labui. Kilus sunkumams – mokytojai iškart konsultuojasi.	Tėvai tolerantiški ir pagarbūs savo vaikams. Tačiau kartais sunku priimti informaciją, kad vaikas susiduria su sunkumais. Noriai bendradarbiauja

	<i>Vaiko Gerovės komanda (VGK)</i>	VGK sudaryta ir veikia pagal poreikį, dalinasi patirtimi, kaip komunikuoti. VGK susitikimai organizuojami kartą į mėnesį. Sprendžiamos problemos dėl lankomumo.	Vaiko gerovės komanda veikia tik dokumentuose. Tikslai taikomi vaikams ir jų pasiekimams. Su mokytojais bendradarbiauja siekiant ugdytosi tikslų.
	<i>Bendradarbiavimas su pedagogine psichologine tarnyba (PPT)</i>	PPT atsiunčia išrašus ir diagnozę. Tačiau rekomendacijos nėra efektyvios. Pats procesas labai užtrunka.	Šis procesas nėra itin efektyvus, nes rekomendacijos nebūna konkrečios. Teikiamos rekomendacijos kas pusę metų.

Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024

Analizuojant bendradarbiavimo kategorijos duomenis matoma, kad susidarė trys subkategorijos – bendradarbiavimas su mokytojais, tėvais, vadovais; bendradarbiavimas su vaiko gerovės komanda,; bendradarbiavimas su pedagoginę psichologinę tarnybą. Valstybinio sektoriaus darbuotojai dalinasi, kad bendradarbiavimas su mokytojais, tėvais ir mokiniais – specialistai dalinasi, jog vieni tėvai pripažįsta vaikų specialiuosius poreikius, o kitų – ne. „*Bendraudant su tėvais, kurie augina specialiųjų ugdymosi poreikių vaikučius, būna įvairių situacijų. Vieni tėvai pripažįsta vaiko sutrikimus ir visiškai pasitiki specialistų ir mokytojų darbu, kiti tėvai yra labai reiklūs, tretieji nepripažįsta, kad vaikas gali turėti mokymosi sunkumų ir nesutinka, kad vaikas būtų vertinamas specialistų ir gautų pagalbą. Ypač didelės problemos kyla tuomet jei spec. poreikių vaikas turi ne tik mokymosi sunkumų, bet ir elgesio problemų, dėl jo fiziškai ar psichologiškai kenčia visa klasė, tuomet mokyklos komandai ypatingai reikia susitelkti dirbant su visos klasės bendruomene, nes smurtas yra nepriimtinas ar tai neurotipinis vaikas ar spec. poreikių. Kai kurių vaikų mokykla nėra pasiruošusi priimti, todėl ypač sunku tai pasakyti tėvams, kurie tvirtai nusprendę leisti į bendrojo ugdymo mokyklą ir kelia savo reikalavimus dėl patalpų pritaikymo, mokytojo padėjėjo darbo ir t.t. Sunkiai priima siūlymą vaikui parinkti kitą ugdymo įstaigą ar specialiojo ugdymo klasę. Mokytojai dažnai kreipiasi patarimų tiek susidūrę su elgesio problemomis, tiek dėl medžiagos pritaikymo, tiek dėl darbo su tėvais. Mes stengiamės visuomet konsultuoti savo kompetencijų ribos“* (IN16) „*Mokytojai ir vadovai yra labai geranoriški, matosi, jog dirba vaikų labui, kilus sunkumams ir neaiškumams – iškart konsultuojasi“* (IN13).

Privataus sektoriaus darbuotojai dalinasi, jog su tėvais ir mokytojais pavyksta bendradarbiauti ir mokytojai bei tėvai yra tolerantiški ir pagarbūs savo vaikams. Noriai bendradarbiauja, tačiau kai kuri tėvai sunkiau priima informacija, kad jų vaikas yra kitoks. „*Mokiniai, tėvai ir darbuotojai noriai bendradarbiauja, galima iškelti aiškius, ir pasiekiamus tikslus vaikui“* (IN15). „*Noriu pasidžiaugti, kad*

tėvai tampa atviresni, tolerantiškesni savo vaikams, tačiau jiems kartais vis tiek sunkiau būna priimti informaciją“ (IN14)

Antroji subkategorija išryškėjusi analizuojant duomenis – **bendradarbiavimas su vaiko gerovės komanda**. Valstybiniame sektoriuje galima pastebėti, jog ši komanda veikia pagal poreikį, dalinasi patirtimi, kaip ir ką komunikuoti su tėvais ar vaikais. „*Vaiko gerovės komisija posėdžius organizuoja vieną kartą per mėnesį, jai priklauso mokyklos administracija, pagalbos specialistai ir mokytojai dalykininkai. Dažnai į posėdžius kviečiame savivaldybės atstovus ar vaiko teisių specialistes. Čia daugiausia spendžiame problemas dėl lankomumo, elgesio problemų ir mokymosi rezultatų. Labai dažnai mokykla jau būna išnaudojusi visas turimas priemones ir neberanda būdų kaip padėti vaikui siekti sėkmingo dalyvavimo ugdymosi procese“ (IN16). „Susirinkę keliame klausimus, diskutuojame, kaip reiktų dirbti su SUP poreikių vaikais, dalinamės patirtimi, kaip komunikuoti tam tikrus aspektus“ (IN13).*

Privataus sektoriaus informantai dalinasi: jog vaiko gerovės komanda veikia tik dokumentuose, tikslai raikomi vaikams ir atsižvelgiama į jų pasiekimus. Bendradarbiaujama su mokytojais. „*Vaiko gerovės komisija veikia tik dokumentuose, posėdžiai nevyksta“ (IN14). „Dažniausiai keliame tikslus konkrečiam mokiniui ir mokytojai padeda jų pasiekti bei vaikas ugdytųsi pagal savo galimybes“ (IN15).*

Paskutinioji subkategorija **bendradarbiavimas su pedagogine psichologine tarnyba**. Valstybinio sektoriaus atstovai dalinasi: jog „*PPT siunčia diagnozes, tačiau pats procesas užtrunka, nes jie turi labai daug atvejų apsvarstyti“ (IN16). „PPT dažniausiai atsiunčia išrašus apie vaiko specialiuosius poreikius ir diagnozę jeigu tokia yra. Kiek teko turėti, mokytojai dalinasi, jog rekomendacijos nėra efektyvios, jos yra daugiau šabloniškos ir paviršutiniškos, su kuriomis daug nenudirbsi. Tad kai kurias rekomendacijas tenka keisti ir pritaikyti kas tinka vaikui atsižvelgiant į jo poreikius bei geriau pažįstant patį vaiką.“ (IN13).*

Privataus sektoriaus darbuotojai dalinasi: „*Šis procesas nėra itin efektyvus, nes pateikiamos rekomendacijos mokytojoms mažai ką padeda ir būna labai nekonkrečios, tad turime daugiau darbo įžidėti, tam kad ugdymo programa atitiktų vaiko galimybes ir galias“ (IN15). „teikiame rekomendacijas kas pusę metų, tačiau esant poreikiui galime ir dažniau“ (IN14).*

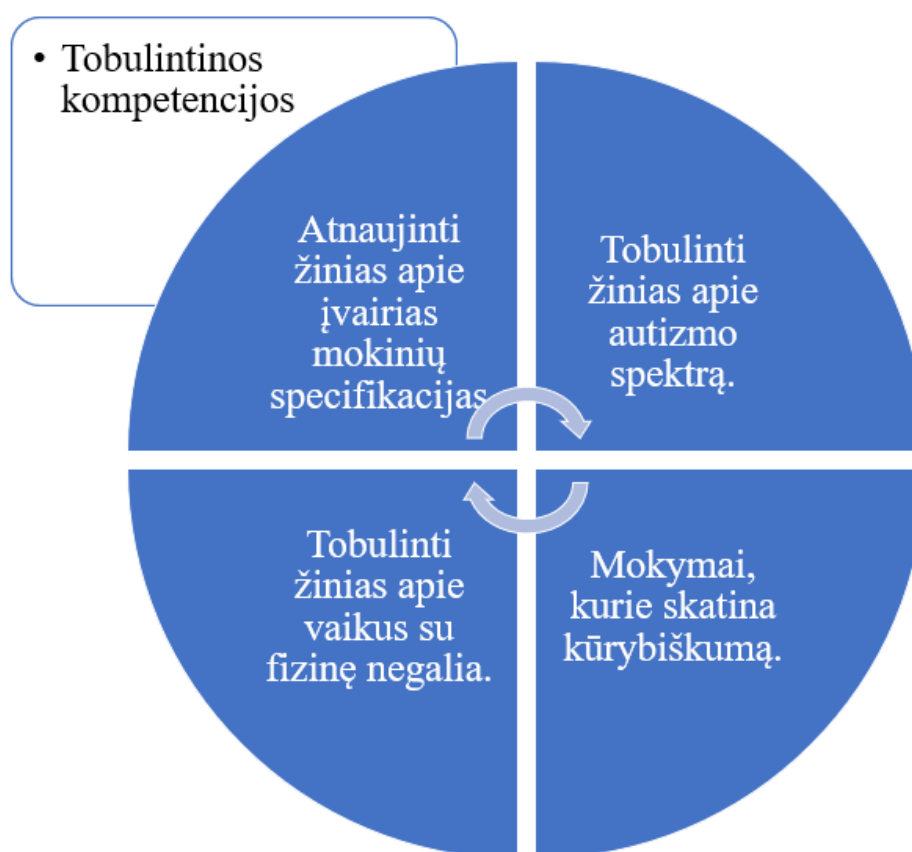
Taigi apibendrinant galima teigti – jog tiek privatus, tiek valstybinis sektorius puikiai bendradarbiauja su mokytojais, tėvais ar ugdytiniais, stengėsi ir bando ieškoti tinkamų sprendimų, bei įtraukti vaiką į ugdymą. Vaiko gerovės komanda – dažniausiai pataria, dalinasi patirtimi, teikia rekomendacijas, bei padeda mokytojams ir tėvams esant sudėtingoms situacijoms. PPT dalis išvadų būna neveiksnių ir neaktualių, dalis specialistų dalinasi, jog jos nėra konkrečios, o labiau šabloniškos.

Paskutinė kategorija išryškėjusi turimo metu – **specialistų kompetencijų tobulinimas**. Šiuo klausimu buvo siekta išaiškinti, kokias kompetencijas norėtų tobulinti darbui su SUP poreikių mokiniais.

Specialistai iš privataus ir valstybinio sektoriaus dalinasi, kokias kompetencijas jie nori tobulinti, kad įtraukties procesas vyktų sklandesnis ir būtų užtikrinami geresni rezultatai.

11 paveiksle pavaizduota kokių kompetencijų pritrūko struktūruoto interviu metu kalbinti informantai. Privataus ir valstybinio sektoriaus darbuotojai dalinasi, jog yra ganėtinai pasitikintys savo jėgomis, žinantys ir daug besidomintys savo sritimi.

Specialistų kompetencijų tobulinimas įtraukties klausimu – bene svarbiausia sritis, nes specialistai turi gebėti padėti mokiniams, žinoti kaip tą padaryti ir kokiais metodais vadovautis norint, jog mokinys pasiektų mokymosi sėkmę.

12pav. Specialistų tobulintinos kompetencijos. Sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

Specialistai tyrimo metu dalinasi: „atnaujinti žinias apie įvairias specialiųjų poreikių mokinių specifikacijas, jog galėčiau padėti daugiau mokinių“ (IN13). „tačiau man vis dar trūksta žinių apie autizmo spektrą, kurie ne tik nekalba, bet ir turi elgesio problemų ir stokoja socialinių įgūdžių“ (IN16). „Norėčiau plėsti žinias apie vaikus su judėjimo negalia, bei išsiaiškinti, kiek mokyklų yra tam pritaikytų“ (IN15). „Norėčiau mokymų, kurie ugdytų mano kūrybiškumą ir tiesioginių mokymų“ (IN14).

Taigi, apibendrinus visus tyrimo duomenis galima prieiti išvadą, jog įtraukties procesas mokyklose jau dabar vyksta. Tačiau pirmiausia reikia pradėti nuo to, jog mokytojai, vadovai ir specialistai turi aiškiai suvokti kas yra įtraukusis ugdymas, kokios vertybės yra toleruojamos. Taip pat

pastebima, jog vietomis privatus sektorius yra labiau pasiruošęs priimti mokinius su specialiųjų poreikių vaikais – kuria specialias erdves, turi daugiau specialistų. Valstybiniame sektoriuje juntamas didelis švietimo pagalbos specialistų stygius, ko iš to kyla grėsmės, jog mokytojai bus pervargę ir paliks mokyklas. Galima sakyti, jog įtraukusis ugdymas kaip procesas – jau yra mokyklose, tačiau nors ir yra pradžia, tačiau dar yra ką veikti šio proceso pagerinimui. Vienas iš esminių dalykų – padedančių įtraukties etape - finansavimas. Finansavimas specialistams, mokytojams, fizinės aplinkos kūrimui, emocinės aplinkos kūrimui. Taip pat asistentų samdai – tačiau būtina priimti į mokyklas asistentus, kurie jau žinotų kaip reikia dirbti su mokiniais.

DISKUSIJA

Nagrinėjant mokslinius šaltinius pastebima, jog įtraukties procesas Lietuvos švietimo sistemoje nėra naujas. Tačiau viskas prasideda nuo mokytojo ir vadovo požiūrio į šį procesą. Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog dalis mokytojų įtraukijį ugdymą suvokia ne taip, arba šio proceso bijo. Analizuojant tyrimo duomenis, vadovai dalinosi, jog mokytojus ir mokyklos bendruomenę supažindina su įtraukiojo ugdymo samprata. Įtraukties sąvoka per tą laiką keitėsi, tad mokytojams buvo sunku suprasti įtraukties apibrėžtį bei teigia, jog įtrauki mokykla tampa karštu tašku švietimo politikos procese. (Milteninenė, ir kiti, 2020).

Tyrimo metu paaiškėjo, jog pats svarbiausias politinis siekis yra įtraukios mokyklos kūrimas bei mokytojų, specialistų, vadovų kompetencijų tobulinimas darbui su SUP poreikių vaikais. Kokybinio tyrimo metu informantai teigė, jog dalis jaučiasi nepasiruošę, nes jiems trūksta kompetencijų. Sunku pritaikyti mokiniams ugdymo turinį bei valdyti klasę. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme apibrėžiama įtraukiojo ugdymo sąvoka bei užtikrina galimybę ir teisę įvairių poreikių vaikams gauti kokybišką išsilavinimą. Norwich (2022) savo tyrime teigia, jog kiekvieno žmogaus teisė yra gauti kokybišką išsilavinimą, nepaisant jo negalių, ar poreikių.

Svarbu paminėti, jog tyrimo metu taip pat paaiškėjo, jog mokykloms įtraukties procese trūksta finansavimo fiziniams erdvėms įrengti bei priemonėms įsigyti. Unesco teigia, jog nėra vieno tinkamo būdo finansuoti įtraukijį ugdymą ir įtraukios mokyklos plėtrą, tad finansavimas turėtų būti lankstus ir leidžiantis reaguoti į įvairovę. Bendra finansavimo tvarka, gali pagerinti įtraukties galimybes. Visas finansavimas ir išteklių naudojimas turi būti skaidrus ir stebimas. Tyrimo metu paaiškėjo, jog dalies finansavimo erdvėms įrengti ar mokytojų specialistų samdai – trūksta.

Tyrimo metu buvo identifikuota pagalbos specialistų svarba bei reikalingumas. Mokykla turi sudaryti sąlygas mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių gauti būtiną švietimo pagalbą, rengti mokinio individualų mokymo planą. (ŠMSM, 2020). Dalis mokyklų teigė, jog jiems trūksta švietimo pagalbos specialistų. Pasak Kvieskienės ir kitų (2022) kad švietimo procesas būtų lankstus – kiekviena pamoka turi būti integruojama bei prisidėtų prie mokinių socialinės ir emocinės sveikatos.

Dar vienas aspektas apžvelgtas literatūroje ir išryškėjantis tyrime – mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų bendradarbiavimas. Bendradarbiavimas mokiniui su specialiaisiais poreikiais labai reikalingas ir turi įtakos mokinių pasiekimams, nes specialistų išvados būna konkrečios ir labiau individualizuotos mokiniams.

Iki šiol valstybinės ir privačios ugdymo įstaigos jokiame tyrime nebuvo lyginamos, o tai duoda labai siaurą diskusijos lauką. Tačiau mokslininkai vis dar plačiai gvildena įtraukties sampratos klausimus, bei svarsto, kaip organizuoti įtraukijį ugdymą, ir kokios įtakos tai turės mokykloms.

Literatūros analizė atskleidė, kad įtraukties sėkmei ir pilnavertei įtraukiajai mokyklai labai svarbu vienodai suvokti įtrauktį, turėti kompetentingus mokyklų darbuotojus, bei itin svarbu bendradarbiauti su mokytojais, tėvais, vadovais, specialistais.

Tyrimo metu gauti rezultatai atskleidė, jog įgyvendinant įtraukiojo ugdymo principus pradinėse mokyklose Vilniaus miesto savivaldybėje reikia pasiruošimo – pirma reikia pradėti nuo mokytojų ir vadovų aiškos įtraukties sampratos, finansavimo, bei kompetencijų tobulinimo.

IŠVADOS

1. Nustatyta, kad įtraukiojo ugdymo samprata Švietimo sistemoje sistemingai keitėsi ir keitėsi pats mokymo supratimas. Nors mokyklos nuo naujų mokslo metų privalės priimti mokinius su įvairiais specialiaisiais poreikiais – įtraukties sąvoką mokyklose pravartu išgryninti ir susisteminti. Įtraukusis ugdymas – tai ugdymas apie kiekvieną mokinį. Atlikus teorinių šaltinių analizę buvo galima matyti, kaip keitėsi pats įtraukiojo ugdymo apibrėžimas, nuo inkliuzinio ugdymo iki įtraukios mokyklos sampratos. Su sąvoka keičiasi ir žmonių požiūris į specialiųjų poreikių mokinius ir jau suaugusius žmones. Pastebėta, kad įtraukusis ugdymas taip pat apibrėžimas Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, nacionaliniuose dokumentuose, dalinantis užsienio šalių patirtimi.
2. Teorinių šaltinių analizė atskleidė, kad mokyklose itin stinga švietimo pagalbos specialistų, mokytojų asistentų. Įtraukties procese mokyklos gali gauti įvairias pagalbos priemones – švietimo pagalbos specialistai dirba tam, kad įtraukties procesas mokyklose būtų sklandesnis. Lietuvoje išskiriamos trys švietimo pagalbos rūšys: psichologinė pagalba, socialinė pagalba, specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba. Taip pat itin svarbu mokyklose vadovo kaip lyderio vaidmuo, vadovas turi itin daug galios formuojant įtraukties sampratą mokyklose.
3. Teorinė analizė atskleidė, kokia įtraukiojo ugdymo padėtis yra Lietuvos mokyklose, kuriose savivaldybėse trūksta finansavimo ir kokios lėšos yra skiriamos mokytojams, švietimo pagalbos specialistams, mokyklų įrangai ir erdvių kūrimui įtraukiojo ugdymo procese. Teorinės analizės metu išryškėjo mažų savivaldybių problema – mažose savivaldybėse mažiau finansavimo ir resursų įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui, ir čia vadovai susiduria su dideliais iššūkiais.
4. Atlikus kokybinio tyrimo duomenų analizę buvo išsiaiškinta, jog įtraukties procesui tiek valstybinės, tiek privačios mokyklos turi dar ruošti. Vilniaus miesto savivaldybėje privataus sektoriaus mokytojai jaučiasi labiau pasiruošę įtraukties procesui nei valstybinio sektoriaus. Tačiau vadovų interviu metu paaiškėjo – jog jie pokyčių nevykdo sistemingai, o tai užkertą kelią kokybiškam ugdymo procesui. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad didelė dalis įtraukties sampratos priklauso nuo vadovo nuostatų ir gebėjimų tai perteikti bendruomenei. Analizuojant tyrimo duomenis buvo galima matyti, kad mokytojai kaip grėsmes mato padidėjusį darbo krūvį ir rezultatų nuosmukį, taip pat mokytojai teigia, jog ne visos mokyklos pasiruošusios įtraukties procesui – daug kur trūksta fizinių erdvių įrengimo bei pačių specialistų. Esminis skirtumas pastebimas tarp privataus ir valstybinio sektoriaus toks – jog privačiose mokyklose daugiau specialistų ir labiau pritaikyta fizinė erdvė, taip pat daugiau jaunų mokytojų ir jaunų specialistų, kurie dirba mokinio labui. Vienas iš sunkumų kylantis mokykloms – finansavimo klausimas bei mokytojų kompetencijų ugdymas ir mokytojų asistentų apmokymas.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos formuluojamos remiantis teorine duomenų analize, nacionalinių dokumentų, Švietimo įstatymo, tyrimo duomenų analize.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai:

1.Švietimo mokslo ir sporto ministerijai. Rekomenduojama sudarant ir atnaujinant bendrąsias pradinio ugdymo programas įtraukti ir mokiniams turintiems SUP skirtus užduočių pavyzdžius ir juos iliustruoti – taip mokytojos žinos nuo ko atsispirti konstruojant ugdymą. Bendroji pradinio ugdymo programa skirta mokytojams, kurie galėtų iš jos konstruoti ugdymo turinį. Tyrimo metu pastebėta, jog mokytojoms ypatingai sunku konstruoti ugdymo turinį SUP poreikių mokiniams, tad atnaujinus „Bendroji pradinio ugdymo programa“ programą ir pritaikius ją SUP poreikių mokiniams, bei iliustravus – mokytojos turėtų žymiai didesnę duomenų bazę.

2. Vilniaus miesto savivaldybėje itin didelis stygius švietimo pagalbos specialistų ir ne visi mokytojai geba dirbti su specialiųjų poreikių vaikais. Todėl rekomenduojama į mokytojų profesinį rengimą įtraukti specialiosios pedagogikos kursus ir ne tik supažindinti studentus su kursu, tačiau ir patiems pedagogams sudaryti galimybę tobulinti žinias įvairiais specialiosios pedagogikos klausimais. Taip išspręstų švietimo pagalbos specialistų stygių ir mokytojai jautęsi labiau pasiruošę. Taip pat tobulinti mokytojų kompetencijų aprašą ruošiant pedagogus ir į jį įtraukti gebėjimą diferencijuoti ugdymo turinį skirtingų poreikių mokiniams.

Vilniaus miesto savivaldybei:

1. Rekomenduojama visiems Vilniaus miesto mokytojams rengti mokymus ir kalbėti apie įtraukų ugdymą, formuoti diskusines grupes, šių mokymų metu mokytojai galėtų dalintis patirtimi ir aiškiais pavyzdžiais kaip dirbti su konkrečiais įtraukties atvejais. Pavyzdžių ir gerosios patirties sklaida paspartins įtraukties plėtrą ir užtikrins geresnę pasiruošimą, o tai leis pasiekti kokybės.

2. Mokykloms neužtenka finansavimo įtraukiojo ugdymo plėtrai – stinga lėšų fiziniai aplinkai sukurti, sensomotoriniams kambariams, arba erdvėms, kur vaikai galėtų nurimti ir atsipalaiduoti. Ne visos mokyklos pritaikytos didelių specialiųjų poreikių mokiniams, tad rekomenduojama didinti finansavimą fizinės aplinkos sukūrimui. Reiktų keisti įtraukiojo ugdymo finansavimo modelį arba jį padaryti lankstesnį.

Pradinių mokyklų įstaigų vadovams:

1. Rekomenduojama mokyklose sukurti mokytojų motyvacines ir palaikymo sistemas dirbant su Specialiųjų poreikių mokiniams, mokytojai dalinosi, jog vadovai, net nepaskatina žodžiu.

2. Rekomenduojama dalintis gerąja patirtimi tarp mokytojų ir tarp kitų švietimo įstaigų – taip mezgant bendradarbiavimo tinklus.

SANTRAUKA

Burneikaitė, Rasa (2024). Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkiai Vilniaus miesto savivaldybės pradinėse mokyklose. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio universitetas.

Lietuvos bendrojo ugdymo švietimo sistema turėtų būti sudaryta įtraukties principais. Ugdymo įstaigose turėtų būti sudaromos sąlygos, kiekvienam asmeniui ugdytis, plėtoti savo gebėjimus, gauti jiems reikiamą pagalbą laiku, bei patirti ugdymosi sėkmę. Be galo svarbu, kultūrinėje, socialinėje veikloje būti nediskriminuojamiems, dėl švietimo pagalbos reikalingumo. 2020 metais priimti Švietimo įstatymo pakeitimai, nusako, kad bendrojo lavinimo mokyklos, negalės atsisakyti priimti mokinių turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Kuo toliau, tuo labiau galima justi įtraukiojo ugdymo svarbą ir reikalingumą. Vienas iš būdų kuris leidžia, pasiekti sėkmę diegiant įtraukujį ugdymą į pradžines klases, yra konkrečių ugdymo tikslų, priemonių ir rezultatų numatymas. Taip pat svarbu yra suvokti, kad į klases atvyks, ne tik skirtingų gebėjimų, bet ir skirtingų kultūrų vaikai, kuriems reikės visakeriopos įtraukties į ugdymo procesą. Taip pat įtraukiojo ugdymo procesą palengvina ir mokyklose vykstantis mokytojų ir mokyklų vadovų ruošimas šiems iššūkiams, išteklių gausa. (Schuelka, 2018). Mokyklos kuo greičiau turi prisitaikyti prie pokyčių ir sklandžiai diegti įtraukujį ugdymą. **Darbo tikslas:** Ištirti, kokie iššūkiai kyla įgyvendinant įtraukujį ugdymą pradinėse mokyklose. **Darbo uždaviniai:** 1. Išanalizuoti ir aprašyti įtraukiojo ugdymo sampratą, kaitą, bei įgyvendinimą literatūroje bei valstybiniuose dokumentuose. 2. Aprašyti ir parengti tyrimo metodologiją, tyrimo įrankius ir klausimyną. 3. Atlikti tyrimą apklausiant vadovus, mokytojus ir švietimo pagalbos specialistus įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo klausimais. 4. Gautus tyrimo duomenis išanalizuoti, susisteminti bei pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai: mokslinių tyrimų, dokumentų, literatūros analizė, struktūruotas interviu, gautos informacijos interpretavimas.

Tyrimo išvados: Atlikus kokybinio tyrimo duomenų analizę buvo išsiaiškinta, jog įtraukties procesui tiek valstybinės, tiek privačios mokyklos turi dar ruoštis. Tačiau vadovų interviu metu paaiškėjo – jog jie pokyčių nevykdo sistemingai, o tai užkertą kelią kokybiškam ugdymo procesui. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad didelė dalis įtraukties sampratos priklauso nuo vadovo nuostatų ir gebėjimų tai perteikti bendruomenei. Analizuojant tyrimo duomenis buvo galima matyti, kad mokytojai kaip grėsmės mato padidėjusį darbo krūvį ir rezultatų nuosmukį, taip pat mokytojai teigia, jog ne visos mokyklos pasiruošusios įtraukties procesui – daug kur trūksta fizinių erdvių įrengimo bei pačių specialistų. Esminis skirtumas pastebimas tarp privataus ir valstybinio sektoriaus toks – jog privačiose mokyklose daugiau specialistų ir labiau pritaikyta fizinė erdvė, taip pat daugiau jaunų mokytojų ir jaunų specialistų, kurie dirba mokinio labui.

Darbo struktūra: įvadas, keturi skyriai, išvados ir rekomendacijos, santrauka lietuvių ir anglų kabomis, literatūros sąrašas, priedai, 86 puslapiai su priedais.

Raktiniai žodžiai: įtraukusis ugdymas, įtrauki mokykla, mokytojas, vadovas, švietimo pagalbos specialistai.

SUMMARY

Burneikaitė, Rasa (2024). Challenges of implementation of inclusive education in primary schools of Vilnius city municipality. Master's thesis. Mykolo Romerio university.

The education system of general education in Lithuania should be based on the principles of inclusion. In educational institutions, conditions should be created for each person to learn, develop their abilities, receive the necessary help in time, and experience educational success. It is extremely important not to be discriminated against in cultural and social activities due to the need for educational assistance. Amendments to the Law on Education adopted in 2020 stipulate that general education schools cannot refuse to accept students with special educational needs (Ministry of Education, Science and Sports, 2022). The further you go, the more you can feel the importance and necessity of inclusive education. One of the ways to achieve success in implementing inclusive education in primary classes is the provision of specific educational goals, tools and outcomes. It is also important to realize that not only children of different abilities, but also of different cultures will come to the classrooms, who will need full inclusion in the educational process. Also, the process of inclusive education is facilitated by the preparation of teachers and school leaders for these challenges, and the abundance of resources. (Schuelka, 2018). Schools must adapt to changes as quickly as possible and smoothly implement inclusive education. **Study aims:** To investigate what challenges arise in the implementation of inclusive education in primary schools. **Tasks:** analyze and describe the concept, change and implementation of inclusive education in literature and state documents. 2. Describe and prepare research methodology, research tools and questionnaire. 3. Conduct research by interviewing managers, teachers and educational support specialists on the implementation of inclusive education. 4. After receiving the research data, analyze, systematize and present conclusions and recommendations. **Research methods:** analysis of research, documents, literature, structured interviews, interpretation of received information.

Research conclusions: After analyzing the qualitative research data, it was found that both public and private schools still need to prepare for the inclusion process. However, during the managers' interviews, it became clear that they do not carry out changes systematically, which prevents a quality education process. The results of the study reveal that a large part of the concept of inclusion depends on the manager's attitudes and abilities to convey it to the community. Analyzing the research data, it was possible to see that teachers see an increased workload and a decline in results as threats, and teachers also say that not all schools are ready for the inclusion process - in many places, the provision of physical spaces and the specialists themselves are lacking. The essential difference between the private and public sector is that private schools have more specialists and a more adapted physical space, as well as more young teachers and young specialists who work for the benefit of the student.

Structure of the work: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, summary in Lithuanian and English commas, bibliography, appendices. 86 pages of paper.

Keywords: inclusive education, inclusive school, teacher, manager, educational support specialists.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. A Guide for ensuring inclusion and equity in education (2017). France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Education 2030. Prieiga per internetą: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248254/PDF/248254eng.pdf.multi>
2. Aidukienė, T. (2015). Mokinių ugdymosi poreikių skirtybės. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/2015-11-10-t-aidukiene-mokiniu-ugdymosi-poreikiu-skirtybes-pedagogo-duona-kasdiene/>
3. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2018). *Inkliuzinis ar įtraukusis ugdymas: Socialinių konstruktyvų interpretacijos švietimo kaitos kontekste. Specialusis ugdymas, 1 (38), 1-22.* Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT0001:J.04~2018~1588837920940/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
4. Anilkumar, A. (2021). *The Most Effective Teaching Strategies To Use In Your School: Evidence Based And Proven To Work.* Third space learning. Prieiga per internetą: <https://thirdspacelearning.com/blog/teaching-strategies/#21-1-spaced-practice>
5. Bagaliūnienė, A., Borcovienė, A., Dubovikienė, A., Jagminaitė, A., Jasiulė, E., Kryžanauskienė, M., Šatė, G., Ungeitytė, I. (2023) Patarimai pedagogams įtraukiojo ugdymo temomis. Vilnius: Lietuvos aklųjų ir tryparegių centras. Prieiga per internetą: <https://jzum.lt/wp-content/uploads/2023/05/Elektroninis-leidiny-s-%E2%80%9EBE-streso-%E2%80%933-zingsnis-itraukiojo-ugdymo-link.-Patarimai-pedagogams-itraukiojo-ugdymo-temomis.pdf>
6. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams.* Klaipėda : S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
7. Braslauskienė, R., Klanienė, I. (2021, liepos 5). *Developing the competences of primary school teachers through inclusive education.* Edulearn 21. Prieiga per internetą: <https://library.iated.org/view/BRASLAUSKIENE2021DEV>.
8. Dinapienė, S. (2020). *Švietimo įstaigų vadovų 2019 m. vertinimo ataskaitose pateiktų kompetencijų, kurias norėtų tobulinti pedagogų kvalifikacijos tobulinimo institucijų, gimnazijų ir ikimokyklinio švietimo įstaigų vadovai, kokybinė analizė.* Vilnius: Nacionalinė Švietimo agentūra. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/03/Svietimo-istaigu-vadovu-2019-m-metu-veiklos-ataskaitose-pateiktu-kompetenciju-tobulinimo-poreikis.pdf>
9. Ebersold, S., Meijer, C. (2016). *Financing inclusiv education: policy challenges, issues and trends.* European Egency. Doi: 10.1108/S1479-363620160000008004
10. Education 2030. (2015) *Framework for action for implementation of sustainable development goal 4 ensure inclusive and equitable education and promote lifelong learning opportunities for all.* Paris:

- UNESCO. Prieiga per internetą: [education-2030-incheon-framework-for-action-implementation-of-sdg4-2016-en_2.pdf](https://unesco.org/education-2030-incheon-framework-for-action-implementation-of-sdg4-2016-en_2.pdf) (unesco.org)
11. European Agency. (2019). *European Agency Statistics on Inclusive Education: 2018/2019 School Year Dataset Cross-Country Report*. Prieiga per internetą: <https://www.european-agency.org/resources/publications/EASIE-2018-2019-cross-country-report>
 12. Europos komisija (2023). *Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo finansavimas*. Europa: Eurydice. Prieiga per internetą: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/lt/national-education-systems/lithuania/ikimokyklinio-priesmokyklinio-ir-bendrojo-ugdymo-finansavimas>
 13. *Europos socialinio fondo agentūra* (2022) *Tūkstantmečio mokyklų programa*. Vilnius. Prieiga per internetą: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/bendra-informacija/programos-igyvendinimas/>
 14. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo plėtros agentūra, (2021). *Raktiniai principai – parama kuriant ir įgyvendinant įtraukiojo ugdymo politiką*. Odensė, Danija. Prieiga per internetą: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Key Principles 2021 LT.pdf>
 15. Fajarwati, D. (2017) *Implementation of school management inclusive education institutions*. Ministry of Education and Culture, Indonesia. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/Rasa/Downloads/25882341.pdf>
 16. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/6bc9b0c7-425b-4420-a2cd-e6ec2d12736a/content?fbclid=IwAR24LkGXb5BoaTvx5xuJMf8WoKSF0mgO1sWf9YgjQdqvZZS AZzKcEpKHp4>
 17. Galkienė, E. (2021). *Kokybinė įtraukiojo ugdymo slinktis visuomenės raidos kontekste: dialektinis modeliavimas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas
 18. Grincevičienė, V. (2015). *Įtraukusis ugdymas: mokinių tėvų rūpesčiai ir lūkesčiai*. DOI: [10.3846/cpe.2015.269](https://doi.org/10.3846/cpe.2015.269).
 19. Hegarty, S., Alur, M. (2002). *Education and children with special needs. From segregation to inclusion*. London: Sage publications. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=5CCeoWXi2agC&oi=fnd&pg=PA77&dq=unesco+inclusive+education&ots=8PrKqlolln&sig=t2N03DussWLFY715TdKryKVN6fA&redir_esc=y#v=onepage&q=unesco%20inclusive%20education&f=false
 20. Įtraukties link. Ką turi žinoti mokykla? Atmintinė mokykloms. (2022). Vilnius: Nacionalinė Švietimo agentūra. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/12/Itraukties-link.-Ka-turi-zinoti-mokykla.Atmintine-mokykloms.pdf>

21. *Įtraukusis ugdymas nuo 2024 metų: kokios pagalbos sulauks vaikai ir mokytojai?* (2022). Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Prieiga internetu: <https://smsm.lrv.lt/lt/naujienos/itraukusis-ugdymas-nuo-2024-metu-kokios-pagalbos-sulauks-vaikai-ir-mokytojai?lang=lt>.
22. *Įtraukusis ugdymas*. (2018). Nacionalinė Švietimo agentūra. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/svietimo-pagalbos-departamentas/itraukties-pletros-skyrius/itraukusis-ugdymas/>
23. Jakavonytė – Staškuvienė, D., Sakadolskienė, E. (2017). *Mokslu grįsto švietimo link: recenzuotų mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos Edukologijos universitetas.
24. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
25. Kaffemanienė. I., Geležinienė, R., Jurevičienė, M., Tomėnienė. M., (2022). *Autizmas: pažinti, suprasti, padėti. Recenzuota mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga*. Vilnius: Vilniaus universiteto Šiaulių akademija.
26. Kvieskienė, G., Hopkins, Ch., Kvieska, V., Kohl, K. (2022). *Transformuojamo švietimo kompetencijų modeliavimas*. Vilnius: Vytauto Didžiojo Universitetas Švietimo Akademija. Prieiga per internetą: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/d7016700-db9b-46b8-9b26-0820a51dce62/content>
27. Landsbergienė, A. (2019). *Pradinukų abėcėlė tėvams ir mokytojams*. Vilnius: Dvi tylos.
28. *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. 2022 Įtraukusis ugdymas* (2022). Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra
29. *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*. (2012). Prieiga per internetą: <https://www.docdroid.net/OHqeBsc/lietuva2030.pdf>.
30. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas (1990). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.428?faces-redirect=true>
31. *Lietuvos Respublikos Konstitucija*, 1992. Prieiga per internetą: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
32. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, Lietuvos Respublikos Seimas, 2011. E-tar : prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A3AD08EA5D0/asr>
33. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*. (2011). Lietuvos Respublikos Seimas. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>
34. *Lietuvos respublikos švietimo, sporto ir mokslo ministerija*. (2021). *Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo kryptingumas mokyklose vykdančiose bendrojo ugdymo programas*. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/03/2021-m.-teminio-isorinio-vertinimo-ataskaita_22-3-3-GV_TA.pdf.

35. Miltenienė, R., Kaffemaniene, I., Meliene, R., Kairiene, D., Geležinienė, R., Tomėnienė, L. (2020). *Specialusis ugdymas ir jo transformacijos įtraukiojo švietimo kontekste. Monografija*. Šiauliai: Šiaulių universitetas
36. Miltinienė, L., Valuckienė, J., Damkuvienė, M., Balčiūnas, S., Petukienė, E. (2022) Vadovų požiūris ir veikmė kuriant įtraukią mokyklą. Vilnius: Vytauto Didžiojo Universitetas. Doi: <https://doi.org/10.15388/se.2022.v1i44.11>
37. Mitchell, D., Sutherland, D. (2020). *What really works in Special and Inclusive education. Using Evidence – based teaching strategies*. doi: 10.4324/9780429401923.
38. Mokyklų tobulinimo centras (2022). Mokinių, tėvų ir pedagogų nuomonės apie įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą mokykloje tyrimas. Vilnius: NŠA. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/12/Tyrimas_itraukusis_202206_compressed.pdf
39. Norwich, B. (2022). Research about inclusive education: are the scope, reach and limits empirical and methodological and/or conceptual and evaluative?. England: University of Exeter, doi: <https://doi.org/10.3389/feduc.2022.937929>
40. *Nutarimas dėl aštuonioliktosios Lietuvos respublikos vyriausybės programos*. (2020). Lietuvos Respublikos seimas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>.
41. Rakickienė, R. (2020). *Mokyklinio amžiaus vaiko ir jaunuolio kognityviosios ir socialinės-emocinės raidos aprašas*. Mokykla 2030. Nacionalinė Švietimo agentūra. Prieiga per internetą: <https://www.mokykla2030.lt/kompetenciju-ir-vaiko-raidos-aprasai>
42. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos Universitetas. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija/link/5a98770c45851535bce0c920/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19
43. Schuelka, J. (2018). *Implementing inclusive education. K4D Helpdesk Report*. Brighton, UK: Institute of Development Studies. Prieiga per internetą: https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/14230/374_Implementing_Inclusive_Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y.1
44. Slavinskaite, R., M., Belhaj, M. (2023). Universalaus dizaino priemonių vedlys. Vinius: Kurk Lietuvai. Prieiga per internetą: <https://drive.google.com/file/d/1IBeCCiG0Zd2TgsTltFKRYz3ccRIHQcDG/view>
45. Švietimo naujienos (2023). Kasmet auga valstybės finansavimas švietimo pagalbai. Prieiga per internetą: <https://www.svietimonaujienos.lt/kasmet-auga-valstybes-finansavimas-svietimo-pagalbai/>

46. Švietimo problemos analizė (2022). *Pagalbos mokiniui specialistų rengimas ir funkcijos: Lietuvos ir užsienio patirtis*. Vilnius: Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/04/03Pagalbos-mokiniui-specialistu-rengimas.pdf>
47. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (2019). *Švietimo būklės apžvalga*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/07/Svietimo-bukles-apzvalga-2019-web.pdf>
48. Švietimo, Mokslo ir sporto ministerija (2021). Projektas „tęsk“. Pedagogo profesijos kompetencijų aprašas. Vilnius: Nacionalinė Švietimo agentūra. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2021/11/Pedagogo-profesijos-kompetenciju-aprasas_III-lygmenys-atnaujintas.pdf
49. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (2021). *Švietimo būklės analizė. Mokytojų rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas: poreikis ir galimybės*. Vilnius: Nacionalinė Švietimo agentūra
50. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (2022). *Švietimo būklės analizė. Pagalbos mokiniui specialistų rengimas ir funkcijos: Lietuvos ir užsienio patirtis*. Vilnius: Nacionalinė Švietimo agentūra
51. Švietimo, sporto ir mokslo ministerija (2022). *Švietimo problemos analizė. Pagalbos mokiniui specialistų rengimas ir funkcijos: Lietuvos ir užsienio patirtis*. Vilnius: Nacionalinė Švietimo agentūra
52. Švietimo, sporto ir mokslo ministerija (2022). *Švietimo būklės analizė. Mokinių iš (ne)palankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos ugdymo(si) pasiekimai ir parama jų veiksmingam mokymuisi*. Vilnius: Nacionalinė Švietimo Agentūra
53. *The Victorian Curriculum*. (2016). Prieiga per internetą: <http://kerangsouthps.vic.edu.au/wp-content/uploads/2016/05/Victorian-Curriculum-Foundation-to-Level-6.pdf>
54. United Nations (2015). *Quality education: why it matters. The global goals*. Prieiga per internetą: <https://www.globalgoals.org/>
55. Vaicekauskienė, V. (2013). *Gerosios mokyklos koncepcija*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija. prieiga per internetą: https://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2015/08/GM_koncepcija_11-121-V.V..pdf
56. Valiušytė, K., Lamanaskas, V. (2021). Gabių mokinių ugdymo organizavimas bendrojo ugdymo mokyklose: mokytojų pozicija. Kaunas: Švietimas. Doi: [10.48127/spvk-epmq/21.13.22](https://doi.org/10.48127/spvk-epmq/21.13.22)
57. Van Kessel, R., Roman – Urestarazu, A., Ruigrok, A., Holt, R., Commers, M., Hoekstra, R., Czabanovska, K., Braybe, C., Baron – Cohen, S. (2019). *Autism and family involvement in the right to education in the EU: policy mapping in the Netherlands, Belgium and Germany*. London: Department of Psychology.

58. Vilniaus pedagoginė psichologinė tarnyba (2022). Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas bendrojo ugdymo mokyklose. Rekomendacijos. Prieiga per internetą <https://vilniausppt.lt/wp-content/uploads/2020/11/REKOMENDACIJOS-galutinis.pdf>
59. Visuotinė lietuvių enciklopedija (2024). Kokybiniai tyrimai. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/kokybiniai-tyrimai/>
60. Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

PRIEDAI

Priedas nr. 1

Sveiki, esu Mykolo Romerio Universiteto, Viešojo administravimo švietimo ir mokslo politikos ir vadybos magistrantūros iššestinių studijų studentė Rasa Burneikaitė. Šiuo metu rašau magistro baigiamąjį darbą, kurio tema „Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkiai Vilniaus miesto savivaldybės pradinėse mokyklose,„. Šio tyrimo tikslas yra – išsiaiškinti kokia įtraukiojo ugdymo padėtis pradinėse mokyklose bei kokie iššūkiai kyla įgyvendinant įtraukujį ugdymą. Jūsų profesinė patirtis, konkretūs pavyzdžiai atsakant į klausimus, padėtų išsiaiškinti, kaip sekasi įtraukujį ugdymą įgyvendinti mokyklose, vykdančiose pradinio ugdymo programą.

Užtikrinu, kad visa gauta informacija yra konfidenciali, jūsų ugdymo įstaiga ar tapatybė tikrai nebus atskleista. Gauta informacija bus sisteminama ir apibendrinama, jeigu sutinkate, norėčiau pateikti jums šiuos klausimus.

Ačiū!

KLAUSIMAI MOKYKLŲ VADOVAMS:

1. Kaip suprantate įtraukujį ugdymą? Kaip įtraukiojo ugdymo procesas suprantamas mokyklos personalui/ bendruomenėje? (truputį skamba kaip egzamino klausimas)
2. Kaip oranizuojamas įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas mokykloje?
3. Su kokiais iššūkiais susiduriate organizuodami šį procesą?
4. Kokiais klausimais dažniausiai tenka konsultuoti tėvus? Mokytojus?
5. Pateikite pavyzdžių, su kokiomis problemomis dažniausiai tėvai/ mokytojai kreipiasi pagalbos?
6. Kokius įvardintumėte pagrindines grėsmes ir iššūkius mokykloms integruojant SUP vaikus ir užtikrinant įtraukujį ugdymą?
7. Kas jūsų mokykloje jau yra padaryta ruošiantis įtraukties procesui?
8. Kaip vertinate / ką manote apie mokytojų kompetenciją dirbti su SUP poreikių vaikais?
9. Ar/Kaip vyksta mokytojų ir specialistų bendradarbiavimas mokykloje? Pateikite pavyzdžių, kaip?
10. Kaip manote, kas yra svarbiausia norint užtikrinti kokybišką įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą?

Priedas nr.2

Sveiki, esu Mykolo Romerio Universiteto, Viešojo administravimo švietimo ir mokslo politikos ir vadybos magistrantūros iššestinių studijų studentė Rasa Burneikaitė. Šiuo metu rašau magistro baigiamąjį darbą, kurio tema „Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkiai Vilniaus miesto savivaldybės pradinėse mokyklose,,. Šio tyrimo tikslas yra – išsiaiškinti kokia įtraukiojo ugdymo padėtis pradinėse mokyklose bei kokie iššūkiai kyla įgyvendinant įtraukųjį ugdymą. Jūsų profesinė patirtis, konkretūs pavyzdžiai atsakant į klausimus, padėtų išsiaiškinti, kaip sekasi įtraukųjį ugdymą įgyvendinti mokyklose, vykdančiose pradinio ugdymo programą.

Užtikrinu, kad visa gauta informacija yra konfidenciali, jūsų ugdymo įstaiga ar tapatybė tikrai nebus atskleista. Gauta informacija bus sisteminama ir apibendrinama, jeigu sutinkate, norėčiau pateikti jums šiuos klausimus.

Ačiū!

KLAUSIMAI MOKYTOJAMS:

1. Kaip suprantate įtraukųjį ugdymą? Ar klasėje turite vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais?
2. Kas kelia daugiausiai iššūkių dirbant su SUP vaikais?
3. Kokiais klausimais dažniausiai tenka konsultuotis pas švietimo pagalbos specialistus?
4. Kaip manote, kas yra svarbiausia norint užtikrinti kokybišką pasiruošimą įtraukiajam ugdymui?
5. Kaip jaučiasi vaikai turintys SUP pamokų metu?
6. Kur daugiausiai sunkumų kyla Jums?
7. Ar bendradarbiaujate su švietimo pagalbos specialistais? Ar jie teikia rekomendacijas?
8. Kaip jūsų mokykloje yra skatinama ir motyvuojama dirbti su SUP poreikių vaikais?
9. Kokias kompetencijas ar žinias norėtumėt tobulinti šiam procesui?
10. Ar bendradarbiaujate su tėvais įtraukiojo ugdymo klausimais ?

Priedas nr. 3

Sveiki, esu Mykolo Romerio Universiteto, Viešojo administravimo švietimo ir mokslo politikos ir vadybos magistrantūros iššestinių studijų studentė Rasa Burneikaitė. Šiuo metu rašau magistro baigiamąjį darbą, kurio tema „Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo iššūkiai Vilniaus miesto savivaldybės pradinėse mokyklose,,. Šio tyrimo tikslas yra – išsiaiškinti kokia įtraukiojo ugdymo padėtis pradinėse

mokyklose bei kokie iššūkiai kyla įgyvendinant įtraukujį ugdymą. Jūsų profesinė patirtis, konkretūs pavyzdžiai atsakant į klausimus, padėtų išsiaiškinti, kaip sekasi įtraukujį ugdymą įgyvendinti mokyklose, vykdančiose pradinio ugdymo programą.

Užtikrinu, kad visa gauta informacija yra konfidenciali, jūsų ugdymo įstaiga ar tapatybė tikrai nebus atskleista. Gauta informacija bus sisteminama ir apibendrinama, jeigu sutinkate, norėčiau pateikti jums šiuos klausimus.

Ačiū!

KLAUSIMAI ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTAMS:

1. Kaip manote, kas yra svarbiausia norint užtikrinti kokybišką pasiruošimą įtraukiajam ugdymui?
2. Koks krūvis dažniausiai tenka Jums, dirbant su Specialiųjų poreikių vaikais?
3. Kokie sunkumai, iššūkiai kyla dirbant įtraukties procese?
4. Pakomentuokite, kaip sekasi bendradarbiauti su mokytojais, tėvais, vadovais?
5. Kaip jūsų įstaigoje veikia vaiko gerovės komanda? Kokius tikslus ir iššūkius kelia?
6. Kaip dažnai tenka teikti rekomendacijas į PPT? Ar šis procesas yra efektyvus?
7. Su kokiomis problemomis ir sunkumais dažniausiai susiduria sup poreikių vaikai mokyklose?
8. Kokius įvardintumėte pagrindines grėsmes ir iššūkius mokykloms integruojant SUP vaikus ir užtikrinant įtraukujį ugdymą?
9. Kaip vyksta mokytojų ir pagalbos mokytojų specialistų bendradarbiavimas? Kokiais klausimais ir kaip dažnai kreipiasi mokytojai?